

นาค

สร้างชุมชน

SOFT POWER

สร้างคน สร้างงาน สร้างความยั่งยืน

SOFT POWER

นาค
สร้าง
ชุมชน

โครงการจัดทำหนังสือ “นาคสร้างชุมชน”

ด้วยสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ได้ดำเนินการจัดทำหนังสือ “นาคสร้างชุมชน” เพื่อใช้เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับนาคในสังคมไทย สู่การต่อยอดเป็น Soft Power เพื่อสร้างการรับรู้ให้แก่เด็ก เยาวชน และบุคคลทั่วไป ได้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับนาคในวัฒนธรรมไทย จากอดีตถึงปัจจุบัน จนได้รับการประกาศให้เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ ประเภทสัตว์ในตำนาน และเพื่อเผยแพร่สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อาหารพื้นถิ่น ผลิตภัณฑ์ชุมชน ผลงานของศิลปินร่วมสมัยที่เกี่ยวกับนาค รวมทั้งได้ใช้เป็นแหล่งค้นคว้า อ้างอิงข้อมูลที่มีเนื้อหาและรายละเอียดที่สมบูรณ์ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ และขยายผลต่อไป โดยมีเนื้อหาจำนวน 10 เรื่องราวที่น่าประทับใจ และสร้างแรงบันดาลใจ จากทุกภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ที่เชื่อมโยงและเกี่ยวข้องกับนาค โดยบุคคลที่นำเสนอล้วนให้มุมมองและแง่คิดมากมายในการพัฒนาพื้นที่ของตน ให้เป็นต้นแบบ เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มีความร่วมสมัย ด้วยแนวคิด Local สู่คุณค่า ที่สำคัญบุคคลเหล่านี้ล้วนทำอาชีพด้วยใจรัก มีความสุข และมีจิตอาสา ในการมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนตลอดไป

สารบัญ

• นาค เอกลักษณ์ประจำชาติไทย	4
• นาคสร้างชุมชน : จากความเชื่อและศรัทธาสู่สินค้าทางวัฒนธรรม	15
• นาค ในบริบทด้านการท่องเที่ยว และเศรษฐกิจสร้างสรรค์	19
• อิทธิพลความเชื่อเรื่องพญานาค ส่งเสริมประเพณีการท่องเที่ยว	22
• พญานาคในดินแดนภาคอีสาน	24
แหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชน หมู่บ้านพญานาค และผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนร่วมสมัย	30
“โศฬีสัย” โรงพยาบาลหนึ่งเดียว ที่ประชาชนอยากมาหาหมอและเดินเล่น	84
• พญานาคในดินแดนภาคเหนือ	102
“พญานาคเป่าแก้ว” สินค้าโอท็อป จังหวัดเชียงราย	106
• พญานาคในดินแดนภาคกลาง	126
“ทัพพิพญานาค” ซอฟต์แวร์จากเรือนจำ งานแกะสลัก “พญานาคพีกทอง”	148
• พญานาคในดินแดนภาคใต้	168
“หนังตะลุงพญานาค” สร้างชีวิต สร้างอาชีพ	172
• บุคคลผู้มีความเชื่อเรื่องพญานาค	194

นาค เอกลักษณ์ประจำชาติไทย

ในคราวประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2565 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบให้นาคเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ ประเภทสัตว์ในตำนาน ซึ่งเป็นการประกาศในเชิงสัญลักษณ์ เพื่อสร้างให้เกิดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติ อีกทั้งยังเป็นการต่อยอดเป็น Soft Power ในการนำทุนวัฒนธรรมมาขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและนารายได้เข้าประเทศ

(ภาพบน) บันไดพญานาควัดพระธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่

ความเชื่อเรื่องพญานาคสร้างการเปลี่ยนแปลงสังคม ในบริบทการออกแบบเพื่อ สืบสาน รักษา ต่อยอด

พญานาคมีอิทธิพลในด้านศิลปกรรม ทั้งในส่วนที่เป็นสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และหัตถกรรมของคนในสังคมไทยมาอย่างช้านาน ควบคู่กับการสร้างบ้านแปงเมืองของคนตั้งแต่ สมัยโบราณ ศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับพญานาคมีความอ่อนช้อยงดงามยิ่งนัก ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจ การสร้างสรรค์จินตนาการให้แก่ผู้พบเห็น สร้างความจรรโลงใจได้ดียิ่ง ประกอบด้วย

สถาปัตยกรรม

พญานาคเข้ามาเกี่ยวข้องและมีอิทธิพลในด้านสถาปัตยกรรม อาคารสิ่งปลูกสร้างของสังคมไทยอย่างชัดเจน โดยเฉพาะตามโบสถ์ วิหาร เจดีย์ ของทุกวัดในทางพระพุทธศาสนา เช่น บันไดนาค กำแพงนาค นาคสะดุ้ง นาคจำลอง คันทวยรูปพญานาค เป็นต้น งานสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับพญานาคมีความสวยงาม อ่อนช้อยมีชีวิตชีวา มีลักษณะเคลื่อนไหว พลิวไปตามกระแสธาร ก่อให้เกิดจินตนาการในทางที่ตีงามแก่ผู้พบเห็น นอกจากนี้ การนิยมสร้างรูปปั้นพญานาคล้อมรอบบนกำแพงวัดหรือประตูทางเข้าวัด ยังแสดงให้เห็นถึงความเชื่อที่ว่า พญานาคทำหน้าที่ในการรักษาคุ้มครองวัดด้วย เช่น วัดทางภาคเหนือของประเทศไทย แทบจะเกือบทุกวัดนิยมสร้างรูปปั้นพญานาคสองตัวเลื้อยอยู่บนกำแพงของวัด โดยส่วนศีรษะของพญานาคจะมาปรากฏตรงซุ้มประตูทางเข้าวัดทั้งสองด้าน และภายในวัด โดยเฉพาะที่บันไดทางขึ้นโบสถ์ทั้งสองข้างจะมีรูปปั้นของมกรคายนาคอยู่ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แสดงให้เห็นว่า พญานาคเป็นเทพเจ้าทำหน้าที่คุ้มครองวัด สถานที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนา และพระอุโบสถซึ่งเป็นที่พักของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นพระประธานของวัด จึงมีพญานาคทำหน้าที่รักษาคุ้มครองอยู่ เพราะโบสถ์หรือพระอุโบสถนั้นเป็นสถานที่สำคัญที่สุดของวัด เป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้า เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นศูนย์กลางของวัดและเสมือนหนึ่งของจักรวาล

(ภาพประกอบ) วัดร่องขุน อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย
ออกแบบและก่อสร้างโดย อาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ศิลปินแห่งชาติ

ประติมากรรม

ประติมากรรมที่เกี่ยวข้องกับพญานาคมีอิทธิพลต่อสังคมไทย เช่น ซ่อฟ้า ไบระกา หางหงส์ หัวเรือพระที่นั่ง อนันตนาคราช เรือพระที่นั่งอเนกชาติภุชงค์ หัวเรือและส่วนลำตัวเรือแข่ง ครุฑยุคนาคหรือครุฑจับนาค หัวและลำตัวพญานาคที่ใช้ประกอบในพิธีเถรารักษะ (ฮตสรง) ในภาคอีสาน เป็นต้น ประติมากรรมเหล่านี้ ล้วนแต่ใช้พญานาคเป็นสัญลักษณ์ เพราะเชื่อว่าพญานาคทำหน้าที่ปกปักรักษาคุ้มครอง เป็นสื่อให้เห็นว่า พญานาคเป็นเทพเจ้าแห่งสายน้ำ เป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ เต็มไปด้วยพลังอำนาจและความสุขกายสุขใจด้วย นอกจากนี้ ประติมากรรมที่เกี่ยวกับพญานาคยังมีส่วนส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกด้วย เช่น บันไดพญานาคเพื่อขึ้นไปกราบสักการะพระธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ มีความงดงามทางด้านศิลปะ ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางมาสักการบูชา เพื่อความเป็นสิริมงคล ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลความเชื่อเรื่องพญานาคที่มีต่องานประติมากรรมของคนในสังคมไทย ที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นในแต่ละแห่ง สิ่งที่อยู่เบื้องหลังประติมากรรมเหล่านี้ คือความเชื่อความศรัทธาที่มีต่อพญานาค และความพยายามที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นให้เป็นที่ไปอย่างยั่งยืน โดยมีประติมากรรมเกี่ยวกับพญานาคเป็นหมุดหมายสำคัญยิ่งซึ่งปรากฏให้เห็นตามสถานที่ต่าง ๆ มากขึ้น

(ภาพซ้าย) ครุฑยุคนาค รอบพระอุโบสถวัดพระแก้ว

(ภาพขวา) มกรคายนาค พุทธศิลป์ วัดพระธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่

จิตรกรรม

เป็นงานศิลปะแขนงหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับภาพวาดจิตรกรรมฝาผนัง ส่วนใหญ่พบตามฝาผนังโบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ มักจะเป็นภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติ ทศชาติชาดก และเวสสันดรชาดก เช่น ภาพพญานาค นาคราชที่เฝ้าถาดของพระพุทธเจ้าในภัทรกัปนี้ ภาพพญามุจลินท์นาคราช ต้นกำเนิดพระพุทธรูป ปางนาคปรก ภาพพญานาคราชที่โรงบูชาของชฎิลสามพี่น้อง ภาพพญาภูริทัตนาคราช เป็นต้น ซึ่งภาพจิตรกรรมพญานาคเหล่านี้ ได้รับอิทธิพลมาจากเรื่องที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และอรรถกถาชาดก ที่แสดงให้เห็นถึงความมีอยู่จริงของพญานาคราชตามที่ปรากฏในคัมภีร์ และเรื่องราวได้รับการถ่ายทอดจากหลักฐานในคัมภีร์สู่ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ตามโบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญของวัดต่าง ๆ ในประเทศไทยและประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาในกลุ่มแม่น้ำโขง ไม่ว่าจะเป็นประเทศไทย ลาว พม่า กัมพูชา เวียดนาม ล้วนแต่มีภาพจิตรกรรมที่เกี่ยวกับพญานาค เพราะมีบ่อเกิดของเรื่องจากแหล่งเดียวกัน คือ พระไตรปิฎก

(ภาพซ้ายบน) พญานาค คำชะโนด จังหวัดอุดรธานี

(ภาพขวาบน) ภาพวาดจิตรกรรมพญานาค ฝีมือนายอริวัฒน์ สิงห์วะราช ศิลปินอิสระ

หัตถกรรม

งานหัตถกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากพญานาคและเกี่ยวข้องกับพญานาคโดยตรง ได้แก่ บายศรีที่ใช้ในการบวงสรวงพญานาค ซึ่งพบในทั่วทุกภาคของประเทศไทย วัตถุประสงค์ของการทำบายศรีพญานาคคือ เพื่อใช้เป็นที่รองรับการเสด็จมาของพญานาคจากเมืองบาดาล ใช้ในพิธีบวงสรวงพญานาค แสดงให้เห็นว่า งานหัตถกรรมที่เกี่ยวข้องกับพญานาค มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน มักจะพบเห็นโดยทั่วไปในพิธีกรรมของคนในชุมชนท้องถิ่นทั่วทุกภาค โดยเฉพาะภาคอีสานและภาคเหนือ เมื่อมีพิธีบวงสรวง การสู่ขวัญ การไหว้ครู จะต้องมีการบายศรีพญานาคปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ แนวคิดและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการทำบายศรีพญานาค คือการเชื่อว่าจิตวิญญาณของพญานาคจะมาประทับอยู่ รับรู้และพอใจในการบูชาบวงสรวงของมนุษย์ทั้งหลาย จะให้การคุ้มครองหรืออภิบาลรักษาพระพุทธรูป เจดีย์ พระธาตุหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ ที่สร้างประดิษฐานไว้ในสถานที่แห่งนั้น เช่น พิธีบวงสรวงพญาศรีสัตตนาคราช ณ บริเวณแลนด์มาร์กพญาศรีสัตตนาคราช อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม

(ภาพบน) นักท่องเที่ยวเดินทางมาสักการบูชา และทำพิธีบวงสรวงพญานาค ณ คำชะโนด จังหวัดอุดรธานี

ศิลปกรรมที่เกี่ยวกับพญานาคมีผลทางจิตใจ ความรู้สึกของคนที่พบเห็นด้วย เพราะศิลปกรรมเกี่ยวกับพญานาค มีความสวยงาม อ่อนช้อย มีชีวิตชีวา เคลื่อนไหวเหมือนระลอกคลื่น ในงานพุทธศิลป์ มักสร้างรูปนาคเพื่อให้เป็นสัญลักษณ์เป็นสัตว์ผู้มีฤทธิ์ มีอำนาจบันดาลให้ฝนตก เป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยทรัพย์ มีความสุข มีอายุยืน และเป็นเทพเจ้าผู้พิทักษ์ปกป้องสถานที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนา โดยทั่วไปรูปที่เกี่ยวกับพญานาค มี ๓ ลักษณะ คือ ลักษณะแรก รูปเป็นงู มีหลายเศียร ตั้งแต่ ๓ เศียร ๕ เศียร ๗ เศียร และ ๙ เศียร ลักษณะที่สอง รูปครึ่งมนุษย์ครึ่งงู เรียกว่า นาคจำแลงหรือนาคแปลง ลักษณะที่สาม รูปมนุษย์ มีพังพานงูแผ่ปกที่คอและเศียร เรียกว่า มนุชยนาค

(ภาพบน) บันไดพญานาค วัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี

จะเห็นว่า ศิลปกรรมเกี่ยวกับพญานาค ได้รับการเสนอภาพลักษณ์ให้เป็นองค์ประกอบ ตกแต่งให้พระพุทธรูป บันได หลังคา ของเจดีย์ โบสถ์ วิหาร หรือสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนาให้มีความวิจิตร สวยงาม มีคุณค่า ดึงดูดความสนใจ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า พญานาค มีสถานภาพและบทบาทด้านศิลปะเพื่อรับใช้พระพุทธศาสนา และเป็นผู้พิทักษ์รักษาคุ้มครอง ศาสนสถานในทางพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน นอกจากนี้ จากความเชื่อและศรัทธาพญานาค ได้สร้างแรงบันดาลใจส่งต่อเป็นชิ้นงานผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนต่าง ๆ ที่ได้รับอิทธิพลความเชื่อ สร้างความยั่งยืนให้กับชุมชน ส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างเป็นรูปธรรม

นาคสร้างชุมชน : จากความเชื่อและศรัทธา สู่สินค้าทางวัฒนธรรม

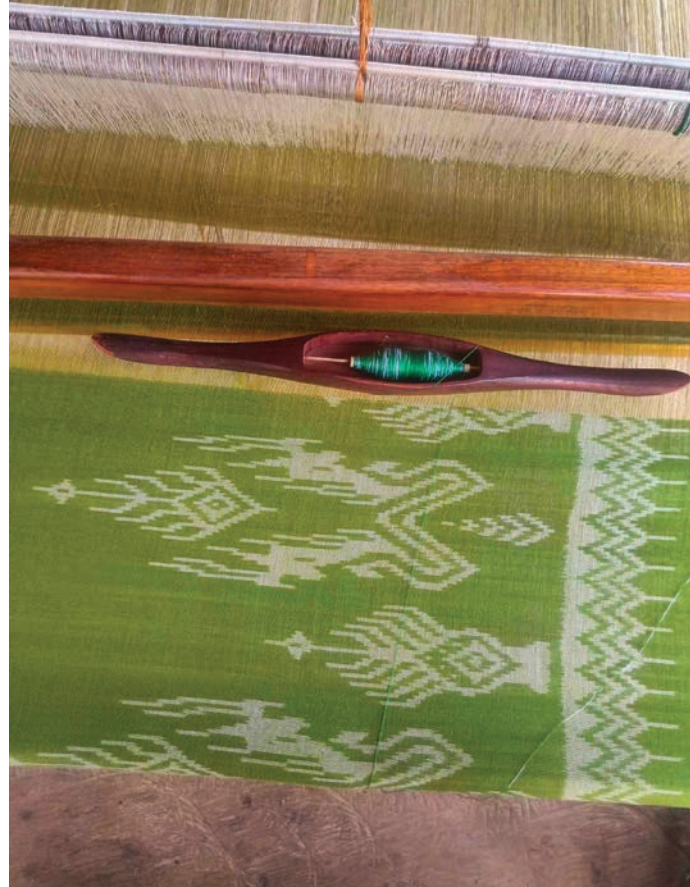
หากจะว่าไปแล้ว พญานาค หรือ นาค ถือเป็นตำนานและเรื่องราวที่มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาในสังคมไทยอย่างยาวนาน และมักจะสะท้อนถึงวัฒนธรรม ประเพณี คติความเชื่อ เทศกาล อัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น รวมถึงการสร้างสรรค์ผลงานของศิลปินและประชาชนในชุมชนนั้น ๆ ที่ล้วนเกี่ยวโยงกับนาคจากความเชื่อและแนวคิดดั้งเดิม มีการพัฒนาต่อยอดนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วทุกภูมิภาคไทย

นาค ถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาจากฐานความเชื่อของผู้คนในแต่ละท้องถิ่น และได้กลายเป็นสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ของคติความเชื่อที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งการนับถือพญานาคในปัจจุบันมีความแตกต่างจากความเชื่อดั้งเดิม โดยถูกปรับบทบาทหรือสร้างความหมายใหม่ เพื่อให้ตอบโจทย์และสอดคล้องกับความต้องการปัจจัยในการดำรงชีพของผู้คนในยุคปัจจุบัน พญานาคจึงถูกปรับเปลี่ยนจากความเชื่อเข้าสู่รูปแบบกระบวนการทำให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์สินค้า กลายเป็นจุดขายเชิงพาณิชย์ ซึ่งก่อให้เกิดการสร้างรายได้ให้กับผู้คนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น พญานาคได้กลายเป็นต้นทุนในการสร้างสินค้าทางวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยอาศัยพื้นฐานและเรื่องราวทางความเชื่อและศรัทธาที่มีอยู่เป็นแรงบันดาลใจ

(ภาพซ้าย) ลานพญาศรีสัตตนาคราช
อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม

(ภาพบน) ผลิตภัณฑ์สินค้าภาคที่พญานาคร่วมสมัย พร้อมพระพุทธรูปบนแท่นบูชา
(ภาพขวา) เสื้อผ้าตัดเย็บสำเร็จรูป ลวดลายพญานาคเด่นสง่า / ลวดลายพญานาค
ปรากฏบนผืนผ้าที่กำลังอยู่ในระหว่างการทอ

ได้มีการส่งต่อภาคในรูปแบบความร่วมมือสู่งานสร้างสรรค์ Soft Power เพื่อให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าที่มีความหลากหลาย ขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของประเทศไทย จัดรวบรวมเป็นหนังสือ “นาคสร้างชุมชน” เพื่อใช้เป็นแหล่งค้นคว้าข้อมูลให้กับเยาวชน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ที่จะนำไปใช้ประโยชน์และขยายผลต่อไป

ซึ่งหนังสือเล่มนี้ ได้นำเสนอเรื่องราวของผู้คนจากชุมชนฐานราก เป็นพื้นที่ซึ่งขาดโอกาส ประกอบอาชีพในครัวเรือน แต่พวกเขามีความมุ่งมั่น โดยได้พลังใจจากความเชื่อและศรัทธาพญานาคคอยหนุนเสริม ประกอบไปด้วย 10 เรื่องเล่าที่สร้างแรงบันดาลใจ โดยมีนาคเป็นสัญลักษณ์ที่ปรากฏในผลิตภัณฑ์สินค้าที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้ง 10 รายการ ซึ่งจะนำเสนอออกมาเป็นจุดขายในเชิงพาณิชย์ ประกอบด้วยจำนวน 8 ผลิตภัณฑ์สินค้ารูปพญานาค (ประเภทของฝากของที่ระลึก) จากผู้ประกอบการตัวเล็กแต่ใจสู้ และมีความมุ่งมั่น ได้แก่ บายศรีพญานาค นาคก็อ้อมสิน ทักพิพญานาค พัดหนังตะลุงพญานาค พญานาคเป่าแก้ว งานแกะสลักรูปพญานาค จากผักผลไม้ งานหัตถกรรมผ้าและงานจักสานรูปพญานาค อาหารพื้นถิ่นดินแดนนาคา และจำนวน 2 ผลิตภัณฑ์สินค้าพญานาค (สถานที่ท่องเที่ยวซึ่งมีมนุษย์สร้างขึ้น) ประกอบด้วย หมู่บ้านท่องเที่ยวภพาวาดพญานาค และโรงพยาบาลศิลปะบำบัดภาพวาดพญานาค ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นแบบที่สร้างการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมากมาย สามารถนำไปปรับใช้กับงานพัฒนาชุมชนพื้นที่ของท่าน โดยการทำงานเป็นเครือข่าย และกลายเป็นพื้นที่สำหรับศึกษาดูงานการนำทุนวัฒนธรรมจากความเชื่อพญานาคมาขับเคลื่อน สร้างการเปลี่ยนแปลงได้อย่างทรงพลัง ซึ่งหากท่านได้อ่านเรื่องราวดังกล่าวนี้แล้ว พบว่าในท้องถิ่นของท่านมีทุนวัฒนธรรมอะไรที่เป็นรูปสัตว์ที่มีตำนานเรื่องราวแล้วนำไปปรับใช้ในการพัฒนาพื้นที่ของท่านให้มีรูปแบบร่วมสมัยครบทุกมิติได้เช่นกัน

ผลิตภัณฑ์สินค้าไม้แกะสลักฝีมือครูช่าง
หัตถกรรมชุมชนบ้านถาวง จังหวัดเชียงใหม่

นาคก็ ผลงานการออกแบบของนักศึกษา สาขาวิชาการออกแบบเซรามิก
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

นาค ในบริบทด้านการท่องเที่ยว และเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ในยุคที่ความเชื่อท้องถิ่นได้เดินทางข้ามภูมิภาคไปสู่ผู้คนทั่วทั้งประเทศ กระแสการท่องเที่ยวและสื่อสาธารณะต่าง ๆ โดยเฉพาะโซเชียลมีเดีย เช่น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ หรือเว็บไซต์ มีอิทธิพลทำให้ความเชื่อเรื่องพญานาคในพื้นที่อีสานเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย นอกจากนี้ การนำเสนอความเป็นประเพณีเก่าแก่และพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่พญานาคสถิตอยู่ของจังหวัดต่าง ๆ ความเป็นสิริมงคลของการบูชาพญานาค ทำให้ประเพณี พิธีกรรม สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่เกี่ยวกับพญานาคได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งในท้องถิ่นและต่างพื้นที่เป็นอย่างมาก

จากนโยบายส่งเสริมเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของจังหวัดทางภาคอีสาน ในการจัดงานต่าง ๆ ได้มีการนำต้นทุนทางวัฒนธรรมมาเพิ่มมูลค่า เพื่อตอบสนองต่อบริบทเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการท่องเที่ยว ทำให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่มุ่งส่งเสริมและพัฒนาภาคอีสานให้ใช้วัฒนธรรมเป็นจุดขาย อีกทั้งการเพิ่มมูลค่าด้านการท่องเที่ยวเกิดจากความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) การนำข้อมูลเรื่องนาคมาใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่ผู้จัดงานให้ความสำคัญ เนื่องจากภาคอีสานไม่ได้มี “ทุนธรรมชาติ” โดดเด่นที่ใช้เป็นฐานในการดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น ภูมิภาคอื่น ๆ นโยบายการพัฒนาภาคอีสานจึงต้องหันมาพึ่งพาทุนทางวัฒนธรรมมากขึ้น

ปัจจุบันการท่องเที่ยวในภาคอีสานตอนบนมักจะสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับพญานาคในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่องค์พระยาศรีสัตตนาคราช แลนด์มาร์กแห่งใหม่ของจังหวัดนครพนม นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่ามักจะมีการนำตำนานเก่าและเรื่องเล่าสมัยใหม่มาส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ใช้เรื่องพญานาคเป็น “จุดขาย” ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในภาคอีสาน เช่น การประชาสัมพันธ์ในงานเทศกาลท่องเที่ยวไทยทุกปี หรือการประชาสัมพันธ์พิธีกรรม งานประเพณีต่าง ๆ หรือสถานที่ท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับพญานาค เป็นต้น

(ภาพบน) พุทธศาสนิกชนร่วมสวดมนต์ ตั้งจิตอธิษฐาน
รอมชมปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค ริมแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวทำบุญ ในยุคที่กระแสพญานาคเป็นที่นิยมในสังคม ยังทำให้เกิดการท่องเที่ยวตามรอยพญานาค คือ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ อันเกิดจากตำนานพญานาคที่มีอยู่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและเรื่องเล่าใหม่ ๆ เช่น ที่คำชะโนด จังหวัดอุดรธานี ถ้ำนาคา เมืองพญานาค จังหวัดบึงกาฬ เป็นต้น เป็นการสร้างพื้นที่ท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับตำนานหรือเรื่องเล่าพญานาคให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มีการเปลี่ยนวัฒนธรรมเป็นสินค้า เป็นการท่องเที่ยวตามรอยพญานาค โดยเฉพาะ พ.ศ. 2567 เป็นปีมะโรง ภูเขาใหญ่ปีพญานาค ที่มักจะมียักษ์ท่องเที่ยวซึ่งมีความศรัทธาพญานาค เดินทางมาท่องเที่ยวมากเป็นพิเศษ

อิทธิพลความเชื่อเรื่องพญานาค ส่งเสริมประเพณีการทอเกี่ยว

ประเพณีการไหลเรือไฟ

มีความเชื่อว่า เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าได้เสด็จลงไปโปรดพญานาคที่เมืองบาดาล ก่อนที่พระองค์จะเสด็จกลับพญานาคได้ทูลขอให้พระพุทธองค์ประทับรอยพระพุทธบาทไว้ ณ ริมฝั่งแม่น้ำนัมมทา เพื่อไว้เป็นที่เคารพสักการะ ประเพณีการไหลเรือไฟจึงเป็นการถวายสักการบูชาต่อรอยพระพุทธบาทร่วมกับพญานาคของมนุษย์และเทวดา ประเพณีการไหลเรือไฟนี้นิยมจัดขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะที่จังหวัดนครพนม เป็นงานใหญ่ระดับประเทศ โดยจะจัดขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ หรือในวันออกพรรษา เพราะในวันดังกล่าวชาวพุทธมีความเชื่อว่าพระพุทธเจ้าได้เสด็จลงจากการจำพรรษาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พระองค์ได้ทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ด้วยการเปิดโลก เรียกว่า โลกวิวรรณะ คือทรงแสดงปาฏิหาริย์ด้วยการให้สรรพสัตว์ทั้งหลาย มองเห็นกันได้ทั้งหมดด้วยตาเปล่า เหล่านาค ยักษ์ มนุษย์ เทวดา มาร พรหม ต่างก็ถวายการบูชาต้อนรับพระพุทธองค์อย่างยิ่งใหญ่ด้วยดอกไม้ ของหอม รูป ประทีป โคมไฟต่าง ๆ ประเพณีการไหลเรือไฟได้ชี้ให้เห็นถึงการยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาของคนในภูมิภาคอย่างชัดเจน แม้แต่พญานาคซึ่งเคยมีอำนาจยิ่งใหญ่มาก่อน ก็ยอมรับนับถือและแสดงตนเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ด้วยการทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองปูชนียสถานและปูชนียวัตถุที่สำคัญทางในพระพุทธศาสนา

ประเพณีออกพรรษาและเทศกาลบั้งไฟพญานาค อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

การจัดงานออกพรรษาที่จังหวัดหนองคายถือเป็นงานบุญใน “ฮีตที่ 11” เช่นเดียวกับจังหวัดนครพนม มีลักษณะเป็นงานบุญในชุมชน และมีการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในแม่น้ำโขงด้วยการจุดธูปเทียนในกระทงหรือเรือไฟขนาดเล็ก ซึ่งการจัดงานออกพรรษาของเทศบาลเมืองหนองคายมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและขยายการจัดงานให้ใหญ่ขึ้น เนื่องจากนโยบายของรัฐและจังหวัดที่ต้องการส่งเสริม โดยมีการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เริ่มเข้ามามีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ทางจังหวัดจึงจัดกิจกรรมในงานให้มีความหลากหลายยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกิจกรรมการแสดงแสง สี เสียง เปิดตำนานบั้งไฟพญานาคที่ได้รับความนิยมจากคนในท้องถิ่นและกลายเป็นกิจกรรมสำคัญของเทศกาลออกพรรษาที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ และหลังไหลเดินทางกันมามาก สร้างเศรษฐกิจและกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชนอย่างมากมาย เรียกได้ว่า นาคสร้างชุมชนได้อย่างแท้จริง

(ภาพถ่าย) งานประเพณีไหลเรือไฟ จังหวัดนครพนม / สีสันในยามค่ำ งานออกพรรษาบั้งไฟพญานาค จังหวัดหนองคาย
(ภาพขวา) บรรดานักท่องเที่ยวต่างมาจับจองที่นั่ง เพื่อรอชมปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคริมฝั่งแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย

ถ้ำนาคา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

พญานาค
ในดินแดน
ภาคอีสาน

พญานาคในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ โดยเฉพาะแถบจังหวัดริมฝั่งแม่น้ำโขง ถือเป็นวัฒนธรรมที่ทรงอิทธิพลต่อชุมชนในพื้นที่ ซึ่งเรื่องราวของพญานาคได้ปรากฏในวิถีชีวิต ความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี สถาปัตยกรรม และจิตรกรรม ฯลฯ ซึ่งปัจจุบัน ความเชื่อเรื่องพญานาคในดินแดนศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้ ได้กลายเป็นกระแสนิยม มีการนับถือบูชาเพิ่มมากขึ้น และมีนักท่องเที่ยวสายมาจากทั่วประเทศ เดินทางมาสักการบูชาในหลากหลายสถานที่ อาทิ ถ้ำนาคา จังหวัดบึงกาฬ พญาศรีสัตตนาคราช จังหวัดนครพนม พ่อปู่ศรีสุทโธ คำชะโนด จังหวัดอุดรธานี วัดรอยพระพุทธบาทภูมโนรมย์ จังหวัดมุกดาหาร วัดพระธาตุหนองบัว จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น

พญานาคถือได้ว่ามีส่วนร่วมในตำนานของชาวอีสานอย่างชัดเจน อาทิ ชุมชนและผู้คนที่อาศัยอยู่บริเวณแม่น้ำโขงต่างเชื่อว่า แม่น้ำโขงเกิดมาจากการเคลื่อนตัวของพญานาค รวมไปถึงตำนานบั้งไฟพญานาค กล่าวไว้ว่า ในวันออกพรรษาเป็นวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากสรวงสวรรค์ขึ้นดาวดึงส์ พญานาคแห่งแม่น้ำโขงต่างปลาบปลื้มชื่นชมยินดี จึงได้จุดบั้งไฟถวายการเสด็จกลับของพระพุทธเจ้าจนกลายเป็นประเพณีทุกปี บั้งไฟพญานาคจึงเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติอันน่าอัศจรรย์ยิ่ง

(ภาพบน) ป่าคำชะโนด วังพญานาค อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี

ยุคของการท่องเที่ยวและการทำให้นาคกลายเป็นผลิตภัณฑ์สินค้า ซึ่งหลายจังหวัดในภาคอีสาน มีการส่งเสริมงานเทศกาลประเพณีกันอยู่แล้ว ในหนังสือนาคสร้างชุมชน ได้หยิบยกเรื่องราวการผลักดัน Soft Power ของไทยสู่เวทีโลก : กรณีศึกษาเรื่องอาหาร ศิลปวัฒนธรรม และการท่องเที่ยว โดยเฉพาะประเด็นมุมมองการทำพิพิธภัณฑ์ชุมชนในท้องถิ่น การสร้างสรรค์เศรษฐกิจฐานรากโดยนำเรื่องการออกแบบ รสนิยม มาขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (บวร - บ้าน วัด ราชการ) โดยนำความเชื่อเรื่องพญานาคมาสื่อสารในรูปแบบความร่วมมืออย่างครบทุกมิติในเชิงการค้า เริ่มจากบ้านหนึ่งหลังในหมู่บ้านเกษตรกรรมที่ห่างไกลความเจริญ ถูกนำมาออกแบบอย่างร่วมสมัยด้วยภาพวาดพญานาค เพื่อเป็นศูนย์กลางเครือข่ายและนำไปขยายผลต่อในการพัฒนาภาพรวมของทั้งหมู่บ้านเพียง 45 ครัวเรือน ให้มีภาพวาดพญานาคกว่า 100 รูป กลายเป็นหมู่บ้านภาพวาดพญานาคหนึ่งเดียวในโลก และกลายเป็นที่มาของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเดินทางมาเช็คอิน

(ภาพซ้ายบน) พญาศรีสัตตนาคราช อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม
(ภาพขวาบน) วัดพระธาตุหนองบัว อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี

เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามา จึงทำให้เกิดการสร้างเงิน สร้างงาน สร้างรายได้ ตามมา ผลิตภัณฑ์สินค้าพญานาคจึงถูกรังสรรค์ขึ้นและปรับให้ดูร่วมสมัย เพื่อตอบโจทย์ กลุ่มลูกค้า ประกอบด้วย งานบายศรีใบตองพญานาค สำหรับนักท่องเที่ยวสายมูที่ต้องการ บวงสรวงพญานาค ทางชุมชนก็จัดหามาให้ ซึ่งบายศรีที่นี้จะมีความร่วมสมัยตรงที่ใช้สีของ จังหวัดบึงกาฬ คือสีม่วง และสีของอำเภอโซ่พิสัย คือสีเขียว บายศรีใบตองจึงถูกออกแบบ ให้โทนมีม้อดลักษณะของที่นี่ โดยใช้ดอกบานไม่รู้โรย เพื่อให้เป็นรูปแบบเฉพาะ

เมื่อได้บวงสรวงพญานาคจนเกิดความปิติและสุขใจแล้ว ก็อยากลิ้มลองรสชาติอาหารพื้นถิ่นดินแดนนาคา ด้วยพื้นที่จังหวัดบึงกาฬติดแม่น้ำโขงที่ผู้คนเชื่อว่ามีพญานาคอาศัยอยู่ และมีปลาหลากหลายชนิดถูกรังสรรค์เป็นเมนูพื้นถิ่นภูมิภาคอีสาน จัดเสิร์ฟในรางไม้ไผ่ ตกแต่งด้วยดอกไม้อย่างสวยงาม เมื่อท้องอิ่มแล้วก็อยากอุดหนุนผลิตภัณฑ์สินค้าของฝากของที่ระลึกพญานาค ที่เป็นงานหัตถกรรมของชาวบ้านที่มีความร่วมสมัย ไม่ว่าจะเป็นกระเป่าที่ทำจากต้นคล้ารูปแบบต่าง ๆ เข้ากับยุคสมัย จนได้รับความนิยมและยอดขายเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งในอดีต ชุมชนมีการทอผ้า ลูกหลานคนรุ่นใหม่นำมาต่อยอดทำงานปักรูปพญานาค อาทิ ผ้าคลุมไหล่ลายพญานาค กระเป๋าสะพายพญานาค รวมทั้งการจับมือร่วมกันของ 2 ผู้ประกอบการที่มีสินค้าต่างกัน เกิดเป็นนวัตกรรมใหม่ในชุมชน อย่างเช่น กระเป่าที่ทำจากต้นคล้า แต่ปักผ้าลายพญานาคลงบนกระเป่าอีกที เป็นที่ถูกใจคนรุ่นใหม่ นอกจากนี้ยังมีผลิตภัณฑ์สินค้าของฝากพญานาคที่สร้างปรากฏการณ์ใหม่ นั่นคือ นาคก็ออมสิน ฝีมือของสามเณรกลุ่มเปราะบางในวัดที่พระอาจารย์ดูแล ได้ร่วมกันพัฒนาเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์สินค้าจำหน่ายให้นักท่องเที่ยว เพื่อเป็นรายได้สำหรับค่าอาหารกลางวัน และทุนการศึกษาของเหล่าสามเณร

ยังมีอีกหนึ่งสถานที่สร้างแรงบันดาลใจ ก็คือ ภาพวาดพญานาคในอาคารโรงพยาบาลโซ่พิสัย จากเดิมคือโรงพยาบาลประจำอำเภอที่มีสภาพเก่าแก่ มีการปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ใหม่ โดยวาดภาพพญานาคร่วมสมัยตามห้องตรวจต่าง ๆ สร้างสีสันและช่วยเยียวยาจิตใจให้กับผู้มารับการรักษา หรือแม้แต่บุคลากรทางการแพทย์ก็รู้สึกมีพลังในการทำงาน นับเป็นสถานที่ราชการที่สร้างความสุขได้อย่างแท้จริง

จากการพัฒนาพื้นที่ในเชิงบูรณาการแบบองค์รวมทุกมิติ ที่นำเรื่องราวของพญานาคมาขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่น สร้างสรรค์เศรษฐกิจฐานรากร่วมกับเครือข่ายโซ่พิสัยโมเดล จนเกิดเป็นต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการสร้างทุนวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ที่นำเครื่องมือคือ ศิลปะการออกแบบมาขับเคลื่อนงานการพัฒนาชุมชน ทำให้พิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ ๒ “รางวัลผู้นำอาเซียน ด้านการพัฒนาชนบทและขจัดความยากจน” พ.ศ. ๒๕๖๖ ประเภทองค์การนอกภาครัฐ (NGOs) หรือองค์กรภาคประชาสังคม (CSOs)

(ภาพถ่าย) องค์พัฒนาศรีมุกดามหามนีนีลพาลนาคราช
วัดรอยพระพุทธบาทโนรมย์ อำเภอเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร

SOFT POWER

**แหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชน
หมู่บ้านพญานาค และผลิตภัณฑ์
สินค้าชุมชนร่วมสมัย**

**แหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชน
“หมู่บ้านพญานาค”**

จากหมู่บ้านที่เจียบเหงา ห่างไกลความเจริญ ผู้คนส่วนใหญ่ออกไปประกอบอาชีพหาเงินอยู่ต่างถิ่น คนที่เหลือบ้างก็ทำอาชีพเกษตรกรรม กรีดยาง สานกระติบข้าวขาย ซึ่งไม่ค่อยได้ราคา เมื่อศิลปินท้องถิ่นซึ่งเคยเกิดและเติบโตในหมู่บ้านแห่งนี้ มีแนวคิดกลับไปพัฒนาบ้านเกิดให้เจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน ผู้คนในหมู่บ้านมีอาชีพ มีรายได้ที่มากขึ้น จึงต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันของทุกคนในชุมชน เริ่มจากการปรับปรุงบ้าน จัดภูมิทัศน์ให้สวยงาม มีสีสันท่ามอง จนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีชุมชน “หมู่บ้านพญานาค” ที่มีชื่อเสียงไปทั่วประเทศ

พญาทนะมุลนาคราช พญานาคประจำคนเกิดวันศุกร์

พิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต จังหวัดบึงกาฬ

ที่มาของ “หมู่บ้านพญานาค”

จากการบอกเล่าของนางวิไลวรรณ ณ ตะกั่วทุ่ง ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้ มีศิลปินท่านหนึ่ง ได้เดินทางออกไปแสวงหาโอกาสและรำเรียนหนังสือในเมืองกรุง ซึ่งเขาได้ทำงานเป็นอาสาสมัครมูลนิธิโครงการหลวง และอยากจะทำน้อมนำความรู้ที่สะสมกลับมาพัฒนาบ้านเกิดที่จังหวัดบึงกาฬ ซึ่งอาชีพหลักของเขาคือ งานรับออกแบบและสร้างภาพลักษณ์ เปิดองค์กรด้านงานออกแบบ ให้บริการปั้นแบรนด์ ใน 3 ธุรกิจหลัก ๆ คือ ด้านอาหาร การเกษตร และท่องเที่ยวชุมชน เขาสามารถนำสิ่งเหล่านี้ที่เคยทำให้กับภาคเอกชน และงานสอนหนังสือเป็นอาจารย์พิเศษให้กับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ โดยนำองค์ความรู้ที่ตัวเขาถนัด และดึงเครือข่ายที่มีมาช่วยกันพัฒนาความยั่งยืนให้กับชุมชน ย้อนกลับไปเมื่อ 7 ปีที่แล้ว การจะสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยวิชาชีพที่ถนัด ก็คือศิลปะการออกแบบ ซึ่งศิลปินท่านนี้เขาอยากเห็นพื้นที่บ้านที่เคยเกิดมีความสุขสบาย จากที่เขาได้เดินทางไปเห็นสถานที่ต่าง ๆ มากมาย และด้วยความที่เขาเป็นนักปั้นแบรนด์ เมื่อมีโอกาสจึงอยากเปลี่ยนแปลงสถานที่แห่งนี้ โดยดึงนักท่องเที่ยวเข้ามา อยากเห็นรอยยิ้ม เสียงหัวเราะของผู้คนในชุมชน และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

อันดับแรกเลยคือ เขาต้องสร้างการยอมรับในพื้นที่ให้ได้เสียก่อนที่จะไปออกแบบสร้างการเปลี่ยนแปลงภาพรวมหมู่บ้าน เพราะว่ามันเป็นบ้านของคนอื่น ฉะนั้นที่ดีที่สุดคือ บ้านของครอบครัว แต่ก็ไม่ได้ง่ายเนื่องจากว่าคุณพ่อยังอยู่ การจะเปลี่ยนแปลงคนแก่หัวโบราณอายุ 90 ปี มันยากมาก เขาจะถามตลอดว่าเราทำไปเพื่ออะไร อยู่แบบนี้ก็สบายดีแล้ว เขาจึงบอกกับคุณพ่อว่าขอให้เขาได้ลองทำดู ก็ขัดแย้งทางความคิดกันพอสมควร แต่สุดท้ายก็ได้รับอนุญาตให้ทำห้องหนึ่งเป็นตัวอย่าง เริ่มจากปฏิวัติห้องพระ ศูนย์รวมจิตใจของครอบครัวเลยทีเดียวนะ

ต้องเล่าให้ฟังก่อนว่า บ้านหลังนี้เป็นบ้านยกสูง เรือนไม้สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอีสานอายุกว่า 70 ปี ซึ่งในวันจะหาได้ยาก ยุคนี้บ้านไม้แทบจะกลายเป็นอดีตไปแล้ว เพราะการดูแลรักษายากกว่า พ่อจะนอนข้างล่าง เพราะเดินขึ้นข้างบนไม่ค่อยไหว ชั้นบนถูกปิดตายมาหลายปี เก้าโถรมากแล้ว เขาได้ลงมือออกแบบตามความถนัด โดยตกแต่งห้องพระชั้นบนให้สวย แล้วบอกกับดิฉันซึ่งเป็นพี่สาวว่า ถ้าพ่อขึ้นมาดูให้พูดว่า สวย ดี งาม อย่างเดียวเลยนะ ต้องเชียร์เยอะ ๆ วันนั้นมีเพื่อน ๆ ของดิฉันอยู่ด้วย เราต้องวางแผนกันก่อน พอพ่อมาเห็น ได้ถ่ายรูปก็ตืออกดีใจปลาบปลื้ม

หลังจากนั้นพ่อก็ไฟเขียวให้ทำได้ทุกอย่าง นี่จึงเป็นการก้าวข้ามเส้นแดนของคนในครอบครัว จัดองค์ประกอบข้าวของเครื่องใช้ที่เขามีอยู่แล้ว แค่อำนาจไปจัดวางใหม่ให้สวยงาม ภายในบ้านแต่ละห้อง แต่ละมุม จะมีกรอบรูปพระบรมฉายาลักษณ์ของในหลวงรัชกาลที่ 9 และในหลวงรัชกาลที่ 10 โดยให้โทนสีการออกแบบสภาพบ้านเน้นสีธรรมชาติ และเพิ่ม 2 สี ทูททางวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ามา คือสีม่วง สีประจำจังหวัดบึงกาฬ และสีเขียว สีของอำเภอโซ่พิสัย พ่อบ้านสวยขึ้นเพื่อนบ้านรอบหมู่บ้านเขาก็มาดูกัน และเมื่อได้สัญญาณบางอย่าง ที่ชาวบ้านได้มาเห็นว่าบ้านไม้สมัยก่อนก็ประยุกต์ ออกแบบให้สวยงามได้ จากนั้นก็ได้ไปทำให้แต่ละบ้าน นำภาพวาดกราฟฟิตี้พญานาคไปวาดตามพื้นที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผนังบ้าน กำแพงรั้ว ซึ่งแนวคิดของเขามองว่า การพัฒนาชุมชนในยุคนี้ รสนิยม การเข้าใจในความสวยงาม เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น เพื่อที่จะนำมาพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และสร้างสรรค์ให้ดูร่วมสมัยมากยิ่งขึ้น เกิดมิติความงามที่เรียกว่าเก่าอยู่กับใหม่ได้อย่างลงตัว

โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานบริการชุมชน มหาวิทยาลัยต่าง ๆ มาออกค่าย มีการวาดภาพพญานาคที่หลากหลายอาชีพของแต่ละครัวเรือน อย่างบ้านไม้ของครอบครัวเราก็ให้ชื่อว่า พิพิธภัณฑสถานชุมชนมีชีวิต จังหวัดบึงกาฬ ศูนย์สร้างแรงบันดาลใจ Local สู้เลอะค่า เป็นการสร้างความแปลกใหม่ เป็นหมู่บ้านภาพวาดพญานาคหนึ่งเดียวในโลก มีคนเข้ามาเยี่ยมชม มีหน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา เข้ามาร่วมมือกับเรา ทำให้เกิดการขยายโอกาส เป็นต้นแบบไปสู่ชุมชนอื่น ๆ เพื่อถอดบทเรียนให้กับหน่วยงานภาครัฐมาศึกษาดูงาน ถือเป็นพิพิธภัณฑสถานชุมชนที่กินได้ ท้องอิ่ม

(ภาพขวา) ภาพวาดพญานาคตามฝาบ้านของแต่ละครัวเรือน ที่มีเรื่องราวและจุดขายต่างกัน เช่น บ้านหลังนี้ทำสวนเกษตร สื่อสารภาพวาดพญานาคพันนารัตพิซังสวนครัว

“จริง ๆ แล้วทุกพื้นที่ในประเทศไทยยังต้องการพัฒนา สมัยก่อนเราทำเรื่องวิถีการเกษตร เป็นการผลิตเพื่อยังชีพจริง ๆ แต่ตอนนี้ต้องเปลี่ยนเป็นผลิตเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เหมือนที่ ญี่ปุ่นเขาทำการเกษตรก็จริง แต่ก็ทำเรื่องการท่องเที่ยวไปด้วย ซึ่งหมู่บ้านแห่งนี้ได้นำเรื่องวิถีท่องเที่ยวเชิงเกษตรเข้ามา ชาวบ้านในพื้นที่มีสินค้า มีอาหารพื้นถิ่นขาย มีโฮมสเตย์ให้นอน และผู้คนยังมีเวลาจัดการบ้านให้สวย คอนเซ็ปต์ก็คือบ้านทุกหลัง คือ พิพิธภัณฑ์ก็อยู่อาศัย ให้คนมาดูบ้านของเรา มาดูวิถีชีวิต มากินนอนได้ เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต ทำให้หน่วยงานราชการ เห็นต้นแบบของพวกเรา ล่าสุด พ.ศ. 2566 พิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต จังหวัดบึงกาฬ ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ 2 รางวัลผู้นำอาเซียนด้านการพัฒนาชนบทและจัดความยากจน ประเภทองค์กรที่ไม่ใช่องค์กรของรัฐ (NGOs) หรือองค์กรภาคประชาสังคม (CSOs) ซึ่งจัดโดยกระทรวงมหาดไทย สิ่งเหล่านี้จะขยายออกไปในประเทศไทยได้ไม่ยาก”

ความเชื่อเรื่องพญานาค

ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต ให้ความเห็นว่า “พญานาค คือ การพัฒนา” คำถามก็คือ ทำไมวัยรุ่นเริ่มเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่กันมากขึ้น ก็เพราะศิลปะพญานาคนำพาผู้คนให้เข้ามา ที่ไหนมีศิลปะที่นั่นคือโลกแห่งความสุนทรีย์

“พญานาคสำหรับผู้คนในพื้นที่ คือ สิ่งที่ทำให้คนมีชีวิต และทำให้คนมีความสุข ด้วยสภาพของหมู่บ้านมีลักษณะเป็นเนินสูง เมื่อถึงฤดูฝนจะมีน้ำหลากรอบๆ หมู่บ้านซึ่งเป็นไร่นา ทำให้ผู้คนคุ้นเคยกับการใช้ชีวิตอยู่กับสายน้ำ และพญานาคก็อยู่กับสายน้ำ ในมิติความเชื่อพญานาคของแต่ละครอบครัวก็จะต่างกันตามจินตนาการ นอกจากนี้ในพื้นที่ยังมีประติมากรรมพญานาคทั้ง 3 ผลงานประกอบด้วย พญานาคสองฝั่งโขง พญานาคสามเศียร และพญานาคสี่ตระกูล เพื่อให้คนมากราบไหว้บูชา เพราะมีความเชื่อว่าพญานาคสร้างการเปลี่ยนแปลง สร้างความสุข ลูกหลานของเราก็ยังมีความผูกพันกับพญานาคต่อไปอีกนานแสนนาน เพราะว่าพญานาคอยู่ในจิตวิญญาณของพวกเราอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นสิ่งเหล่านี้จะไม่วันหายไป แต่คำถามอยู่ที่ว่าเราจะอยู่ในพื้นที่ของเรา และจะสร้างคุณค่าและความสุขได้อย่างไรต่างหาก พญานาคกลายเป็นสปิริตที่สร้างแรงบันดาลใจให้คนลุกขึ้นมาสู้ ให้คนมีกำลังใจในการทำสิ่งใหม่ ๆ และอนุรักษ์พื้นที่ของตัวเอง ถ้าไม่มีพญานาคแบบนี้ ทุกคนก็ต้องออกจากพื้นที่ และพื้นที่ก็จะหมดโอกาสในการพัฒนา พญานาคของพื้นที่แห่งนี้ คือ การพัฒนาท้องถิ่นให้มีความเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นนั่นเอง”

(ภาพถ่าย) ยุงข้าวเหนียวในสภาพดั้งเดิม ด้านหน้านำเครื่องมือการเกษตรทาสีเขียว ชมดอกไม้สีม่วงให้ดูร่วมสมัย ส่วนด้านข้างยุงข้าวมีภาพวาดกราฟฟิตีเด็กสามตา กับพญานาคสีดำ ผลงานศิลปินชื่อดัง ALEX FACE

“เส้นทางพญานาค” กับมุมมองของนักกองแก้ว

ผศ.ดร.สิทธิชัย ฮะทะโชติ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิจัยนวัตกรรมและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสกลนคร พูดถึงเรื่องการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ว่า ปัจจุบันมีการทำงานวิจัยด้านพัฒนาชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว การศึกษาประวัติศาสตร์ แรงศรัทธาเกี่ยวกับพญานาค มาอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ โดยจะพบว่าในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนที่อยู่ติดแม่น้ำโขงหรือว่าลุ่มน้ำโขง จะมีเรื่องราวการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพญานาคค่อนข้างมาก ซึ่งปัจจุบันการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพญานาค ด้วยแรงศรัทธาได้รับความนิยมเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งพิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต จังหวัดบึงกาฬ เป็นการนำเรื่องราวของประวัติศาสตร์ในอดีตมาเป็นจุดขายในการดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างของที่ระลึกต่าง ๆ จากภูมิปัญญาที่ผลิตโดยชุมชน ชาวบ้านช่วยส่งเสริมในกระบวนการท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้ เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียน สามารถยกระดับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น เพราะฉะนั้นการพัฒนางานวิจัยควบคู่ไปกับการพัฒนาเชิงพื้นที่จึงมีความสำคัญควบคู่กัน และเป็นการทำงานร่วมกันของสถาบันการศึกษาในพื้นที่กับชุมชน และภาคเอกชนในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในอนาคต

อาจารย์ศักดิ์สิทธิ์ บัวคำ สาขาวิชาทัศนศิลป์และการออกแบบ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี กล่าวถึงการพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากในปัจจุบันมีการนำเอาศิลปะเข้ามาประยุกต์ใช้ สร้างสิ่งที่มีอยู่เดิมให้มีคุณค่าเข้ากับบริบททางสังคม ความเปลี่ยนแปลง และเทคโนโลยี เพื่อให้ชาวบ้านสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างยั่งยืน โดยในพื้นที่ชุมชนนั้นมีศิลปะพื้นถิ่นอันเป็นทุนทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นประเพณี ความเชื่อ วิถีชีวิต ตลอดจนภูมิปัญญา ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับประวัติศาสตร์ชุมชนนั้น ๆ ดำรงสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น แต่ทุนทางวัฒนธรรมหรือศิลปะท้องถิ่นเหล่านี้ กลับไม่ได้รับความนิยมจากคนรุ่นใหม่ จึงจำเป็นที่จะต้องนำเอาศาสตร์ความรู้ด้านศิลปะร่วมสมัยมาบูรณาการ ปรับประยุกต์ให้เข้ากับศิลปะพื้นถิ่นที่มีอยู่เดิม เช่น การปรับเนื้อหารูปแบบให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัย ทำให้มีความน่าสนใจและเข้าถึงได้ง่ายสำหรับคนทุกวัย ผลักดันและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยทุนทางวัฒนธรรมเดิมจะถูกปรับให้เข้ากับยุคสมัย แต่ยังมีกลิ่นอายความเป็นรากเหง้าดั้งเดิมอยู่ เช่น การนำความเชื่อเรื่องพญานาคมาพัฒนาต่อยอดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน พญานาคเดิมเราจะเห็นในรูปแบบสัญลักษณ์เพื่อสักการะ ส่วนมากจะเห็นในวัด แต่ปัจจุบันได้มีการนำความรู้ศิลปะร่วมสมัยมาปรับให้พญานาคเป็นภาพกราฟฟิตี้ ในรูปแบบที่มีสีสัน เข้าถึงได้ง่ายให้สัญลักษณ์ของพญานาคเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนความดี ความจริงใจ มิตรไมตรี

รศ.ดร.คุณหญิงสุมณฑา พรหมบุญ
อธิการบดีสถาบันเทคโนโลยีจิตรลดา
และเยาวชนจิตอาสา

ผศ.ดร.สิทธิชัย ฮะทะโชติ

สำหรับบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี กับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เราเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก โดยเน้นส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นนโยบายของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างแท้จริง และร่วมมือกับพิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต จังหวัดบึงกาฬ ในการทำงานศิลปะร่วมสมัยควบคู่กันไป ทราบว่าที่นี่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ชาวต่างชาติชื่นชอบมาศิลปะกันมาก

รศ.ดร.คุณหญิงสุมณฑา พรหมบุญ อธิการบดีสถาบันเทคโนโลยีจิตรลดา เล่าว่า ได้มีโอกาสมาเที่ยวที่ภาคอีสานเมื่อหลายสิบปีมาแล้ว เช่นเดียวกับนักท่องเที่ยวทั่วไป รู้สึกชื่นชอบและผูกพันกับพื้นที่ เพราะมีเรื่องราวที่น่าสนใจหลายอย่าง โดยเฉพาะเรื่องราวเกี่ยวกับพญานาค ซึ่งเป็นเรื่องที่ถูกผูกพันกับความเชื่อในพระพุทธศาสนา ที่ชาวบ้านให้ความศรัทธา ทำให้เกิดวัฒนธรรมที่ดี ๆ เป็นเสน่ห์ของภาคอีสาน ซึ่งโดยส่วนตัวแล้วเห็นว่าเป็นความเชื่อที่สร้างสรรค์ ทำให้ผู้คนมีความตั้งใจที่จะทำความดี และมีเป้าหมายที่ดีในการดำเนินชีวิต

“พญานาค” ความเชื่อที่ต้องมีคำอธิบาย

ความเชื่อเรื่อง “พญานาค” ต้องอธิบายได้เป็นองค์รวม ต้องมีการรวบรวมความเชื่อต่าง ๆ รวมทั้งนิทานเกี่ยวกับพญานาค ไปจนถึงคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์ ทั้ง “พญานาค” คือสัตว์ชนิดไหน “บั้งไฟพญานาค” เกิดขึ้นมาจากอะไร

ดร.กฤษณพงศ์ กีรติกร นายกสภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กล่าวว่า “ผมอยากเห็นการมองเรื่องของพญานาค นอกจากเรื่องความเชื่อแล้ว ต้องเอาวิชาการมาอธิบายด้วย จริง ๆ แล้วทางวิทยาศาสตร์นาคคืออะไร นาคทางวัฒนธรรมคืออะไร นาคทางนิทานพื้นบ้านคืออะไร นาคทางประวัติศาสตร์คืออะไร ถ้าเราสามารถที่จะทำเป็นการตุนหรือวิดีโอให้คนรุ่นใหม่ได้เข้าใจ ก็จะมีประโยชน์มาก อย่างบั้งไฟพญานาค เราเชื่อว่าพญานาคท่านปล่อยออกมา ทางวิทยาศาสตร์ก็มีคนอธิบายว่าเป็นแก๊สที่ออกมาจากใต้น้ำแล้วติดไฟได้ เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ

สิ่งที่ต้องอธิบายก็เพราะว่า บั้งไฟพญานาคจะเกิดขึ้นในช่วงออกพรรษา ซึ่งเป็นปฏิทินทางจันทรคติ คำอธิบายทางวิชาการก็บอกว่าเป็นไปได้ที่จะเกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่แก๊สตัวนั้นจะเกิดขึ้นเพราะแรงดึงดูดระหว่างโลกกับพระจันทร์ เป็นคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์ ผมเองก็อยากให้เห็นทั้งเรื่องเล่าทางความเชื่อ นิทาน และคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์เท่าที่เรอธิบายได้”

FB : พิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต จังหวัดบึงกาฬ ศูนย์สร้างแรงบันดาลใจ Local สู่เลขค่า 9 หมู่ 7 ตำบลหนองพันทา อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ 38170 โทร. 081 612 8853

(ภาพขวาบน) บ่อน้ำโบราณอายุ 100 ปี ที่ยังคงเหลือร่องรอยศูนย์กลางการดำเนินชีวิตของชุมชนในอดีต

(ภาพซ้ายล่าง) ดร.กฤษณพงศ์ กีรติกร นายกสภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นั่งสามล้อพ่วง เพื่อชมงานศิลปะหมู่บ้านพญานาค

SOFT
POWER

บายศรีพญานาค งานฝีมือใบตองสด

บายศรีนั้นมีข้อสันนิษฐานว่า ทำขึ้นมาจากคติความเชื่อของพราหมณ์ เนื่องจากใบตองคือความสะอาดบริสุทธิ์ไร้มลทิน และรูปร่างของบายศรีก็ได้จำลองเขาพระสุเมรุ ซึ่งเป็นสถานที่สถิตขององค์พระอิศวร บายศรีของทางภาคอีสาน เริ่มจากประเพณีสู่ขวัญ ซึ่งเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาช้านาน เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อ และก่อให้เกิดขวัญกำลังใจที่ดี และบายศรีก็แบ่งออกเป็นหลายชนิด แล้วแต่ใช้ในพิธี และหากเราจะมาพูดถึงบายศรีบวงสรวงพญานาค ที่ชาวอีสานเรียกว่า “บายศรีพญานาค” เป็นการพับกลีบกรวยจำนวน 18 กลีบ แล้วนำมาเข้าตัวแบบด้านหน้าของบายศรี มีการเย็บสลักเข้าด้วยกันแบ่งชั้นเป็นลักษณะแอ่นหน้าแอ่นหลัง พอทำเสร็จแล้วสวยงามเป็นยิ่งนัก

(ภาพซ้าย) ชาวภูไทเตรียมทำบายศรีให้กับนักท่องเที่ยวนักกราบไหว้พญานาค วัดถ้ำศรีชมภู เป็นประจำทุกวัน

นาคสร้างชุมชน เรื่องเล่าผ่านบายศรีพญานาค

ประมาณ พ.ศ. 2560 ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาความเจริญทางวัฒนธรรม วัดถ้ำศรีชมภู ตำบลถ้ำเจริญ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ มีพระครูอรุณธรรมสุนทร เข้ามาพัฒนาวัด จึงมีดำริว่าให้ญาติโยมที่พอจะทำบายศรีได้ เข้ามาช่วยทำบายศรีต่าง ๆ รวมทั้ง “บายศรีพญานาค” เพื่อนำมาประกอบพิธีบวงสรวงองค์ปู่พญานาคศรีสุทโธ และองค์ย่าศรีปทุมมา

ยายเจริญ พลสุข วัย 69 ปี เดิมมีอาชีพทำนา และสวนยาง เล่าว่าเริ่มมาทำ “บายศรีใบตองสด” เมื่อ 7 ปีก่อน จากคนที่ทำไม่เป็นเลย ต้องศึกษาผ่านยูทูบด้วยความยากลำบาก ทว่าอาศัยแรงศรัทธาจึงมานะพยายามเรียนรู้ จนกลายเป็นหัวหน้ากลุ่มยายเจริญเล่าว่าปัจจุบันนี้ก็ยังคงถือว่าเป็นงานที่ยาก เนื่องจากการทำบายศรีพญานาคนั้นเป็นงานที่มีความละเอียดอ่อนมาก ต้องประดิษฐ์ประดอย บางครั้งใช้เวลานาน 2 - 3 วัน กว่าจะได้บายศรีพญานาค 1 องค์ มีอยู่ครั้งหนึ่งงานเร่งทำภายในวันเดียวเสร็จช่วยกัน 3 - 4 คน ไม่ได้กินข้าวปลาอาหารเลยทีเดียว

“อย่างเราทำเก่งกว่าเพื่อนในทีม ก็จะทำส่วนที่ยากหน่อย เช่น โหนกตา ปาก ลิ่น เกล็ด หงอนที่วัดนี้คนมีฝีมือทำเก่งจริง ๆ เฉพาะบายศรีองค์นาคมีอยู่ด้วยกัน 3 คน ส่วนบายศรีอื่น ๆ เช่น บายศรีเทพ บายศรีพรหม บายศรีพรหมสี่หน้า ก็จะมีคนทำแยกต่างหาก เรามีกัน 20 - 30 คน แยกแผนกันไปมากที่สุดอายุ 70 กว่าปี อายุน้อยสุด 30 - 40 ปี”

เมื่อถามถึงรายได้ “ยายเจริญ” ตอบว่า เธอเป็นจิตอาสาที่ทำงานถวายวัด สิ่งที่ได้รับคือ มีความสุข อิ่มบุญ อิ่มใจ เธอคิดว่าไม่มีเงินทองมากมายที่จะถวายพระ จึงใช้แรงกายแรงใจในการทำบายศรีฯ เพื่อให้มีรายได้เข้าวัด ส่วนรายได้หลักส่วนตัวอยู่ที่งานทอผ้า

(ภาพขวา) บายศรีพญานาคฝีมือชาวภูไทที่มีความงดงามอ่อนช้อยสวยสะดุดตาราวกับพญานาคมีชีวิต

“ยายมีกลุ่มทอผ้าชาวภูไท เป็นฝ้ายผลิต ส่วนลูก ๆ หลาน ๆ ก็เป็นฝ้ายตลาดเอาไปขาย อย่างวันนี้เรามาวัดช่วยงานบายศรีฯ เดียวก็กลับไปทำงานที่กลุ่มทอผ้า ถ้าเป็นวันพระ ทุกคนในกลุ่มทอผ้าก็จะมาที่วัดช่วยกันทำบายศรี เพราะวันพระ วันหยุดคนจะมาทำบุญกันเยอะมาก มาบูชาบายศรีฯ กัน”

ด้านความเชื่อเรื่อง “พญานาค” ยายเจริญว่ายังไม่เคยเจอปาฏิหาริย์กับตัวเอง ทว่าเห็นคนที่มาวัดถวายบายศรี มาแก้บนกันมาก นั่นก็แสดงว่าหลายคนที่มาขอพรน่าจะประสบความสำเร็จ และปาฏิหาริย์คงเกิดขึ้นกับพวกเขา เพราะถ้าไม่ตีจริง ไม่หายป่วย ไม่หมดปัญหาเรื่องธุรกิจ เรื่องหนี้สิน พวกเขาก็คงไม่กลับมาอีก

ในส่วนของเธอนั้นจะขอทำบายศรีให้กับทางวัดไปจนกว่าจะไม่มีแรงทำ และยายอยากเชิญชวนทุกท่านมาเที่ยว “วัดถ้ำศรีชมภู” แต่ละครั้งมาแล้วจะมีความเปลี่ยนแปลงเสมอ เพราะพระครูท่านพัฒนาวัดเก่งมาก และอยากให้นักท่องเที่ยวได้มาชมกลุ่มทอผ้าของชุมชนเรา ซึ่งเป็นชาติพันธุ์ภูไท มีผลิตภัณฑ์จำหน่าย ไม่ว่าจะเป็น ผ้าถุง ผ้าคลุมไหล่ ไปจนถึงอาหารของฝาก อย่างแจ่วบอง ขนมน้ำลิบ กล้วยฉาบ งานจักสาน เหล่านี้ล้วนเป็นฝีมือของคนชุมชนทั้งนั้น

ความเชื่อเรื่องพญานาค สาวปัตตานี ผู้หลงรักถิ่นภูไท

เชื่อว่า “พญานาค” กวักมือเรียกหาจึงต้องจากปัตตานีบ้านเกิด มาอาศัยอยู่ในแดนดินถิ่นภูไท **กุลภรณ์ ชัตติยะบุตร** เชื่อว่าพญานาคนำพาเธอมาอย่างแน่นอน ปัจจุบันนี้ อายุ 62 ปี เดิมมีความรู้ด้านคหกรรม ทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ธุรการในวิทยาลัยเทคนิคปัตตานี มาอาศัยอยู่ที่อำเภอโซ่พิสัย ตามสามี ได้ 15 ปีแล้ว จึงทำ “บายศรีใบทองสด” ได้ง่ายสบายมือ ทว่า “บายศรีพญานาค” ไม่เคยทำมาก่อน

“ชีวิตประจำวันตอนนี้มาช่วยงานที่วัดเป็นหลัก ส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่กับบายศรี ที่มีสวนยาง แต่ให้น้องเป็นคนดูแล ส่วนตัวเรามาอยู่รับใช้ที่วัดถ้ำศรีชมภู พี่ชอบถิ่นชาวภูไท ชอบการแต่งตัว รักในความเป็นอยู่ของเขามาก”

“ส่วนความเชื่อในเรื่องของพญานาค ก็คือ ถ้าเราไม่ใช่สายพญานาค ก็คงไม่ได้มารับใช้อยู่ที่นี้ พี่เชื่อว่าปู่ศรีสุทโธไปตาม ขนาดอยู่ภาคใต้ยังมาอยู่ตรงนี้ได้ เชื่อว่าพญานาคมีจริง ตอนแรกยายเจริญยังไม่ทำบายศรีพญานาค เราเป็นผู้หญิงคนเดียวที่ทำงานอยู่ในวัด พระครูเคยถามว่าทำบายศรีพญานาคเป็นไหม เรบอกว่าเป็นไม่ เป็น ท่านก็เลยไปซื้อบายศรีฯ ที่คำชะโนดมาให้ดู ตอนแรกก็คิดว่าจะทำได้จริงหรือ พระครูท่านแนะนำว่า ให้จุดธูป 9 ดอก ขอท่านทุกครั้งที่ทำ พี่ก็จะจุดธูป 9 ดอก ปักลงดิน ให้พ่อปู่ศรีสุทโธช่วย เพราะการทำบายศรีพญานาคเพื่อ (เลี้ยง) ทำยากมาก อยู่ ๆ ก็ทำเป็น แต่ต้องจุดธูปขอให้พ่อปู่ช่วยทุกครั้งเลย พี่ถึงบอกว่าถ้าเราไม่ใช่สายพญานาค เราคงไม่ได้อยู่ที่นี้และรับใช้จนถึงทุกวันนี้”

พญานาคมีจริง

นางกุลภรณ์ ชัตติยะบุตร เล่าว่า เธอเชื่อเรื่องพญานาค ไม่ลบหลู่ และไม่มกมาย เรื่องเล่ามีอยู่ว่า เมื่อก่อนตอนย้ายมาอยู่ที่นี่แรก ๆ บางครั้งทีไปวัด หากวันไหนไม่ไปวัดก็จะฝันเห็นพญานาค สามีของเธอตื่นขึ้นมาเห็นเธอทำท่าเลื้อยจึงกลัวมาก

“ในฝันตอนนั้นรู้สึกว่าการ์งของเราเป็นงู หรือพญานาค แต่ข้างบนเป็นคน แฟนก็บอกว่า จะไม่ให้ลงไปวัดอีกแล้ว เพราะเขากลัว พระครูที่วัดก็เป็นห่วงกลัวพญานาคจะเข้ามาแฝง เราเองก็ไม่วู้จักเรื่องลึกลับแบบนี้มาก่อน ท่านบอกว่าถ้ามีอะไรเกิดขึ้นในเวลากลางคืนอย่างทีแฟนเห็น ให้รีบโทรหาพระครูทันทีไม่ว่าจะตึกแคไหน แต่ก็ไม่วู้เกิดขึ้นอีกเลย เพราะทีเชื่อว่าเราเป็นคนคิดดี ทำดี ไม่วู้คิดร้าย ไม่วู้จฉฉาวิชาใคร เราอยู่ในสายบุญไม่วู้มีความชั่วในจิตใจ ไม่ต้อองกลัวสิ่งไม่วู้ดีใด ๆ เวลาทีประสบอุบัติเหตุทุกครั้จะไม่วู้เจ็บตัวเลย แต่ร่างทรงของปู่หลอด (ร่างทรงพญานาค) จะปวดตัวเดินเอวบิดมาเลย พระครูบอกว่าเวลาเราประสบอุบัติเหตุ ปู่พญานาคจะไปร้อรับให้ตลอดหลายครั้ทีทีประสบอุบัติเหตุ ปู่หลอดจะเจ็บตัวทุกครั้ แล้วพระครูต้อไปรักษาปู่หลอดอีกทีจนทุกคนต้อบอกให้ทีระวัง ๆ หน่อย”

นาคสร้างชุมชน เพราะ “พญานาค” ทำให้มีคนที่ศรัทธาเดินทางมาที่วัดเยอะขึ้นทุกปี ปัจจุบันนี้มีทั้งนักท่องเที่ยวทีเดินทางมาจากต่างอำเภอ ต่างจังหวัดเยอะมาก กุลภรณ์ เล่าว่า เมื่อก่อนแค่ครั้วันช่วงเช้าที่วัดก็ไม่วู้มีคนแล้ว ปัจจุบันนี้ 5 โมงเย็น ยังมีคนเดินทางมาที่วัดตลอด

3 ปีทีผ่านมาจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทุกปี ก่อนหน้านั้น “วัดถ้ำศรีชมภู” เป็นวัดตั้งอยู่แล้ว เนื่องจากทีวัดมีรอยพระพุทธรูป มังงานประจำปี ท่วยังขาดการพัฒนา 7 ปีทีผ่านมา มีพระครูองค์ปัจจุบันมาประจำอยู่ทีวัด จึงเริ่มมีการพัฒนาขึ้นมา นอกจากนี้อยังมีการค้นพบหัวพญานาคทีเหมือนกับถ้ำนาคา ท่วยังไม่วู้ได้เปิดให้คนบูชา ดังนั้นเชื่อได้ว่า วัดนี้เป็นดินแดนของพญานาคอย่างแท้จริง

เราเลยต้อทำบายศรีไว้ให้คนบูชา มีบายศรีหลายอย่าง ชั้นห้าบูชาพระครู และชั้นเก้าเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เบื้องสูง ถ้าเป็นการขอขมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต้อทำบายศรีปากชาม เป็นครั้องทีไม่วู้ได้บูชาของควหาวน เป็นอาหารเจ ใส่ข้าวในกรวย และผลไม้ เป็นการขอขมาลาโทษเทพภูมิทั้งหลาย ใหญ่หน่อยก็เป็นชั้นเทพ ชั้นพรหม สำหรั้การบวงสรวงใหญ่ ประดับประดาให้สวยงาม

(ภาพขวา) บายศรีพญานาคร่วมสมัยในรูปแบบต่างๆ ทีทำจากใบตองสดสีเขียว และตกแต่งด้วยดอกไม้พร้อมริบบิ้นโทนสีม่วง

เราก็เลยอยู่กับเรื่องของการทำบายศรี เพื่อบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ทำให้วัดเราเจริญรุ่งเรือง และตอนนี้ก็มีเทพราหู ที่คนจะมากกราบไหว้ทุกวันพุธกับวันเสาร์ ปีนี้เป็นปีพญานาค แต่ว่าเขาให้บูชาพระราหู ทำให้เราต้องมาอยู่ตรงนี้ มาแนะนำคนทั้งหลายว่าต้องทำอะไร ชีวิตเราไม่อยู่วัด ก็อยู่บ้าน ไม่ค่อยไปไหน ก่อนจะถึงวันพระเราก็เริ่มทำบายศรีแล้ว แต่ขันธห้าทำทุกวัน วันหนึ่งทำประมาณ 50 คู่ ขันธเก้า 17 คู่ ขันธเทพ ขันธพรหม 20 คู่ ทำกันอยู่ 4 คน มีคนช่วยประกอบรูปบายศรี 3 - 4 คน แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกันไป” นอกจากนี้ยังมีนักท่องเที่ยวที่มากกราบไหว้ องค์ปู่ องค์ย่าที่นี้แล้วได้มาเห็นบายศรีพญานาคฝีมือของเรา ก็สนใจและติดต่อให้ไปจัดทำบายศรี บวงสรวงยังสถานที่ต่าง ๆ ก็มี

สุดท้ายนี้ขอเชิญชวนให้มาท่องเที่ยวที่วัดถ้ำศรีชมภู เพราะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากมายให้กราบไหว้บูชา ทั้งพระบรมสารีริกธาตุ รอยพระพุทธรบาท เทพต่าง ๆ เช่น พระแม่ลักษมี องค์พระพิฆเนศ มีบันไดสวรรค์ หินเกล็ดพญานาค ฯลฯ และกำลังสร้างพระเจดีย์ดอกบัว 9 ชั้น

FB : วัดถ้ำศรีชมภู บ้านถ้ำเจริญ ตำบลถ้ำเจริญ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ 38170
โทร. 095 262 5542

SOFT POWER

ซอฟต์แวร์ “อาหารพื้นถิ่นภูมิภาคอีสาน”

วัฒนธรรมการกินอาหารของชาวอีสาน มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ยกตัวอย่างรสชาติเค็มมาจาก น้ำปลาร้า รสเผ็ดมาจากพริกสดและพริกแห้ง รสเปรี้ยวมาจากผักพื้นบ้านต่าง ๆ คนอีสานส่วนมาก จะชอบอาหารรสเผ็ด เค็ม เปรี้ยว รวม ๆ แล้วรสแซ่บ รับประทานข้าวเหนียวเป็นหลัก วัตถุประสงค์ ส่วนมากก็มาจากรสชาติ เน้นพืชผักตามฤดูกาล คนอีสานจึงมีสุขภาพที่แข็งแรง ทั้งร่างกายและ จิตใจ ศิลปินท้องถิ่นจังหวัดบึงกาฬ มีแนวคิดยกระดับอาหารพื้นถิ่นด้วยคอนเซ็ปต์ Local สู่เลอค่า จนประสบความสำเร็จ ได้รางวัลออสการ์อาหารโลก (Gourmand Awards) ติดต่อกันหลายปี กลายเป็น ซอฟต์แวร์อาหาร “อาหารพื้นถิ่นภูมิภาคอีสาน” ที่ทำให้นักท่องเที่ยวเมื่อมาเยือน จังหวัดบึงกาฬ อยากจะมาลิ้มลองรสชาติ และกลายเป็นจุดขายที่มีความชัดเจนของชุมชน

(ภาพซ้าย) บรรยากาศการทานอาหารพื้นถิ่นภูมิภาคอีสานที่จัดเสิร์ฟในรางไม้ไผ่ และตกแต่งให้สวยงาม ด้วยสีสันทอดดอกไม้ ชวนให้นักท่องเที่ยวบันทึกภาพแล้วนำไปแชร์ในโลกออนไลน์

ยกระดับอาหารพื้นถิ่น จาก LOCAL สู่โลกา

จัดสรรอาหารพื้นถิ่นออกมาอย่างสวยงาม ดูน่าสนใจ ทั้ง ๆ ที่ก็คืออาหารสำหรับเดิม อร่อยเหมือนเดิม เพิ่มเติมคือความ “เลอค่า” เพียงแต่คิดใหม่ ทำใหม่ ทำอย่างไรให้อาหารสำหรับเดิมนั้นดูแปลกตาน่าสนใจ เพราะยุคนี้นักท่องเที่ยวชอบถ่ายรูปอาหารก่อนกิน โดยเจ้าตัวอธิบายว่า

“ครอบครัวสุริยะเป็นตระกูลทำอาหารเก่าแก่ บรรพบุรุษ พ่อ แม่ ลูก ๆ ทุกคนล้วนทำอาหารอีสานได้หมด ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์เรียนจบด้านอาหารและโภชนาการ ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี แต่จิตวิญญาณของเธอก็คือ ชอบทำอาหาร อาหารที่นี้จะมีหลายรูปแบบ อย่างแรกคืออาหารอีสานทั่วไปที่เราทำกินกันในครอบครัว อย่างที่สอง อาหารบางรายการซึ่งมีจำนวน 13 รายการ จะหยิบยกออกมาเป็นอาหารเพื่อการท่องเที่ยว ที่เห็นอยู่ในรางไม้ไผ่ นั้นแหละ อย่างที่สามในรางไม้ไผ่จะมีอยู่ 4 - 5 รายการ ที่กลายมาเป็นผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป สินค้าของฝากขึ้นชื่อ นักท่องเที่ยวหลายท่านทานแล้วติดใจ ชอบก็ซื้อกลับบ้าน หรือมีบริการจัดส่ง เช่น กุนเชียง ไส้กรอกอีสาน แจ่วบอง หม่าหมู ปลาต่อแถว (ปลาแดดเดียว) เป็นต้น

เมื่อศิลปินกลับมาพัฒนาบ้านเกิด จึงไม่ยากให้นักท่องเที่ยวมาดูแลการออกแบบพื้นที่เท่านั้น เพราะสามารถดูที่ไหนก็ได้ แต่การออกแบบที่นี้ช่วยสร้างการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจฐานราก สิ่งที่เขาอยากเห็นคือ อยากให้นักท่องเที่ยวมารับประสบการณ์การกิน ซึ่งอาหารอีสานก็เหมือนกับที่อื่น แต่ด้วยความอยากจะนำเสนอให้มีความวัว ในสมัยเด็ก ๆ เขาค้นเคยกับประเพณีอีสาน คือ ประเพณีแห่บั้งไฟ เอาไม้ไผ่ยาว ๆ มาแห่แล้วจุดเพื่อขอฝน เขาเลยคิดว่าถ้าเอาลำปล้องไม้ไผ่ใหญ่ ๆ แบบนั้นมาผ่าครึ่ง แล้วปูดด้วยใบตอง ใส่อาหารลงไป ซึ่งเป็นอาหารอีสานรสชาติดั้งเดิม แต่สิ่งที่เปลี่ยนไปคือ การออกแบบที่สวยงาม

“ที่พิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต ปลุกไม้ดอก 10 ชนิด ที่ออกโทนสีม่วง สีนํ้าเงิน อย่างเฟื่องฟ้า ศรีตรัง พวงคราม ต้อยติ่ง กระจีตยี่มเถาว์ บัวผัน เทียนหยด ช้องนาง พยับหมอก วิสทีเรีย เมื่อนักท่องเที่ยวมาทานอาหาร ก็จะได้สัมผัสอาหารรสชาติดั้งเดิม แต่สิ่งที่แตกต่าง คือ ดอกไม้ที่นำมาตกแต่งจะเปลี่ยนไปตามฤดูกาล” เมื่อนักท่องเที่ยวมาพักค้างคืนที่รีสอร์ตของชาวบ้าน หากต้องการรับประทานอาหารเช้า ก็สามารถสั่งสำหรับอาหารเช้าที่ตกแต่งสวยงามได้เช่นกัน”

“การที่เขานำการออกแบบมาใช้ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นความงาม แต่ว่าฉากหลังของอาหารเหล่านั้นชุมชนได้ประโยชน์ เพราะเมนูอร่อยที่อยู่ในครัว ซึ่งเขาจะต้องไปซื้อผัก ปลา และวัตถุดิบต่าง ๆ ในชุมชนรอบ ๆ เวล่านักท่องเที่ยวมากินอาหาร รายได้จำนวนหนึ่งก็ถูกส่งไปยังประตูป้านแต่ละหลัง นี่จึงเป็นการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง”

ที่นี้ให้ความสำคัญกับเรื่องเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน SDGs ส่วนหนึ่งเพราะศิลปินคนบึงกาฬ ได้แนวคิดมาจากการทำงานเป็นอาสาสมัครมูลนิธิโครงการหลวงมากกว่า 25 ปี จวบจนปัจจุบัน

(ภาพขวา) ห้องครัวอีสานในสภาพดั้งเดิมที่ผ่านการใช้งานมากกว่า 70 ปี ซึ่งยังคงหลงเหลือในสภาพสมบูรณ์ และแต่งแต้มใส่ศิลปะ

สิ่งที่เขากำลังทำเรื่องอาหารพื้นถิ่น เพราะว่าเขาได้รับรางวัลออสการ์อาหารโลก (Gourmand Awards) ล่าสุดเป็นอาหารจังหวัดสกลนคร โดยได้รางวัลชนะเลิศในสาขา Design of the World ซึ่งจริง ๆ แล้วในประเภทสาขาการออกแบบ เราจะเห็นว่าคนที่ได้รับรางวัลส่วนใหญ่มักจะเป็นอาหารฝรั่งเศส อาหารอิตาลีแล้ว แต่กลายเป็นอาหารพื้นถิ่นอีสานบ้านเรา ซึ่งเข้าทางรัฐบาลพอดีที่กำลังโปรโมตในเรื่องซอฟต์แวร์ ในมิติของ 5 F ซึ่ง F แรกก็คือ FOOD

ภาพกว้างของ Food ไม่ได้มีแค่อาหารไทย แต่รวมถึงอาหารพื้นถิ่นทุกภูมิภาคของไทยด้วย ถ้าเราพูดถึงอาหารไทยส่วนใหญ่จะนึกถึงสำหรับในภาคกลาง แต่ว่าอาหารภูมิภาคยังไม่ได้ถูกพูดถึงในวาระแห่งชาติกันมาก ดังนั้น การที่เขาเป็นตัวแทนประเทศไทยได้รับรางวัลออสการ์อาหารโลก ด้านอาหารพื้นถิ่น เขาอยากบอกว่า ถ้าหน่วยงานการพัฒนาพื้นที่ พัฒนาชุมชน องค์กรต่าง ๆ มาดูต้นแบบแล้วได้แรงบันดาลใจกลับไปจัดการพื้นที่ของคุณ เพราะว่ารอบ ๆ หมู่บ้าน ตำบลพื้นที่จังหวัดของคุณ มีของกินประจำถิ่นอยู่แล้ว ซึ่งคุณต้องนำมาออกแบบให้มีเอกลักษณ์ประจำพื้นที่ เพื่อให้คนเห็นแล้วอยากจะมาเยือน ซึ่งนักท่องเที่ยวมาแล้วก็พร้อมที่จะจับจ่าย ทำให้รายได้หมุนเวียนอยู่ในพื้นที่ ยิ่งในตอนนีกระแสการท่องเที่ยวชุมชนกำลังมาแรง และเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักเราผ่านรสชาติของอาหารพื้นถิ่นเฉพาะแต่ละภูมิภาคอีกด้วย

โดยส่วนตัวเขามองว่า การนำสินค้าชุมชนไปจัดอีเวนต์ข้างนอกห่างไกลบ้านไม่ใช่ความยั่งยืน และชุมชนก็ไม่คุ้นเคย เพราะฉะนั้นการเปิดพื้นที่พัฒนาหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน น่าจะตอบโจทย์วิถีชีวิตได้มากกว่า มีเวลาได้อยู่บ้าน พัฒนาพื้นที่ให้สวยงาม และมีนักท่องเที่ยวเยี่ยมชม เห็นคุณค่าในพื้นที่ของเรา ได้ดูงานศิลปะในพื้นที่ ได้ดูบ้านเรือนไม้สถาปัตยกรรมอีสานที่มีอายุกว่า 70 ปี ถูกพัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชน ออกแบบสวยงามร่วมสมัย เก่าอยู่กับใหม่อย่างลงตัวและเป็นศูนย์กลางเครือข่ายการพัฒนา ในนามโซ่พิสัยโมเดล (Sophisai Model) ที่สำคัญคือ ได้ทานอาหารพื้นถิ่นที่สวยงาม แพลกตา และจับจ่ายใช้สอยผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปเป็นของฝากกลับไปด้วย แม้ว่าชาวบ้านที่อาศัยในละแวกจะไม่ได้ทำอะไรจากงานศิลปะที่ออกแบบกระจายอยู่ในหมู่บ้าน แต่ก็เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาถ่ายรูปเยี่ยมชมผลงาน แต่ชาวบ้านจะได้จากอีกสเต็มคือ มีรายได้จากการขายอาหารพื้นถิ่นและวัตถุดิบให้นักท่องเที่ยว สิ่งนี้เองต่างหากที่ชาวบ้านมาร่วมกันพัฒนาพื้นที่บ้านเกิดของตนเอง

นอกจากนี้ชาวบ้านบางครอบครัวที่ไม่ได้ปลูกพืชผักสวนครัว แต่เขามีผลิตภัณฑ์อื่น ไม่ว่าจะข้าวของเครื่องใช้ งานจักสานผลิตภัณฑ์จากต้นคล้า อย่างเวลาเรากินก๋วยเตี๋ยวหรือน้ำพริก ภาชนะที่ใส่ผักเครื่องเคียงก็เป็นผลิตภัณฑ์จักสานจากต้นคล้าซึ่งเป็นพืชที่ปลูกในชุมชน นักท่องเที่ยวเห็นแล้วชอบก็มีการซื้อกลับไป นี่ก็คือผลจากการออกแบบดีไซน์อย่างไรให้ตอบโจทย์รอบด้านที่สำคัญชุมชนยั่งยืนไปด้วยกัน

(ภาพซ้าย) สำหรับอาหารพื้นถิ่นที่ออกแบบอิงธรรมชาติ และเลือกใช้วัสดุสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

ปรุงด้วยจิตวิญญาณ ความอร่อยที่สร้างชุมชนให้ยั่งยืน

ความอร่อยที่นักท่องเที่ยวได้รับเมื่อไปรับประทานอาหารที่ “พิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต” นั้นคือเสน่ห์ปลายจวักของ “พี่ห้วง” หรือ “นริศรา วงศ์ภูมิ” ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ซึ่งเรียนจบด้านคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี รุ่นสุดท้ายในปี 2529 จากนั้นมาเปิดร้านอาหารและทำงานด้านการเมืองเมื่อปี 2538 โดยการสมัครเป็นสมาชิกสภาจังหวัดหนองคาย (สจ.) สมัยที่บึงกาฬยังไม่แยกออกจากจังหวัดหนองคาย ปัจจุบันไม่ได้ทำงานการเมืองแล้ว แต่มีความสุขกับการทำอาหารอย่างจริงจัง ได้ดูแลนักท่องเที่ยวและทำสวนเกษตรพอเพียง

“ในครอบครัวของเรามักจะทำอาหารทานกัน เพราะเป็นวิถีชีวิตในชุมชน ซึ่งตัวดิฉันเองตอนไปเรียนครูก็สอบคัดเลือกได้วิชาเอกคหกรรม เรียนด้านอาหารและโภชนาการ ก็เอาวิชาที่เรียนมาไปสอนแม่บ้าน สร้างอาชีพให้กลุ่มสตรี นำไปเผยแพร่สู่ชุมชน พอมีพิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต เมื่อมีแขกมาเยือน เราก็มาช่วยเตรียมทำอาหารต้อนรับแขก เป็นอาหารพื้นถิ่นที่แม่สอนให้มานั่นแหละหลายคนชมว่าอร่อย บางคนถามว่าพี่ห้วงทำอาหารเป็นได้ยังไง เราก็ตอบว่าใจรักใจชอบ เราก็ได้เรียนด้านคหกรรมมีหลักการเป็นพื้นฐาน ความสะอาดของวัตถุดิบ เรื่องสีส่น เรื่องรสชาติ การเก็บอาหารการบรรจุผลิตภัณฑ์”

(ภาพบน) ชุดอาหารเข้าใส่บาตร ให้ความสำคัญกับการร่วมอนุรักษ์ เน้นวิถีธรรมะ ธรรมชาติ ธรรมดา

“พีห้วง” นริศรา วงศ์ภูมิ
เชฟประจำพิพิธภัณฑ์

ปลาแม่น้ำโขง วัดอุทิศของอาหารพื้นถิ่น
อีสาน Soft Power ที่ทรงพลัง

อาหารบนรางไม้ไผ่ เป็นเมนูที่คิดสรรไว้แล้ว หลัก ๆ ก็คือ ที่นี้อยู่ติดกับแม่น้ำโขง มีปลาทธรรมชาติ ก็ต้องนำปลาเหล่านั้นมาปรุงเป็นอาหาร อาทิ ปลาคัง ปลาบึก ปลาแซ่ นำมาทำเป็นต้มยำปลา ลาบปลา ห่อหมกปลา เป็นต้น ปลาที่ได้มาแต่ละตัวก็มีน้ำหนักมาก ทานได้หลายวันเลยทีเดียว

“ปลาเหล่านั้นเมื่อเราเอามาชำแหละแล้ว เอาเนื้อมาทำลาบ ส่วนที่มัน ๆ สวย ๆ อร่อย ๆ เอามาทำเป็นห่อหมกปลา กระจุกปลา ก้างปลา หัวปลา เราก็เอามาทำเป็นน้ำซุบ มีประโยชน์ทั้งตัวเลย นอกนั้นก็จะมีอาหารในครอบครัวของเรา เป็นไส้กรอกหมู กุนเชียง หม่าหมู ทำแล้วก็เอามาจัดวางในรางไม้ไผ่ แล้วมีอาหารที่เราไปสอนแม่บ้านมาก็คือ แจ่วปลาแดก (แจ่วบอง) และปลาต่อแถว (ปลาแดดเดียว) ซึ่งเป็นปลาตัวเล็กที่กินได้ทั้งกระจุกและก้าง นอกจากนี้ ยังมีส้มตำ แจ่วปลาแดก ทานกับผักสดและผักนี้ มีเส้นฟุ้งข้าวเหนียวดำและข้าวเหนียวขาว ขนมหวานก็ทำง่าย ๆ ตามวัตถุดิบที่มี เช่น ต้มเผือก ต้มมัน และผลไม้ตามฤดูกาล อาหารอีสานในรางไม้ไผ่จะตกแต่งด้วยดอกไม้ที่เราปลูกเอง”

ปัจจุบันนี้ ถ้ามีแขกจองมาเป็นหมู่คณะเพื่อเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์ คุณนริศรา ก็ต้องหยุดงานสังคมนาจิตอาสาต่าง ๆ แล้วมาช่วยงานที่นี่ เธอมีความสุขที่ได้เห็นนักท่องเที่ยวทานอาหารอย่างอึ้งอึ้งใจ วัตถุดิบที่นำมาประกอบอาหารก็มาจากชุมชน เพราะชาวบ้านปลูกผักไว้รับประทานเอง บ้างก็นำไปขายที่ตลาด การทำอาหารอร่อย ๆ ของพี่ห้วง สร้างรายได้เศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนของตัวเองและชุมชนรอบข้าง ถือว่าเป็นการสร้างความสุขและสังคมที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

FB : ของฝากอาหารและของที่ระลึก จังหวัดบึงกาฬ

9 หมู่ 7 ตำบลหนองพันทา อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ 38170 โทร. 086 229 7626

SOFT
POWER

งานหัตถกรรมผ้าและการจักสานคล้ำ ผลิตภัณฑ์สร้างรายได้ให้กับชุมชน

วิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำโขงมีความเชื่อในเรื่อง “พญานาค” ปลูกฝังกันมาตั้งแต่วัยเยาว์จนเติบโตใหญ่ และพญานาคถือว่าเป็นสัตว์นำโชคแห่งลุ่มแม่น้ำโขง เพราะมีพิพธิภณห์ชุมชนมีชีวิต จังหวัดบึงกาฬ จึงมีงานถักทอดีไซน์เสื้อผ้าของ “ไก่อ๊ตอก” มีการรังสรรค์ศิลปะรูปพญานาคเข้าไปมีส่วนร่วม อาทิ เสื้อยืด กระเป๋าสะพาย ย่ามปักลายพญานาค ที่มีความสวยงามร่วมสมัย เป็นที่ชื่นชอบของคนทุกเพศทุกวัย รวมทั้งยกระดับเพิ่มมูลค่าให้งานจักสาน “กระติบข้าว” จากต้นคล้ำ สร้างรายได้ให้ครอบครัวกินอิ่มนอนอุ่น ตื่นขึ้นมายิ้มได้ ใช้ชีวิตอยู่กันพร้อมหน้ากับคนในครอบครัว โดยไม่ต้องไปหางานทำต่างถิ่นแดนไกลดังเช่นที่ผ่านมา

(ภาพซ้าย) กระเป๋าสะพายรูปพญานาคสุดเก๋ ผลงานที่ภาคภูมิใจของชุมชน
ผลิตภัณฑ์จากต้นคล้ำที่ได้มีการปรับเปลี่ยนดีไซน์ให้ร่วมสมัยตอบโจทย์มากยิ่งขึ้น
(ภาพขวา) หน้ากากอนามัยทำจากผ้าทอของชุมชนปักลวดลายพญานาคร่วมสมัย

“ไก่อ๊ตอก งานคราฟต์” คืออะไร

สุรรัตน์ ศรีพรหม เล่าว่า “ไก่อ๊ตอก” คือชื่อเล่นของเธอ เป็นชื่อที่พ่อแม่ตั้งให้ เลยคิดว่าถ้าจะตั้งชื่อร้านก็น่าจะใช้ชื่อที่พ่อแม่ตั้งให้ น่าจะเป็นสิริมงคลดี ส่วนของงานคราฟต์นั้น เริ่มทำเมื่อ พ.ศ. 2559 โดยก่อนหน้านั้นเธอทำงานประจำที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พอมีลูกจึงไม่ยอมยกส่งไปให้พ่อแม่ซึ่งอายุมากแล้วต้องเลี้ยงหลานเพียงลำพัง เธอจึงลาออกจากงานกลับมาอยู่ที่บ้านเกิด

“พอกลับมาอยู่บ้านที่บึงกาฬ ก็อยู่เฉย ๆ ไม่ได้ เพราะเราเคยทำงาน บริบทสังคมชุมชนที่เราอยู่ก็แห้งแล้งเหลือเกิน คนแถวนี้มีอาชีพรับจ้างกรีดยาง ก็มาคิดว่าเราเคยทำงาน มีประสบการณ์หลายอย่าง พอจะนำมาช่วยเหลือคนในหมู่บ้านได้ไหม อย่างเช่น หาอาชีพเสริม พาเขาทำอะไรสักอย่างให้มีรายได้เข้ามาจุนเจือในครอบครัว

เธอมีความสนใจในงานฝีมือ และศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในยูทูบอยู่เสมอ ครั้งแรกที่ทำงานคราฟต์ใช้เงินลงทุนไปพันกว่าบาท ได้กำไรมา 4,000 บาท จึงรู้สึกว่าการเดินทางนี้น่าจะไปได้ดี จึงรวบรวมคนในชุมชนที่มีความชอบงานลักษณะนี้และมีฝีมือทำงานได้ มาทำงานร่วมกัน ปัจจุบันกลุ่มงานคราฟต์ มีทั้งหมด 7 คน เธอต้องทำงานด้วย และเรียนรู้ในการบริหารคน บริหารงาน ว่าคนไหนเหมาะกับงานไหน ใครน่าจะทำงานเย็บ งานปัก แต่ละคนจะมีความถนัดไม่เหมือนกัน”

งานคราฟต์ ศิลปะจากลุ่มแม่บ้านโขง

เอกลักษณ์ของงานคราฟต์ “ไก่อ๊ตอก” คือ นำศิลปะรอบตัวมารังสรรค์ เช่น ปลา เพราะในแม่น้ำโขงมีปลาที่อุดมสมบูรณ์ และความเชื่อเรื่องของ “พญานาค” ที่นำไปสอดแทรกอยู่ในงานปัก นอกจากนี้ยังมีผลิตภัณฑ์อย่างกระเป๋าปักลายพญานาค เสื้อยืด หน้ากากอนามัยลายพญานาค พวงกุญแจปลาปัก พวงกุญแจปลาปัก ฯลฯ

“เราจะเชื่อมโยงกับเรื่องราวของแม่น้ำโขงที่ไหลผ่าน 6 ประเทศ ได้แก่ จีน พม่า ลาว ไทย เวียดนาม กัมพูชา ก็เลยเอา Story ตรงนั้นมาทำเป็นปลา 6 ตัว ที่นี่วิถีชีวิตของคนจังหวัดบึงกาฬ เวลากินปลาก็จะเอามาปัก มาย่าง โดยใช้ไม้ไผ่หนีบไว้แล้วเอาไปปัก จึงเป็นที่มาของพวงกุญแจปลาปัก 6 ตัว ผลงานนี้ได้ไปจัดแสดงที่บูทในงานประชุมเอเปค (APEC 2022) ด้วยนะ งานทั้งหมดเราเป็นคนออกแบบเอง พอทำงานในชุมชน หลัง ๆ ก็เริ่มมีคนรู้จัก ก็ให้ตอกออกแบบงานอื่น ๆ ให้ เช่น ไปออกแบบผลิตภัณฑ์สินค้าให้เมืองโบราณที่สมุทรปราการก็มีค่ะ”

ปัจจุบันนี้สมาชิกในกลุ่มงานคราฟต์ เดิมรับจ้างกรีดยาง ก็ยังคงทำงานเดิมอยู่ ช่วงที่ไม่ได้กรีดยางก็มาทำงานคราฟต์สร้างรายได้เสริม ทำให้มีเงินหมุนเวียนในครอบครัว มีรายได้ทั้งสองทาง สร้างคุณภาพชีวิตได้ดี

สุริรัตน์ ศรีพรหม (เสื้อเขียว)
สุภาวดี แสงจำปา (เสื้อม่วง)
ปรึกษากการทำกระเป๋าจากต้นคล้า
และปักโลโก้พญานาคบนผืนผ้า
เพื่อให้เป็นผลิตภัณฑ์สินค้าของฝาก
ที่มีนวัตกรรมการออกแบบร่วมกัน

ความเชื่อในเรื่องของพญานาค

สำหรับ “ไถ่ตอก - สุริย์รัตน์” เล่าว่า แค่คิดก็ชนลูกแล้ว สมัยเด็ก ๆ อาศัยอยู่กับคุณยาย บ้านอยู่ริมแม่น้ำโขง รับรู้ในเรื่องของบั้งไฟพญานาคมาตั้งแต่วัยเด็ก ตอน 2 - 3 ปีแรกที่ทำงานคราฟตีใหม่ ๆ ฝีมือยังไม่แก่กล้า ครั้นมีโจทย์มาว่าต้องการงานที่เกี่ยวกับพญานาค จึงคิดหนัก และคิดไม่ออกสักที

“พอความคิดไม่แล่นตอกก็เลยไปนั่งสมาธิ อธิษฐานจิตว่า เราเป็นลูกหลานพญานาค และรักษาศีล 5 มาตลอด ขอให้ท่านมาดลจิตดลใจ ให้สามารถทำงานเกี่ยวกับพญานาคออกมาสำเร็จด้วยเทอญ นั่งสมาธิเสร็จก็เข้านอน แล้วฝันเห็นพญานาคมีรูปกายสีขาวอยู่กลางแม่น้ำโขง ในฝันเห็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่ท่านเสียชีวิตไปแล้ว ก็ถามพวกเขาว่ามาทำอะไรกันที่ริมแม่น้ำโขง ท่านก็ตอบกลับว่ามาดูพญานาค พร้อมกับบอกว่าเห็นไหม ท่านกำลังว่ายน้ำอยู่กลางแม่น้ำโขง ในฝันตอกก็มองลงไปใต้มแม่น้ำโขง เห็นพญานาคสีขาวตัวใหญ่มาก หลังจากตื่นขึ้นมา ก็สงสัยเหมือนกันว่าทำไมจึงฝันแบบนี้ หรือว่าที่เราอธิษฐานไว้ท่านมาตอบรับ แล้วเราก็กึ่งโง่เขลาขึ้นมาว่า จะทำยำพญานาค โดยเดินเส้นปักสีขาวเป็นรูปพญานาค นั่นเป็นงานชิ้นแรก หลังจากนั้นก็มีความเชื่อมาตลอด หากอยากมีโชคก็อธิษฐานจิตถึงท่าน ขอให้โชคดี ขอให้ยอดชายได้เท่านั้นเท่านี้ แล้วก็ได้จริง ๆ”

(ภาพล่างซ้าย) ต้นกล้า พืชที่เกิดตามธรรมชาติในท้องถิ่น จังหวัดบึงกาฬ ถูกนำมาจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ของฝาก

(ภาพขวา) ผลิตภัณฑ์สินค้าของฝากจากจังหวัดบึงกาฬ ถูกนำไปจัดแสดงพิเศษในงานประชุมเอเปค 2022

เมื่อต้นปี 2566 ผู้ก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานชุมชนมีชีวิต จังหวัดบึงกาฬ ได้มาให้คำแนะนำเรื่อง การทอผ้า เพราะจังหวัดบึงกาฬอยู่ติดกับแม่น้ำโขง จึงเป็นที่มาของการทอผ้าลวดลายพญานาค ไม่ว่าจะเป็นผ้าพันคอ โดยนำเอาเรื่องราวของ “พญานาค” อย่างปู้ฮือลือ และพญานาคสีขาวยในฝัน มาถักทอเป็นลวดลายแล้วตั้งชื่อให้ว่า “ลายนาคาผ้าทอทรัพย์” หรือลายที่สองชื่อ “นาคะบูชา” เป็น ลายพญานาคที่ทำให้เสร็จในวันมาฆบูชาพอดี จากนั้นก็นำลวดลายของ “พญานาค” ปักลงบนย้อมและ เลื่อ กลายเป็นสินค้าชุมชนที่เป็นซอฟต์แวร์ เหมาะกับคนทุกเพศทุกวัย

อย่างในช่วงโควิด 19 ระบาด ทางชุมชนของเราก็ได้ตัดเย็บผ้าทำหน้ากากอนามัยปักลาย พญานาคลงไป สร้างความแปลกใหม่ให้ผู้คนที่ได้พบเห็น มีความน่ารักและมีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น แบบเราถ้าคนอื่นเห็นว่างานนี้สร้างเงินสร้างรายได้ดีมาก ๆ ก็น่าจะเป็นช่องทางให้คนสนใจเข้ามา ทำงานดังกล่าวมากขึ้น อาจกระจายรายได้ไปยังหมู่บ้านข้างเคียง ถือเป็นสัญญาณที่ดีต่อเศรษฐกิจ ส่วนหนึ่งของประเทศ

สุดท้ายเธอยังอยากให้ภาครัฐช่วยขับเคลื่อนสิ่งที่กำลังทำอยู่ อาทิ ช่วยส่งเสริมด้านการตลาด หรือช่วยสนับสนุนส่งสินค้าจากชุมชนไปเป็นของที่ระลึก ของชำร่วย งานคราฟต์ดังกล่าวแม้ว่า จะเป็นงานกลุ่มเล็ก ๆ แต่ก็เป็นที่รักฐานสำคัญที่ทำให้เกิดรายได้สู่ชุมชน เป็นการกระจายรายได้สู่ ราษฎรอย่างแท้จริง และที่สำคัญยังทำให้ได้อยู่กับครอบครัว

FB : KaiTock Idea Craft Studio

177 หมู่ 11 ตำบลหอคำ อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ 38000 โทร. 085 189 6303

“คล้า” กับงานจักสาน

ก่อนอื่นมาทำความรู้จักกับ “คล้า” เป็นไม้เนื้ออ่อนมีปล้องยาวเป็นลำสีเขียว ขึ้นเป็นกอ เจริญเติบโตในพื้นที่ลุ่ม มีความชื้น สูงประมาณ 1 - 2 เมตร ปัจจุบันนิยมนำมาจักสานเป็นกระติบ ข้าวเหนียว แทน “ไม้ไผ่” ที่เกิดเชื้อราง่าย ทว่าต้นคล้านี้มีความคงทน ไม่แห้งกรอบแตกหักง่าย เมื่อโดนความชื้นก็ไม่เกิดเชื้อราดำ แล้วยังเก็บความร้อนได้นานกว่า

สุภาวดี แสงจำปา เจ้าของพิพิธภัณฑสถานคล้าร่วมสมัย เธอเล่าว่า มีความสนใจในงาน จักสานและต้นคล้าพืชที่เห็นจนคุ้นชิน การได้ทำงานที่รัก ค่อย ๆ ต่อยอดพัฒนา สร้างผลิตภัณฑ์ รูปทรงใหม่ ๆ ทำให้รู้สึกสนุก และยิ่งดีใจหากนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชม ช่วยแนะนำไอเดียใหม่ ๆ ให้เรา ยิ่งตอนนี้ปรับบ้านให้เป็นร้านค้า นำผลิตภัณฑ์จักสานจากต้นคล้ามาจัดโชว์ให้นักท่องเที่ยว ได้เห็นผลงาน และเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ ทำให้มีความสุขที่ได้ทำงานที่บ้าน ได้เห็นการเติบโตของ พื้นที่ ช่วยกันพัฒนาบ้านเกิดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เพราะพื้นที่ของเรามีนักท่องเที่ยวเดินทาง มาเยือนดินแดนพญานาค ด้วยศรัทธาของผู้คนที่หลงใหลเข้ามาอยู่ตลอดเวลา

FB : พิพิธภัณฑสถานคล้าร่วมสมัย

160 หมู่ 11 ตำบลหนองพันทา อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ 38170 โทร. 098 194 5581

นางจินตนา วัฒนภูมิ
เจ้าของพิพิธภัณฑ์ชุมชนต้นกล้า

จินตนา วัฒนภูมิ เจ้าของพิพิธภัณฑสถานชุมชนต้นกล้า เล่าว่า เธอทำกระต๊อบข้าวมา 5 - 6 ปี เพื่อขายให้นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมหมู่บ้านท่องเที่ยวภูวาทพญานาค อีกอย่างพิพิธภัณฑสถานชุมชนมีชีวิตจังหวัดบึงกาฬแห่งนี้ ยังทำให้คนในชุมชนเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างงานสร้างอาชีพ โดยคำแนะนำของผู้ก่อตั้งพิพิธภัณฑสถาน

“ผลิตภัณฑ์เราเริ่มแรกเป็นกระต๊อบข้าวที่ทำจากคล้า ต่อมาก็เป็นพวกกระเป่า โคมไฟ ของใช้ในครัวเรือนอย่างตะกร้าไปวัด ถาดใส่ผักผลไม้ต่าง ๆ เราทำกระต๊อบข้าวอยู่แล้ว โดยมีพ่อค้าคนกลางมาซื้อไปขายอีกที แต่เขาจะกดราคาเรา เช่น เราขายใบละ 50 เขาก็ต่อราคา 35 ได้ไหม พอโอกาสเปิดกว้างขึ้น ชาวบ้านขายได้ราคา ไม่ต้องพึ่งพ่อค้าคนกลางเพียงอย่างเดียว ตอนนี้ขายใบละ 200 - 300 บาท แต่ก็ต้องทำให้มีผลผลิตสวยงามขึ้น

หมู่บ้านของเรามีสวนยางพาราไม่ค่อยเยอะ ชาวบ้านก็เลยทำกระต๊อบข้าวเหนียวเป็นอาชีพหลักและเริ่มปลูกคล้ากันมากขึ้น เพื่อไว้สำหรับผลิตกระต๊อบข้าวเหนียว หมู่บ้านข้างเคียงก็ช่วยปลูกมาขายให้เรา คล้าสมัยก่อนก็โลกรั่มละ 2 บาท เดือนนี้ขยับขึ้นเป็น 6 บาท ชาวบ้านก็เลยตื่นตัวปลูกเอง สมัยก่อนเขาไปตัดกันตามห้วยหนองคลองบึง ไม่ได้ซื้อ ตอนนี้ตลาดกว้างขึ้น ของก็เลยต้องซื้อ และสร้างอาชีพคนปลูกต้นคล้าอย่างจริงจัง”

ทั้งหมดนี้ก็เพราะกระต๊อบข้าว และผลิตภัณฑ์จากคล้าของชุมชนที่มีชื่อเสียงจนได้รับความนิยมมากขึ้น วัตถุประสงค์ที่เก็บเกี่ยวตามริมทางกลายเป็นพืชเศรษฐกิจ จนชาวบ้านหันมาปลูกเพื่อสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน ปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากต้นคล้า มีสมาชิกรวม 11 คน อายุประมาณ 30 - 57 ปี

สมัยคุณตาคุณยายก็สานกระต๊อบข้าว แต่ทว่ารายได้้น้อยมาก ไม่พอดำรงชีพ จึงหนีความแร้นแค้นออกไปทำมาหากินข้างนอก มีรายได้เดือนชนเดือน กระทั่งได้เข้าสู่อาชีพทำอาหาร เริ่มจากเป็นผู้ช่วยก๊วก เพราะเป็นคนชอบทำอาหาร ชอบชิมอาหาร จึงได้เปิดร้านอาหาร ชื่อ “03 ริมโขง” ที่จังหวัดชลบุรี รายได้ดีมาก พอสามีป่วยจึงหยุดกิจการ กลับมาอยู่บ้านเกิดที่อำเภอโซ่พิสัย เมื่อสามีสุขภาพแข็งแรงขึ้นก็เลยเปิดร้านอาหารที่บ้านเกิดอีกครั้ง

ในช่วงที่มีการเปิดตัวพิพิธภัณฑสถานชุมชนมีชีวิต และพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวภูวาทพญานาค ทำให้ได้เห็นรถยนต์ยี่ห้อดี ๆ ที่ไม่เคยเห็น วิ่งผ่านหมู่บ้านของเราประจำ มีนักท่องเที่ยว มีรถทัวร์แวะเวียนเข้ามา จึงมีโอกาสนำกระต๊อบข้าวและผลิตภัณฑ์กระเป่าสานจากต้นคล้ามาจำหน่าย มีรายได้ต่อเนื่อง วันที่มีการเปิดตัวเราขายของได้เงิน 70,000 บาท จึงมองว่าผู้ก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานนำความเจริญมาให้บ้านเราแล้ว แนะนำให้ไปขายของงานไหนเราก็ไป อีกอย่างเมื่อก่อนบ้านไม้ที่ได้รับมรดกจากคุณตาคุณยายเปิดเป็นร้านอาหาร สภาพเก่าทรุดโทรม พอผู้ก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานเห็นโครงสร้างก็แนะนำให้ปรับบ้านให้สวยงาม จากสังกะสีที่ปิดล้อมบ้านก็ถูกเปิดออก และค่อย ๆ ปรับปรุงให้คงสภาพเดิม เพียงแต่ทาสีใหม่ และปลูกต้นไม้ ดอกไม้ประดับตกแต่ง ชั้นล่างก็ทำเป็นร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากต้นคล้า และเป็นร้านอาหารไปด้วย

ที่สำคัญหน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาช่วยเหลือ และมีนักท่องเที่ยวแวะมาชมไม่ขาดสาย หลายคนชมว่าบ้านสวย ร่มรื่น มีที่นั่งสบาย ต่างจากเมื่อก่อนที่ร้อน เพราะไม่มีต้นไม้ ตอนนี้มีปลูกไม้ดอกไม้ประดับ นอกจากนั้นสามีที่เป็นช่างยังช่วยพัฒนาบ้านให้น่าอยู่ ทำให้ครอบครัวของเราได้อยู่บ้าน มีรายได้ และมีความสุข ที่สำคัญทำให้บ้านเรากลับมามีชีวิตอีกครั้ง เปรียบเทียบกับสมัยก่อน หายใจผิดเคืองรายได้ก็ไม่ดี ตอนนี้หายใจโล่ง ชาวบ้านก็มีความสุขขึ้น เพราะมีสภาพคล่องของเงิน หมู่บ้านเราไม่เจ็บบเหงาอีกต่อไป มีทัวร์มาเที่ยวตลอด”

ในกลุ่มของเรา หากมีออร์เดอร์ก็จะมาช่วยกันทำงาน ในบรรดาเครื่องจักสาน “กระติ๊บข้าว” เป็นดารานำชายดีที่สุด ยิ่งตอนนี้เราได้รับโอกาสจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ลงพื้นที่มาบริการชุมชน ช่วยต่อยอดในการพัฒนางานจักสานรูปแบบต่าง ๆ ทำให้กลุ่มของเราสนุกในการเรียนรู้ แม้ว่าทุกคนจะอายุมากแล้วก็ตาม และนอกจากนี้ งานจักสานจากต้นคล้าที่ทำเป็นกระเป๋า ก็ยังได้มีส่วนร่วมมือกับกลุ่มงานกราฟต์ไก่อตอก ทำผลิตภัณฑ์ร่วมกันเป็นกระเป๋าคล้ามีลวดลายพญานาคปักบนผ้า สร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ให้กับชุมชนของเราอย่างไม่เคยมีมาก่อน

นางจินตนาเล่าต่อว่า พี่น้องของเธอส่วนมากก็ทำงานเกี่ยวกับหัตถกรรมคล้า อย่างไรก็ตาม ละแวกนี้ นอกจากจะมีดิฉันที่ทำงานหัตถกรรมคล้าแล้ว ยังมีน้องสาว (นางสุภาวดี แสงจำปา) ที่ทำหัตถกรรมคล้าเช่นเดียวกัน

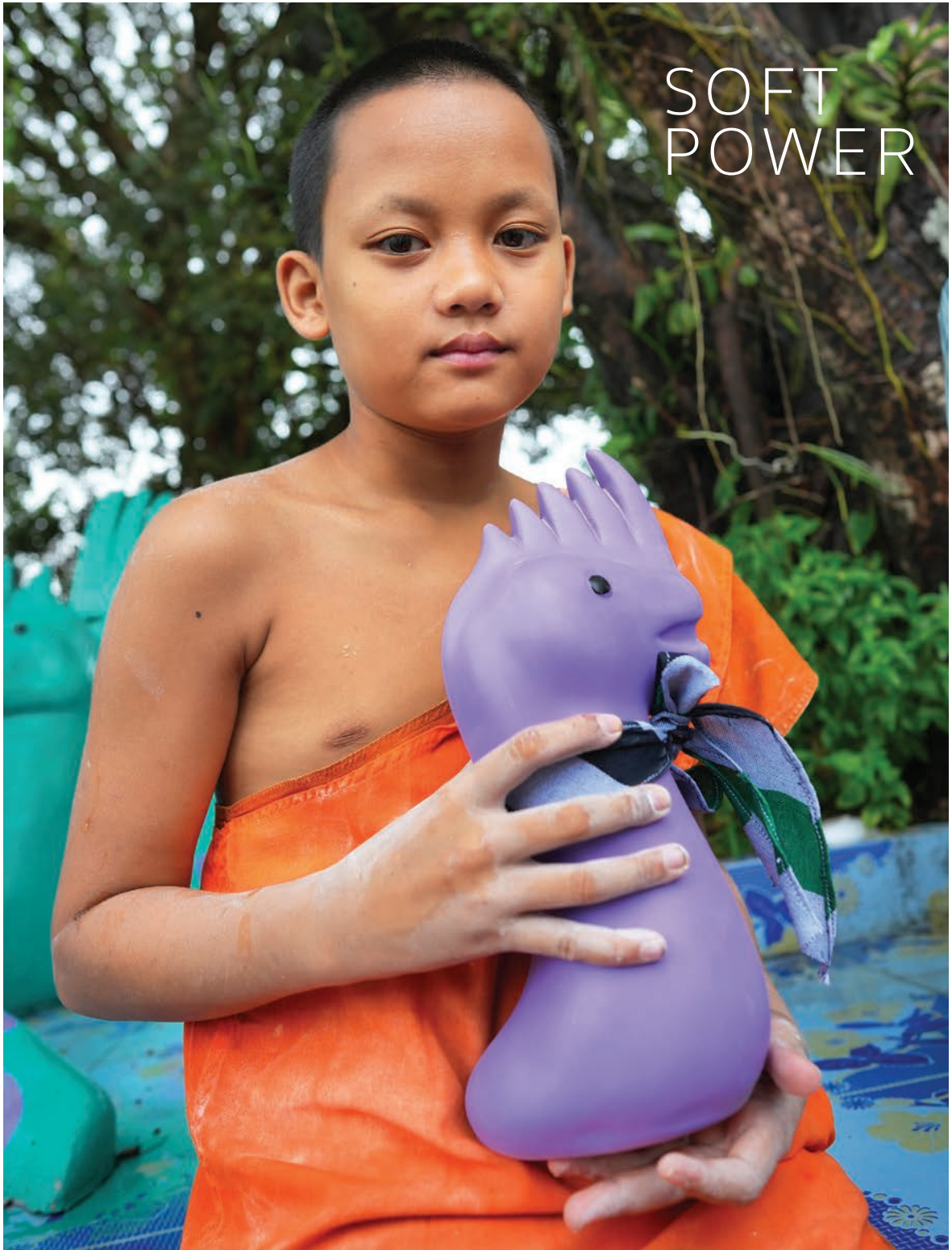
สุดท้ายเธอกล่าวอย่างภาคภูมิใจว่า เธอโชคดีที่มีโอกาสได้กลับมาพัฒนาบ้านเกิด สร้างงานสร้างอาชีพ ได้บอกเล่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม และตอนนี้ก็ได้เปิดบ้านให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน พร้อมเป็นวิทยากรบรรยาย และฝึกอาชีพให้กับชุมชนต่าง ๆ ที่สนใจ

FB : พิพิธภัณฑ์ชุมชนต้นคล้า

106 หมู่ 11 ตำบลหนองพันทา อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ 38170 โทร. 098 613 4641

SOFT
POWER

“นาคกี” ออมสินพญานาค ฝึกสมาธิ สร้างรายได้ให้สามเณรน้อย

กระปุกออมสินที่ พระมหาศรายุทธ อคฺคธมฺโม ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดศรีสามัคคีธรรมที่มีความตั้งใจอยากจะทำสร้างผลิตภัณฑ์สินค้า เพื่อเป็นของที่ระลึกและเกี่ยวข้องกับพญานาค จังหวัดบึงกาฬ จึงกลายเป็นที่มาของชื่อ “นาคกี” พญานาคตัวน้อย ที่มีเรื่องราวผ่านพุทธประวัติ กลายเป็นประติมากรรมแห่งศรัทธา ส่วนหนึ่งของ “พญานาคสร้างชุมชน” เปิดตัวครั้งแรกในงานสถาปนาจังหวัดบึงกาฬ ครบรอบ 12 ปี เมื่อ พ.ศ. 2566 เป็นผลงานการสร้างสรรค์ของเหล่าสามเณรน้อย กระปุกออมสิน “นาคกี” สีสันสวยงามออกมาจำหน่าย เพื่อนำรายได้มาเป็นค่าภัตตาหารเพล ค่าเทอม และอื่น ๆ สำหรับสามเณรที่กำลังศึกษาเล่าเรียนในระดับอุดมศึกษาที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วิทยาเขตหนองคาย)

พระอาจารย์แจ้ง หรือ พระมหาศรายุทธ อคฺคธมฺโม เล่าว่าที่วัดศรีสามัคคีธรรมก่อนหน้านี้ก็เป็นวัดต่างจังหวัดธรรมดา ๆ ที่มีจำนวนพระเณรเยอะที่สุดในจังหวัด ประมาณ 30 - 40 รูป แต่ไม่มีคนจากต่างจังหวัดรู้จัก หรือแม้แต่คนในจังหวัดเองก็ยังไม่รู้จักมากนัก

“พระอาจารย์เองเคยทำกระปุกออมสินรูปอื่น ๆ เช่น โดราเอมอน ตัวการ์ตูนต่าง ๆ เอาไว้แจกเด็ก ๆ เวลาเข้าค่ายคุณธรรมที่วัด สภาวัดเมื่อก่อนก็ธรรมดาแบบวัดบ้านนอกทั่วไปนั่นแหละ ห้องน้ำมีแค่ 7 - 8 ห้อง แทบไม่พอใช้ มีพระเณรเยอะ เพราะเป็นที่เรียนนักธรรมบาลี เด็ก ๆ ที่มาเรียนส่วนใหญ่ฐานะครอบครัวยากจน ผู้ปกครองติดยาเสพติด ผู้ปกครองไปทำงานต่างจังหวัด ทั้งให้เด็กอยู่กับปู่ย่าตายาย โอกาสทางการศึกษามีน้อย พระอาจารย์ก็ไปพาเด็กเหล่านี้มาบวชเรียน มีทั้งเด็กในพื้นที่ เด็กต่างอำเภอ เด็กต่างจังหวัดก็มี มาไกลสุดก็จากสุรินทร์ อำนาจเจริญ ยโสธร พระอาจารย์ไปรับถึงที่ บางรายพระอาจารย์ถึงกับต้องขึ้นโรงพัก เพราะยายไม่อยากให้เด็กบวช อยากให้ไปกรีดยาง แต่เด็กอยากเรียนหนังสือ”

ปัจจุบันสามเณรอายุน้อยสุด คือ 13 ปี เรียนอยู่ชั้น ม.1 ไม่นับรวมสังกะสี หรือเด็กวัดอายุ 7 ปี (เรียนชั้น ป.2) ยังไม่ถึงเกณฑ์บวช พระอาจารย์เล่าว่าเพิ่งรับเด็กวัดมาได้ 2 ปี ก่อนหน้านั้นไม่มี เพราะครอบครัวมีปัญหารุนแรง สงสารเด็กจึงให้มาอยู่ที่วัด พระอาจารย์ดูแลสามเณรมาได้ 13 ปี มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาต่าง ๆ อาทิ กิจกรรมโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยจัดมาได้ 8 ปีแล้ว

“ช่วงหลังนี้ครอบครัวมีปัญหาเยอะ มีคนเข้ามาติดต่อพระอาจารย์ว่า ให้ช่วยรับเด็กเข้ามาบวชเรียนหรือเป็นเด็กวัดก่อนก็ได้ เพราะพ่อเขาติดยาทุกทีลูกทุกวัน สงสารเด็ก พระอาจารย์ก็รับมาตอนนี้เลยเป็นวัดที่มีทั้งพี่เณร 20 คน และเด็กวัดอีก 6 คน ยังรองรับได้อีกนะ เพราะดูจากที่พักรั้วทำไว้ว่าจะบรรจุได้ประมาณ 40 คน ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี ก็จะเริ่มมีผู้ปกครองติดต่อมาว่าจะส่งลูกเข้ามาบวชเรียน 10 - 20 วัน เพราะว่าเด็กจะปิดเทอมใหญ่ และมีสามเณรที่บวชภาคฤดูร้อนด้วย ส่วนที่จะบวชยาวก็รับเหมือนกัน”

จุดกำเนิด “นาคกี”

เมื่อต้นปี 2566 พระมหาศราวุธ อัครธมโม ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดศรีสามัคคีธรรม ซึ่งต้องดูแลเด็ก ๆ ลูกเณรในวัดที่เริ่มมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ภาระในการดูแลจึงเพิ่มตามมาด้วย มีค่าใช้จ่ายยืมเงินจากญาติ ค่าภัตตาหาร ทุนการศึกษา ฯลฯ

“ก็เลยได้มีโอกาสเข้าไปพบโยมผู้ออกแบบ ซึ่งพี่นพเป็นคนจังหวัดบึงกาฬ เพื่อขอคำแนะนำและข้อคิดเห็น พระอาจารย์ก็มีมือเรื่องการทำกระปุกออมสิน อยากจะทำ**ผ้าป่ากระปุกออมสิน** โยมผู้ออกแบบเลยบอกว่า พระอาจารย์ลองเปลี่ยนแนวคิดจากกระปุกออมสินทั่วไป มาทำเกี่ยวกับพญานาคดูไหม นั่นคือจุดเริ่มต้นที่พระอาจารย์ได้เริ่มงานนาคกีออมสิน”

เมื่อได้รับโจทย์เป็น **“พญานาค”** ที่แรกพระอาจารย์ก็คิดไม่ออกว่าจะทำแบบไหนดีนะ เพราะพญานาคมีหลากหลายมาก ก็เลยลองให้สามเณรวาดพญานาคในจินตนาการลงในกระดาษ A4 แต่ละคนก็วาดรูปพญานาคตัวยาว ๆ มีสามเณรรูปหนึ่งวาดรูปพญานาคในกระดาษแนวนอน มีหัวพญานาคและหางสั้น ๆ เห็นดังนั้นจึงคิดว่านี่แหละน่าจะได้แล้ว จากนั้นจึงนำภาพไปคุยกับโยมผู้ออกแบบช่วยตีพิมพ์ให้ความเห็นจนลงตัวแล้วขึ้นรูปปั้น จนออกมาเป็น **“นาคกี”** น่ารักโดนใจอย่างที่เห็นในปัจจุบัน

(ภาพขวา) สามเณรกับผลงานนาคกีออมสินและนาคกีปูนปั้นสำหรับตกแต่งสวน

พระอาจารย์ขึ้นป้ายคอนเซ็ปต์เรื่องราวของนาคคีว่า เรื่องราวพญานาคน้อยแห่งแรกของโลก ที่ร้อยรัดมัดเชื่อมอดีตปัจจุบันได้งดงาม ร่วมสมัย และเป็นรูปธรรมที่สุด คือ นาคคี หรือนาคน้อย มีเรื่องราวอยู่ในพุทธประวัติที่ว่า พระพุทธเจ้าได้ไปขอพักที่อาศรมชฎิลสามพี่น้อง แล้วชฎิลผู้ที่ได้ชุบเลี้ยงพญานาคดุร้ายเอาไว้ในโรงบูชาไฟ ทุกครั้งที่มึนนักบวชเข้ามาขอพักอาศัยชฎิลสามพี่น้องก็จะให้ไปพักที่โรงบูชาไฟ สุดท้ายพวกนักบวชก็โดนพญานาคพันพิษ หรือหลอกให้หนีกระเจิงไปในที่สุด เมื่อคราพระพุทธเจ้าเดินทางผ่านมาและขอพักอาศัย พวกเขา ก็ให้ไปพักที่โรงบูชาไฟเช่นกัน แต่ผลปรากฏว่าพญานาคดุร้ายนั้นได้แพ้พุทธานุภาพของพระพุทธองค์ จากพญานาคดุร้ายตัวใหญ่กลายเป็นพญานาคตัวน้อยที่ขุดอยู่ในบาตรของพระพุทธเจ้า นี่คือเรื่องราวของนาคคี ที่พระอาจารย์นำมาเชื่อมต่อกับเรื่องราวในพระไตรปิฎก

ส่วนเรื่องปัจจุบัน คือ เมื่อ พ.ศ. 2566 โยมผู้ออกแบบได้พาพระอาจารย์ไปจัดนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยกลุ่มแม่น้ำโขง ในวันสถาปนาจังหวัดบึงกาฬ พระอาจารย์ก็เร่งทำนาคคีไปเปิดตัวในงาน จนกระทั่งผู้ว่าราชการจังหวัดเข้ามาเขียนลายเส้น และลงลายมือชื่อให้ เหมือนกับว่าเป็นสติบัตรของนาคคี เพราะฉะนั้นนาคคีเลยถือกำเนิดอย่างเป็นทางการในวันที่ 23 มีนาคมของทุกปี พร้อมกับจังหวัดบึงกาฬ แต่จังหวัดบึงกาฬตั้งได้ 12 ปี นาคคีเพิ่งเกิด เพราะฉะนั้นเรื่องราวจึงได้เชื่อมอดีตและปัจจุบันได้อย่างงดงาม

(ภาพประกอบ) บรรดาสามเณรกำลังมุ่งมั่นในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะผลิตภัณฑ์ชุมชนนาคคี

ออมสิน “นาคคี” สร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างไร

พระอาจารย์แจ้งเล่าว่า พอทำนาคคีเสร็จทางวัดมีการเปลี่ยนแปลง จากที่ไม่ค่อยมีคนรู้จัก วัดศรีสามัคคีธรรม ก็มีคนรู้จักมากขึ้น ปัจจุบันนี้มีนักท่องเที่ยวนั่งรถม้ามาท่องเที่ยวแล้วแวะมาที่วัด มีคณะศึกษาดูงานมาชม มีหน่วยงานราชการเข้ามาเยี่ยมชม ให้การสนับสนุนต่าง ๆ มากมาย

แรกเริ่มพระอาจารย์ทำนาคคีแบบปั้นปูนสด แต่ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นปูนพลาสติก มีกระทรวงอุตสาหกรรมเข้ามาสนับสนุน โดยส่งทีมเซรามิกจากจังหวัดลำปางมาช่วยฝึกสอนสามเณรน้อยให้ทำงานเซรามิก ปัจจุบัน “นาคคี” จึงมีทั้งงานปูนสด งานปูนพลาสติก งานเซรามิก และงานไฟเบอร์กลาส วันหนึ่งผลิตได้ประมาณ 80 ตัว เป็นฝีมือของสามเณรล้วน ๆ ช่องทางการจำหน่ายสินค้ามีอยู่หลายทาง อาทิ คณะมาดูงาน นักท่องเที่ยว เดินทางมาที่วัดแล้วซื้อนาคคีไปเป็นของที่ระลึก หรือจากที่ทางวัดได้รับเชิญไปออกบูธ อย่างล่าสุดเดือนมีนาคม 2567 ในงานท่องเที่ยวไทยจัดที่ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ และที่สร้างความปลาบปลื้มใจ มีกำลังใจในการทำงานล่าสุดผู้สื่อข่าวสายพระราชสำนัก ช่อง 9 MCOT ได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายนาคคีแด่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2567 ที่ผ่านมา

“อย่างวันก่อนมีคณะมาจากอำเภอรัตนวาปี จังหวัดหนองคาย (สถานที่เกิดบังไฟพญานาค) มาที่วัด พระอาจารย์ถามว่ารู้จักวัดนี้ได้ยังไง โยมก็บอกว่าดูจากสื่อ เห็นมีหลายสื่อพูดถึง รวมทั้งช่อง NBT ด้วย และดูจากเพจของทางวัด เห็นว่าวัดนี้น่าสนใจ ก็เลยตามรอยเส้นทางพญานาคมา ปัจจุบันพระอาจารย์เพิ่งไปตั้งนาคคีจำหน่ายอยู่ที่ทางขึ้นถ้ำนาคา รู้สึกว่ายอดขายดี ช่วงวันหยุดขายได้ถึง 20 ตัวก็ถือว่าดีมาก คิดว่าน่าจะเป็นยิ่งกว่าซอฟต์แวร์อีกรุ่นนะ คือเราเห็นความเปลี่ยนแปลงได้ชัดเจนมาก ๆ”

เดิมนาคคีมีแค่ 3 สี ก็คือ สีขาว สีม่วง และสีเขียว สีขาว หมายถึง ศาสนาและผลงานอันบริสุทธิ์ของสามเณร สีม่วง เป็นสีประจำจังหวัด และสีเขียวเป็นสีความอุดมสมบูรณ์ของจังหวัดบึงกาฬ และสีของการท่องเที่ยวโซฟิซายโมเดล (Sophisai Model) ปัจจุบันกระแสตลาดต้องการหลากสี เช่นสีประจำวัน ตอนนี้ก็เลยมีนาคคี 7 สี 7 วัน

“นาคคี” พญานาคตัวน้อยน่ารักถูกซื้อไปเป็นของฝาก ของที่ระลึก และนำไปใช้เป็นกระปุกออมสินในชีวิตจริง ผู้ปกครองบางท่านบอกว่า ลูก ๆ หยอดกระปุกออมสินมากขึ้น จากเมื่อก่อนหยอดกระปุกวันละ 1 - 2 บาท ปัจจุบันเหลือเงินกลับมาให้น้องนาคคี วันละ 7 - 8 บาท เป็นต้น

(ภาพขวาล่าง) พระอาจารย์แจ้งให้กำลังใจสามเณรในการระบายสีนาคคี ปัจจุบันมีทั้งหมด 7 สี ขึ้นอยู่กับความชอบของลูกค้า กลายเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าของฝาก จังหวัดบึงกาฬที่ขายดี

พระอาจารย์แจ้งเล่าว่า มีหลายกระแส บางคนซื้อไปตั้งแล้วบอกว่าไม่กล้าหยอดเงิน เอาไปตั้งแล้วเอามาลัยคล้อง แล้วถ่ายรูปมาให้พระอาจารย์ดู หรือเอาไปแล้วให้ลูกฝึกอมเงิน และทุกครั้งที่ถูกกลับมาจากโรงเรียน ลูกจะเหลือเงินไว้หยอดกระปุกเยอะเป็นพิเศษ เหมือนเด็กเขาดีใจที่มีน้องนาคก็ไปอยู่ด้วย ผู้ปกครองก็ทักมาว่า พระอาจารย์ตอนนี้เด็กเก็บเงินเก่งมาก นอกจากนี้นักท่องเที่ยวก็มักซื้อนาคก็ไปเป็นของฝากเยอะมาก พระอาจารย์เคยลองถามว่าทำกล่องให้ไหม หรือติดป้าย เขาก็บอกว่าดีเลยพระอาจารย์ เพราะว่าเอาไปเป็นของฝากผู้ใหญ่

วัดศรีสามัคคีธรรม เมื่อก่อนคนรู้จักในนามวัดข้างโรงพยาบาลศรีวิไล ปัจจุบันคนรู้จักในนาม “วัดนาคก็” พระอาจารย์แจ้งกล่าวว่า ชื่อนี้มาแรง แม้แต่หนังสือจากหน่วยงานราชการส่งมาขอขอบคุณ ยังเขียนวงเล็บว่า “วัดนาคก็” ถือว่าเป็นการสร้างเอกลักษณ์ สร้างแบรนด์ได้ประสบความสำเร็จ เป็นวัดต้นกำเนิดเรื่องราวพญานาคน้อยแห่งแรกของโลก หากนักท่องเที่ยวมีโอกาสตามรอยเส้นทางพญานาค ไม่ว่าจะมาราบปู่อีสานนครราชสีมา ถ้านาคา ก่อนจากบึงกาฬ ต้องได้ของขวัญจากแม่น้ำโขงกลับบ้าน นั่นก็คือ “นาคก็” พระอาจารย์ฝากคุณผู้อ่านไว้ว่า ผ่านมาโปรดแวะเยี่ยมชม หรือแวะมาทำเวิร์กช็อปที่วัดได้

หากบูชานาคก็ ก็จะได้นาคก็กลับบ้าน ได้ทำบุญ เพราะทุกครั้งที่มีการบูชานาคก็กลับไป เช่น นาคก็ตัวใหญ่ 399 บาท สามารถซื้อไข่ได้ 4 แผง เพราะเวลาเช้า ๆ พี่เนรจะตื่นขึ้นมาทำอาหาร เช้าและเพลให้กับเพื่อน ๆ และบรรดาน้อง ๆ สามเนรตัวน้อย รวมทั้งเด็กวัดวัยเยาว์อีกด้วย

สิ่งที่ต้องการให้หน่วยงานหรือรัฐบาลสนับสนุนก็คือ ขณะนี้กระบวนการผลิตยังขาดขั้นตอนสุดท้าย ต้นน้ำประสบความสำเร็จแล้ว ก็คือออกแบบตัวสินค้าที่โดนใจตลาดเข้ากับกระแส กลางน้ำคือ พระอาจารย์สามารถหล่อผลิตงานปูนปลาสเตอร์ได้ และทำงานเซรามิกได้ แต่ปลายน้ำงานเซรามิกยังต้องขยับงานขึ้นรถไฟเผาที่เตาเผาในศูนย์ศิลปาชีพบ้านกุดนาขาม อำเภอเจริญศิลป์ จังหวัดสกลนคร เพราะว่าทางนี้ยังไม่มีเตาเผาเซรามิก

ถ้าหากมีหน่วยงานอนุเคราะห์ สนับสนุนก็จะเป็นการดี เพราะกระบวนการผลิตจะได้จบในทีเดียว เป็นการลดต้นทุนการผลิต เนื่องจากการเดินทาง 100 กว่ากิโลเมตรจากวัด ระหว่างการเดินทาง “นาคก็” ที่ยังไม่ได้เผาไฟก็จะแตกเสียหายก่อนไปถึงเตา ขากลับก็ยังมีบางตัวที่แตกเสียหายไปอีก รวมแล้วแตกเสียหายประมาณเที่ยวละ 20 ตัว ไม่รวมค่าเผาเซรามิก หากมีเตาเผาเซรามิกในวัดก็จะผลิตงานได้สะดวก รวดเร็ว ยิ่งขึ้น

FB : ครอบครัววัดศรีสามัคคีธรรม - จังหวัดบึงกาฬ

วัดศรีสามัคคีธรรม ถนนศรีวิไล - ชมภูทอง ตำบลศรีวิไล อำเภอสรีวิไล จังหวัดบึงกาฬ 38210 โทร. 086 664 2111

(ภาพซ้ายล่าง) ผลิตภัณฑ์สินค้านาคก็อมสินที่ผู้กริบบันสวยงาม ซึ่งเป็นผ้าขาวม้าฝีมือการทอของชาวบ้านในชุมชน

SOFT POWER

“โซพิสัย” โรงพยาบาลหนึ่งเดียว ที่ประชาชนอยากมาหาหมอและเดินเล่น

เพียงแค่ภาพวาดพญานาคร่วมสมัย ศิลปะที่นำมาผสมผสานบนฝาผนังตามห้องต่าง ๆ ในโรงพยาบาลโซพิสัย จังหวัดบึงกาฬ ก็ทำให้สถานพยาบาลแห่งนี้มีสีสันน่ามอง และยังมีอีกหลายอย่าง น่าสนใจ ที่นี่เป็นโรงพยาบาลแห่งเดียวในประเทศไทยที่เจ้าหน้าที่ไม่จำเป็นต้องใส่เสื้อผ้าสีขาว ทุกวัน สามารถแต่งกายด้วยผ้าไทยในบางวัน และบุคลากรทุกคนก็ให้ความร่วมมือเต็มร้อย รวมถึงเป็นสถานพยาบาลภาครัฐที่ประชาชนชอบมาท่องเที่ยว ถ่ายภาพ และคนทำงานด้านสาธารณสุข หรือหน่วยงานอื่น ๆ เข้ามาดูงานอยู่เรื่อย ๆ เพราะที่นี่ทำให้คนมีรอยยิ้ม

สิ่งเหล่านี้จะไม่เกิดขึ้นเลยถ้าไม่มี นายแพทย์สุรพงษ์ ลักษวุธ รักษาการผู้อำนวยการ โรงพยาบาลโซพิสัย จังหวัดบึงกาฬ คุณหมอที่คิดแล้วลงมือทำ พัฒนาโรงพยาบาลที่มีสภาพเก่า ๆ บรรยากาศ อิมคริมให้มีสภาพไม่เหมือนโรงพยาบาล

นอกจากศิลปะบนฝาผนังแล้ว ยังมีนาข้าว อาคารสไตล์นอร์ดิก สะพานไม้ที่คนชอบถ่ายภาพ ครั้วระดับห้าดาว ที่เรียกว่า Kitchen Studio สำหรับถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านอาหารและโภชนาการ ให้กับผู้ที่มาศึกษาดูงาน และเมนูอาหารที่ไม่ซ้ำซาก มีทั้งอาหารไทย อีสาน และตะวันตก

นั่นเป็นเพราะคุณหมอยัย 47 ปี ผู้บริหารโรงพยาบาล ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสภาพแวดล้อม พื้นที่ทั้งภายในและภายนอกให้น่าอยู่ น่ามอง โดยมีนักร้องแบบคนในพื้นที่ ฟุตสโตนิสต์เจ้าของพิพิธภัณฑสถานชุมชนมีชีวิต จังหวัดบึงกาฬ และนวัตกรชุมชน เป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำเรื่องศิลปะและการตกแต่งโรงพยาบาลด้วยแนวคิด Local สู้เลอค่า

พยานาคาแปลงกาย สีสันในโรงพยาบาล

“ผมอยากทำให้คนที่เดินเข้ามาโรงพยาบาลโช้พิสัยเห็นแล้ว...ร้องว่าว!” คุณหมอสุรพงษ์เล่าว่า แม้งานหลักของโรงพยาบาลจะเป็นเรื่องการส่งเสริม พื้นฟู และรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้กับประชาชน แต่ที่นี้ทำได้มากกว่านั้น หากนำเรื่องศิลปะและสุนทรียะมาผสมผสานในโรงพยาบาลประจำอำเภอที่มีอายุกว่า 40 ปี ก็เปลี่ยนแปลงได้ เห็นได้จากศิลปะกราฟฟิตี้พยานาคบนฝาผนังตามห้องตรวจโรคต่าง ๆ ของโรงพยาบาล ที่เริ่มทำตั้งแต่ พ.ศ. 2562

“ตอนนั้นผมขอไอเดียจากนักร้องแบบในเรื่องการแต่งแต้มสีสันให้โรงพยาบาล บุคลากรในโรงพยาบาลก็เห็นด้วย อยากให้ช่วยออกแบบให้ดูดี มีรสนิยม มีสุนทรียะ เน้นการเรโนเวท ถ้าทำเป็นเฟอร์นิเจอร์บิวท์อิน ค่าอุปกรณ์สูงมาก เราไม่มีงบประมาณขนาดนั้น”

(ภาพประกอบ) รอยยิ้มของบุคลากรทางการแพทย์ ในท่ามกลางสถานที่ทำงานแวดล้อมด้วยงานศิลปะ

คิดในสิ่งที่เป็นไปได้ เป็นเรื่องที่คุณหมอสุรพงษ์ และศิลปินร่วมสมัยคนในพื้นที่ มองว่าการวาดภาพบนฝาผนัง น่าจะช่วยปกปิดความเก่าและสร้างความงามได้ ซึ่งตอนนั้นนักออกแบบ ได้ส่งน้องโบ - อีสริย์ ฉัตรดอกไม้ไพร นักเรียนจิตอาสาชั้น ม.5 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน และเพื่อน ๆ ของเธอจากโรงเรียนกรุงเทพคริสเตียน และโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา จำนวน 11 คน มาช่วยกันวาดภาพ ทั้งโซนพญานาคเอกซเรย์ ห้องผู้ป่วยนอก พญานาคห้องคลอด ฯลฯ

โดยเยาวชนกลุ่มนี้ใช้ชื่อว่า Eleven Volts ใช้เวลา 3 วัน ได้ภาพวาดพญานาคกว่า 40 ภาพ ในช่วงที่โควิดระบาด ทราบว่าตอนนี้ น้อง ๆ จิตอาสาเหล่านี้ได้เข้าเรียนศิลปะ เรียนแพทย์ ตามความฝันของตัวเองแล้ว

โดยตอนนั้นนักออกแบบซึ่งเป็นคนในพื้นที่ ได้เชิญอาจารย์และนักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาทัศนศิลป์ และการออกแบบ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี มาช่วยวางคอนเซ็ปต์ โดยทุกภาพต้องมีกราฟฟิตี้สื่อสารเรื่องพญานาค เนื่องจากคนแถบลุ่มแม่น้ำโขงมีความเชื่อเรื่องนี้ จากสภาพเดิมของโรงพยาบาล คือ แทบทุกผนังและบานกระจกจะติดประกาศข้อความสื่อสารความรู้เรื่องโรคร้ายไข้เจ็บไข้มากมาย ซึ่งประชาชนไม่สนใจอ่านเลย เราจึงเปลี่ยนเป็นผนังโล่งแล้วทำการวาดภาพศิลปะ ลงบนฝาผนังกว่า 40 ภาพ ผมเองไม่ได้มีความรู้เรื่องศิลปะ แต่ได้คุยกับศิลปินนักออกแบบบ่อย ๆ ก็ซึมซับความงามและความเรียบง่าย

โดยนักออกแบบจะจำลองภาพให้จินตนาการแล้วคิดตาม ทำให้ผมมองในโหมดศิลปินมากขึ้น ผมในบทบาทผู้บริหารก็ต้องพัฒนาต่อยอดองค์กรของเราอย่างไม่หยุดนิ่ง และเปิดโอกาสให้ศิลปินเข้ามาสร้างสรรค์ร่วมกัน เวลาผมเดินดูในโรงพยาบาลก็จะรู้ว่าแบบนี้ดูกระด้างไม่งาม ถ้าปรับอย่างมีศิลปะ ชาวบ้านหรือคนมาเยือนเห็นก็ชื่นชม ทำให้ผมเริ่มมีไอเดีย และค่อย ๆ เรียนรู้กันไป

(ภาพขวา) ภาพวาดพญานาคของเหล่าจิตอาสาที่มาแต่งแต้มสีสันให้โรงพยาบาลมีความร่วมสมัย แลดูเป็นมิตรและอบอุ่น

คิลปะ
บำบัด
โรงพยาบาล
ไซ้พิสัย

โซพิสัย โรงพยาบาลที่ไม่เหมือนใคร

เรียกว่าผู้บริหารโรงพยาบาลมีวิสัยทัศน์ก็คงได้ ประกอบกับมีศิลปินคอยให้คำแนะนำในการผสมผสานศิลปะพื้นบ้านให้เกิดความร่วมสมัย โดยใช้งบประมาณของรัฐเท่าเดิม แต่ใช้มุมมองและความร่วมมือ เรื่องนี้คุณหมอสุรพงษ์มองว่า ถึงเวลาที่โรงพยาบาลรัฐต้องปรับตัวให้ร่วมสมัยมากขึ้น

“การปรับเปลี่ยนทำให้โรงพยาบาลโซพิสัยกลายเป็นโรงพยาบาลชุมชนแห่งเดียวในประเทศไทยที่มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชม คนหนุ่มสาวขับรถมาเดินดู แม้แต่คณะศึกษาดูงาน ไม่เพียงแต่มาจากกระทรวงสาธารณสุขเท่านั้น ยังมีมาจากกระทรวงมหาดไทย อบต. จากจังหวัดต่าง ๆ มาเรียนรู้ และศึกษาดูงาน คนที่มาใช้บริการสัมผัสได้ถึงความงามที่เราปรุงแต่งให้” คุณหมอสุรพงษ์ เล่า

หากถามว่า คนที่มาดูงานในโรงพยาบาล มาดูอะไร...คุณหมอสุรพงษ์ เล่าอย่างภูมิใจว่า ดูกันตั้งแต่อาคารสไตล์นอร์ดิก ครึ่งที่ปรับให้ได้มาตรฐานโรงแรมห้าดาว ภาชนะอาหาร และศิลปะภาพวาด

“ปกติครัวโรงพยาบาลจะทำตามมีตามเกิด แต่เราขอให้เชฟแดน (ชนะเลิศกีฬาวูซูจินดา) จากกรุงเทพฯ มาช่วยวางระบบมาตรฐาน เหมือนยกครัวโรงแรมมาไว้ที่โรงพยาบาล และได้นักออกแบบในพื้นที่มาช่วยในเรื่องการออกแบบและทำสไตล์ให้กลายเป็น Kitchen Studio ที่สวยเก๋ และใช้ในการถ่ายทำเมนูอาหารต่าง ๆ จากนั้นพัฒนาภาชนะใส่อาหาร ไม่ใช่ถาดหลุมสเตนเลส ไม่ใช่ถุงพลาสติกใส่อาหาร หันมาใช้กล่องเบนโตะแบบญี่ปุ่นใส่อาหารให้ผู้ป่วย

(ภาพประกอบ) ศิลปะสร้างความสุขให้กับบุคลากรทางการแพทย์ และมีพื้นที่ศิลปะให้ลูกหลานได้เติมเต็มจินตนาการ

น้องโบ - อีสริย์ ฉัตรดอกไม้ไพร
เยาวชนจิตอาสา

AL

คำ
ลือช่พีลีย

KITCHEN STUDIO
โรงครัว โรงพยาบาลโซ่พิสัย

คนป่วยมาอนโรงพยาบาลไม่นานนัก เมนูอาหาร และการตกแต่งอาหารก็ควรน่ารับประทาน การปรับเปลี่ยนเลิร์ฟอาหารในกล่องเบนโตะ มีภาพศิลปะบนผนังให้ชม อย่างในห้องพักผู้ป่วย เราได้รับความอนุเคราะห์จากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ (สาขาวิศวกรรมการออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงบูรณาการ) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยนิสิตได้วาดรูปที่ทำให้ห้องคนป่วยมีสีสันสวยงาม แม้กระทั่งเครื่องใช้โซฟิสัยโมเดล (Sophisai Model) ภาพวาดนาคก็ฝีมือของสามเณร และเด็กนักเรียนที่อาสาชวนนำมาตกแต่งในห้องผู้ป่วย ที่นี่เราเปิดกว้างให้ศิลปินมืออาชีพมือสมัครเล่น หรือผู้ที่สนใจอยากทำงานจิตอาสาเสมอ เราไม่ได้ใช้งบประมาณเยอะ เป็นงบปกติที่เราได้รับจัดสรร โรงพยาบาลรัฐมีต้นทุนไม่ต่างกันอยู่ที่ผู้บริหารจะพัฒนาอย่างไร สำหรับโรงพยาบาลโซฟิสัยเน้นว่าบ้านพักต้องไม่ทรุดโทรม ต้องเรโนเวตให้นำพัก มีการจัดสวน ปรับห้องต่าง ๆ ให้น่าอยู่ นำทำงาน สุขภาพจิตคนทำงานก็ดีขึ้น”

นอกจากนี้สภาพโรงพยาบาลเมื่อก่อนจะมีแต่อาคาร ค่อนข้างแห้งแล้ง ไม่มีชีวิตชีวา จึงได้ปลูกต้นไม้ ดอกไม้ ให้โรงพยาบาลดูร่มรื่นขึ้น ญาติที่มาเยี่ยมไข้ ช่วงที่รอก็เดินชมศิลปะบำบัด หรือถ่ายรูปกับดอกไม้ ทำให้เพลิดเพลิน ไม่เครียด ทุกคนควรจะได้มีช่วงเวลาสั้น ๆ ที่ได้อยู่ร่วมกัน มีรอยยิ้ม มอบความสุขให้กัน จากสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้ผ่อนคลาย

(ภาพกลางขวา) Kitchen Studio
โรงครัว โรงพยาบาลโซฟิสัย อาคารสไตล์นอร์ดิก
ก็บรรยากาศแห่งความสุขของบุคลากรทางการแพทย์

โมเดลโรงพยาบาลโซพิสัย

ดังเช่นที่กล่าวมา โซพิสัยเป็นโรงพยาบาลแห่งเดียวที่ทางเจ้าหน้าที่แต่งกายด้วยผ้าไทย ในทุกวันอังคารและศุกร์แบบจัดเต็ม แต่ละแผนกจะมีเครื่องแต่งกายให้ผลัดเปลี่ยนประมาณ 4 - 5 ชุด

“เริ่มมีหน่วยงานนำโมเดลโรงพยาบาลโซพิสัยไปใช้ เราแต่งกายด้วยผ้าไทยตามอัตลักษณ์พื้นถิ่น ที่ผ่านมาผู้ว่าราชการจังหวัด ทุกจังหวัดก็มีนโยบายรณรงค์แต่งกายด้วยผ้าไทย แต่คนทำงานส่วนราชการไม่ค่อยกล้าทำ มีโรงพยาบาลโซพิสัยจัดเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ เคยมีคนถามผมว่า ทำเรื่องเหล่านี้ได้อย่างไร”

ผมตอบว่า “ทำตามใจ เหมือนการแต่งบ้าน คนส่วนใหญ่ชอบเช็คอินตามร้านกาแฟ หรือร้านหรุ ๆ ในห้างสรรพสินค้า ทำไมเราไม่ทำบ้าน สถานที่ทำงานของเรา ให้น่าอยู่ น่านั่งเหมือนร้านกาแฟ ไม่ต้องไปเช็คอินที่ไหน หรือการมาทำงานที่โรงพยาบาล พนักงานก็สามารถถ่ายรูปโพสต์เช็คอินได้ทุกวัน เพราะมีมุมให้ถ่ายรูปเยอะ สะพานไม้ บันไดสวรรค์ คนไข้ ญาติคนไข้ก็ยังถ่ายรูปเช็คอิน เพราะได้เห็นสีหน้าและรอยยิ้มที่เบิกบานของเจ้าหน้าที่ แค่นี้ความสุขก็ไม่ต้องใช้เงินซื้อหา

(ภาพประกอบ) บรรยากาศของบุคลากรทางการแพทย์โรงพยาบาลโซพิสัย
ต่างทำงานในท่ามกลางงานศิลปะ มีรอยยิ้ม เสียงหัวเราะ ส่งความสุขให้กับผู้มารับบริการ

โรงพยาบาล ไชยสิทธิ์

นายแพทย์สุรพงษ์ ลักขุธ
รักษาการผู้อำนวยการ
โรงพยาบาลไชยสิทธิ์ จังหวัดบึงกาฬ

ห้องเอกซเรย์
วาดภาพพญานาค
ขณะกำลังเอกซเรย์

ห้องคลอด
วาดภาพคุณหมอพญานาค
กำลังทำคลอด

ไอเดียและรสนิยม
นำมาออกแบบพื้นที่
ให้คนมาตุ๋องว่า

นอกจากนี้ เรายังมีนาข้าว โดยมีแพทย์ พยาบาล เจ้าหน้าที่มาช่วยกันทำนา ผมงก็ทำ เพราะนาเป็นรากเหง้าบรรพบุรุษของเรา ถ้าเราไม่ทำนา พื้นที่ก็เป็นหลักรักไม่มีประโยชน์ พวกเราก็ทำกันเอง หลายเรื่องง่าย ๆ ไม่ได้ใช้ฝีมือมาก”

คุณหมอสุรพงษ์ยกตัวอย่างการปรับเปลี่ยนพื้นที่นันทอนหอมอง ๆ ชัดไม่ออกในโรงพยาบาล ก็ช่วยกันเรโนเวตทำพื้นที่เป็นสี่เหลี่ยมสี่เหลี่ยม รวมถึงการพิมพ์ลายบนพื้นคอนกรีตให้มีสีสัน ๆ ถ่ายภาพ ออกมายังไงก็สวย มีคนถามว่า ทำไมโรงพยาบาลโซพิสัยใช้สีเขียวกับสีม่วงเยอะจังเลย เพราะว่าการ ออกแบบยึดตามทิวทัศน์ธรรมชาติของพื้นที่ สีของจังหวัดบึงกาฬคือ สีม่วง สีอำเภอสอพิสัยคือ สีเขียว และเป็นสีของกระทรวงสาธารณสุข ทำให้ลงตัวพอดี

เรื่องเหล่านี้อยู่ที่ไอเดียและรสนิยม คอนเซ็ปต์คือ ออกแบบปรับสภาพให้คนที่เดินเข้ามาร้อง ว่าว! และรู้สึกไม่เหมือนโรงพยาบาล นอกจากนี้คุณหมอยังให้ทีมงานทำศิลปะในยูทูบเพื่อ เผยแพร่ สร้างแรงบันดาลใจให้กับทุกท่าน

“เคยมีคนถามว่า ภาพในยูทูบที่พวกเราทำเป็นโรงแรมที่ไหน ไม่มีคนถามว่าโรงพยาบาลอะไร เพราะพวกเราไม่อยากจะให้โรงพยาบาลดูเก่า ๆ มีกลิ่นยาแบบเดิม ๆ” คุณหมอสุรพงษ์ เล่า

FB : โรงพยาบาลโซพิสัย

โรงพยาบาลโซพิสัย 143 หมู่ 2 ตำบลโซ อำเภอสอพิสัย จังหวัดบึงกาฬ 38170

โทร. 086 871 9050

(ภาพประกอบ) ศิลปะถือเป็นขวัญและกำลังใจ
ที่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานและผู้มารับบริการสัมผัสได้ถึงความสุข

พญานาค ในดินแดน ภาคเหนือ

วัดสบรวกสามเหลี่ยมทองคำ
อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ตำนานที่เกี่ยวข้องกับพญานาคในดินแดนล้านนา มีความเชื่อเกี่ยวกับพญานาค ซึ่งเปรียบเสมือนตัวแทนของกลุ่มเมือง หรือชนเผ่าทางตอนเหนือที่เรียกสืบทอดกันมาถึงปัจจุบันว่า โยนก ซึ่งเมืองโยนกเชียงแสนแต่เดิมนั้นมีพระเจ้าสิงหนวัติกุมาร ต้นวงศ์ของพญามังรายผู้ก่อกำเนิดอาณาจักรล้านนาปกครองอยู่ ปรากฏในตำนานสิงหนวัติหรือโยนกนคร กาลต่อมาเมืองนี้ได้ล่มจมหายไปเพราะผู้คนทั้งเมืองพากันกินปลาไหลเผือกจากแม่น้ำกก ซึ่งเชื่อว่าเป็นตัวแทนของพญานาค

ที่อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ซึ่งอยู่ติดกับแม่น้ำโขง ตามวัดวาอารามต่าง ๆ จะมีรูปปั้นพญานาคที่มีลวดลายประณีตงดงาม อาทิ วัดพระธาตุผาเงา วัดพระธาตุจอมกิติ วัดพระเจ้าล้านทอง วัดสปรวงสามเหลี่ยมทองคำ ที่นักท่องเที่ยวนิยมไปไหว้ขอพร

จากความเชื่อเรื่องพญานาค กลายมาเป็นผลิตภัณฑ์สินค้างานฝีมือพญานาคเป่าแก้วของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน โดยเปิดบ้านเป็นแหล่งผลิตและมีนักท่องเที่ยวแวะมาเยือน นอกจากนี้พญานาคเป่าแก้วสีม่วง ซึ่งเป็นสีจังหวัดเชียงราย ยังได้ร่วมมือกับชุมชนผ้าทอ โดยสนับสนุนผ้าทอมัดดัดเย็บเป็นถุงผ้า บรรจุกล่องพญานาคเป่าแก้ว ผลิตภัณฑ์สินค้าโอท็อปจังหวัดเชียงราย อาชีพของคนในชุมชนที่มีความเชื่อและศรัทธาในพญานาค

(ภาพถ่ายบน) วัดพระธาตุผาเงา อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

วัดพระธาตุจอมกิตติ
อำเภอเชียงแสน
จังหวัดเชียงราย

วัดพระเจ้าล้านทอง
อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

(ภาพล่างซ้าย-ขวา) วัดพระธาตุจอมกิตติ
อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

SOFT POWER

“พญานาคเป่าแก้ว” สินค้าโอท็อป จังหวัดเชียงราย

จังหวัดเชียงราย เหนือสุดแดนสยาม อย่างอำเภอเชียงแสน ก็มีเรื่องราวของ “พญานาคสร้างเมืองมนุษย์” จากตำนานสิงหนวัติกุมาร พญานาคที่ชื่อ “พันธุนาคราช” ได้สร้างเมืองชื่อ “นาคพันธุสิงหนวัตินคร” เรื่องเล่ามีอยู่ว่า ก่อนที่สิงหนวัติกุมารจะมาในบริเวณนี้ ในอดีตที่นี่เป็นแคว้นสุวรรณโคมคำ สิงหนวัติกุมารพาผู้คนจากนครไทยเทศ เพื่อมาสร้างเมืองใหม่ จนมาเจอพื้นที่แห่งนี้ พญานาคที่อยู่แถวนั้นทราบเรื่อง ก็เลยมาช่วยสร้างบ้านแปงเมือง และเมืองที่สร้างจึงมีชื่อว่า “นาคพันธุสิงหนวัตินคร” ภายหลังต่อมากลายเป็น “เมืองโยนนคร”

จะเห็นได้ว่าทางภาคเหนือของไทย ในวัดวาอารามต่าง ๆ จะต้องมีบันไดพญานาค นั่นก็คือความเชื่อเกี่ยวกับ “พญานาคและพุทธศาสนา” ทว่าวันนี้เราจะมาพูดถึงเรื่อง “พญานาค” กับผลิตภัณฑ์สินค้าโอท็อป ที่น่าสนใจ ก็คือ การเป่าแก้วเป็นรูปพญานาค

สำหรับ “การเป่าแก้ว” คือ การทำให้แท่งแก้วนั้นบิดงอเป็นรูปทรงต่าง ๆ ด้วยความร้อน ถือว่าเป็นงานศิลปะขั้นสูง ที่ช่างจะต้องเรียนรู้ทั้งศาสตร์และศิลป์ รวมทั้งการฝึกฝนจนชำนาญ

“นิคม อินต๊ะ” ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านป่าข่า ตำบลสันทราย อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย ประธานโอท็อปตำบล และรองประธานโอท็อปอำเภอ เล่าประวัติให้ฟังว่า พี่นเพเป็นคนจังหวัดพะเยา ชีวิตของเขาเริ่มจากบวชเป็นสามเณรน้อยที่จังหวัดเชียงใหม่ จากนั้นได้ไปพบกับน้ำชาย ซึ่งมีอาชีพ “เป่าแก้ว” พอเลิกขากออกมาจากสมณเพศ จึงไปช่วยน้ำชาย ได้ฝึกฝนวิชาเป่าแก้ว ระยะเวลาหนึ่ง

“พอเราได้พื้นฐานมาแล้วจึงเอามาฝึกในแบบฉบับของตัวเอง แล้วเดินทางมาค้าขายอยู่ที่จังหวัดเชียงราย ประมาณ 20 กว่าปี จนปัจจุบัน เมื่อก่อนผมทำเฉพาะอาชีพเป่าแก้วอย่างเดียว แล้วได้โอกาสจากผู้ใหญ่ให้มาช่วยทำงานด้านฝ่ายปกครอง เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ได้บำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้กับชาวบ้าน ช่วยเหลือพ่อแม่พี่น้องที่มีปัญหาเดือดร้อน อีกทั้งงานประจำของเราก็คือ ทัศนกรรมการเป่าแก้ว เว้นว่างจากงานเป่าแก้วก็ไปช่วยงานทางหมู่บ้าน ชุมชน ก็แบ่งเวลาจัดสรรให้กับทั้งสองอย่าง ซึ่งเป็นงานที่รัก”

(ภาพถ่าย) นิคม อินต๊ะ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านป่าข่า
ผู้มีฝีมือในงานทัศนกรรมเป่าแก้ว

งานหัตถกรรมเป่าแก้ว คุณสมบัติของคนที่จะทำงานด้านนี้ได้ ไม่มีอะไรมาก ขอเพียงมีใจรักในด้านศิลปะ มีความอดทน เพราะต้องทำงานด้วยความร้อน และการขึ้นรูปของเนื้อแก้วจากเนื้อสัมผัสที่แข็ง จนกระทั่งอ่อนตัวลง สามารถดัดแปลงเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ ตามต้องการ

“สำหรับคนที่ทำไม่เป็นแต่มีใจรัก มีความสนใจอยากจะทำจริง ๆ ผมสามารถแนะนำให้ได้ ขั้นตอนของการเป่าแก้วก็มาจากแก้วแท่งยาว ๆ

แล้วแต่ขนาด ตั้งแต่ระดับมิลลิเมตรไปจนถึงเมตร แล้วมีไฟที่มีความร้อนสูง สำหรับหลอมละลายแท่งแก้วให้อ่อนตัวลง แล้วดัดแปลงเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ สำหรับผมเริ่มงานเป่าแก้วด้วยผลงานด้านจิ๋วเวอรีคือทำแหวน ต่างหู มาก่อน พวกสัตว์ต่าง ๆ ไม่เคยทำเลย แต่เคยเห็นน้ำทำ ผมก็จำแล้วมาลองทำเองทำรูปสัตว์หลายชนิด แต่ที่ตอบโจทย์ที่สุดตอนนี้ก็คือ พญานาค มังกร หรืองูใหญ่ ออกมาในแนวสิ่งบูชา เป็นทางเลือกนะครับ ผมไม่รู้ว่าช่างอื่นจะตอบโจทย์ยังไง ส่วนมากลูกค้าจะเลือกงานของเราจำนวนไม่น้อย โดยเฉพาะงานเป่าแก้วพญานาค ทำออกมาแล้วขายดีตลอด ต้องยอมรับว่าเป็นความโชคดีที่จังหวัดเชียงรายมีเรื่องราวเกี่ยวกับพญานาค ถ้าท่านลองสังเกตในจังหวัดเชียงรายมีวัดอยู่มากมาย และตามบันไดทางขึ้นจะมีรูปปั้นพญานาคที่ฝีมือประณีต บรรจง เป็นผลงานของครูช่างทางภาคเหนือ เห็นแล้วทำให้ออดจินตนาการไม่ได้ เมืองเหนือมีศิลปินท้องถิ่นที่มีฝีมือเยอะ”

(ภาพซ้าย) พญานาคในรูปแบบเดิม เน้นการบูชา
(ภาพขวา) พญานาคในรูปแบบร่วมสมัย เน้นการสะสม รูปแบบน่ารัก

“พญานาคเป่าแก้ว” สีนค้ำโถกอปยอดนิยม

เนื่องจากฝีมือระดับปรมาจารย์ ทำให้รังสรรค์งานเป่าแก้วออกมาได้อย่างอ่อนช้อย มีชีวิตเสมือนจริง งานของ “นิคม อินตะ” จึงมีกระแสตอบรับจากลูกค้าจำนวนมาก

“พญานาคหรือมังกร เราก็ออกมาพริ้วไหวเหมือนมีชีวิต เช่น พญานาคกำลังเล่นน้ำ ผลงานได้รับรางวัลแรกก็คือ ได้ขึ้นทะเบียนโอท็อปประจำอำเภอ และโอท็อปจังหวัด เป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐานอุตสาหกรรม และเป็นใบเบิกทางที่ทำให้เราเข้าไปสู่กระบวนการคัดสรรดาว ต้องผ่านการรับรองอันนี้ก่อน ซึ่งได้มายากพอสมควร เพราะมีการดูรายละเอียด มีการตรวจตราอย่างถี่ถ้วนมาก ๆ นอกนั้นเป็นใบประกาศวัฒนธรรม มีหลายอย่าง ล่าสุดก็คือ ทำโครงการกับญี่ปุ่น ดิดอันดับ 1 ใน 10 ของ 18 ตำบลภาคเหนือ ถูกคัดสรรให้นำผลงานไปประกวดที่ฮ่องกงในโครงการโคโยริ ปี 2021 ก็ได้เหรียญทอง ครีเอทีฟดีไซน์จากฮ่องกงมาครับ โครงการโคโยริ (KOYORI PROJECT) เป็นโครงการร่วมมือกันระหว่างไทยกับญี่ปุ่น มีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ กับมหาวิทยาลัยฟุกุอิ ก็ภูมิใจมากเพราะเป็นงานประกวดระดับโลก”

ทำโครงการร่วมกับโคโยริ แรก ๆ งานเป่าแก้วออกมาในรูปแบบของ “ดั่งกว้าง” ถือว่าเป็นสัตว์อนุรักษ์ ปัจจุบันเป็นที่สนใจของตลาดไทย และตลาดต่างประเทศ มียอดขายจากต่างประเทศเข้ามาตลอด ถือว่าเป็น “โอท็อป” จากประเทศไทยที่ประสบความสำเร็จอีกมิติหนึ่ง

(ภาพซ้ายบน) ครอบครัวอินตะ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและภรรยาที่ทำหน้าที่คอยสนับสนุน

หัตถกรรมพญานาคเป่าแก้ว
เติมแต่งสีสันทน ชวนให้น่ามองยิ่งนัก
เป็นผลิตภัณฑ์สินค้าที่ถูกใจนักท่องเที่ยว
สามารถเลือกสีได้ตามต้องการ

พญานาคตะมุตะมิ เป็นของที่ระลึก ของสะสม
สำหรับคนรุ่นใหม่ที่ชอบงานร่วมสมัย

ความเชื่อ ความศรัทธา ในเรื่องของ “พญานาค”

เนื่องจากจังหวัดเชียงรายอยู่ติดกับแม่น้ำโขง โดยเฉพาะอำเภอเชียงแสน และอำเภอเชียงของ “พญานาค” ถือว่าเป็นเทพแห่งศรัทธาในดินแดนลุ่มแม่น้ำโขง

“ผมทำงานด้านเป่าแก้ว และสร้างสรรค์มาเป็นรูปพญานาค ถือว่ามีบารมีร่วมกับท่านนะครับ รู้สึกได้ถึงพลังอำนาจบางอย่าง ไม่นั่นใจว่ามาจากความเชื่อหรือความศรัทธา ได้ทำงานนี้แล้วรู้สึกมีความสุข เหมือนท่านได้คำจุนเราให้อยู่ดีมีสุข และสุขใจทุกครั้งที่ทำ เวลาจะทำผมก็ยกมือพนมขออนุญาตจากท่านก่อน ไม่ใช่ว่านี่จะทำก็ทำเหมือนเราเป็นสื่อ เป็นตัวแทน เป็นช่างที่ท่านเลือกมาให้ทำอัตลักษณ์ของท่านให้คนบูชา จังหวัดเชียงรายมีอำเภอเชียงแสน อำเภอเชียงของ ที่ติดกับแม่น้ำโขง ผู้คนเลื่อมใสในพญานาค และแม่น้ำโขง ไทล่ผ่าน 6 ประเทศ มีจีน พม่า ลาว ไทย เวียดนาม กัมพูชา ก็เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวลุ่มแม่น้ำโขง”

สร้างผลงานเป่าแก้วเป็นรูป 12 นักชัฏร ทว่า “พญานาค” ได้รับความนิยมที่สุด ส่วนใหญ่ซื้อไปตั้งบูชา ปัจจุบันเปิดบ้านให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และสำหรับผู้สนใจเข้ามาดูงาน และเปิดร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์เป่าแก้ว อยู่ที่ไนท์บาซาร์ และถนนคนเดินจังหวัดเชียงราย ทุกวันเสาร์ ตั้งแต่ 16.00 น. เป็นต้นไป

“การที่ผมได้ทำงานเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และได้ทำงานหัตถกรรมเป่าแก้ว ทำให้ได้ทำงานร่วมกับชุมชนที่มีอาชีพต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านสันทรายน้อย ที่มีชื่อเสียงด้านการทอผ้าพื้นเมือง คุณยายบุหงา จันทน่อแก้ว อายุ 77 ปี และคุณยายมอญ ยาวิชัย อายุ 83 ปี คนเก่าแก่ที่ทอผ้ามาก่อนชีวิตแล้ว ส่วนมากคุณยายก็จะทอผ้าโชนสีม่วง ซึ่งเป็นสีของจังหวัดเชียงราย และโชนสีเขียว สีของตำบลสันทราย กลุ่มลูกค้าที่มาซื้อผ้าจากคุณยายส่วนมากจะเป็นข้าราชการช่างฟ้อน ผู้คนที่นี่จะมีประเพณีงานฟ้อน งานบวช งานแต่ง งานปอยหลวง งานบุญต่าง ๆ ที่ต้องใส่ชุดผ้าสีม่วง ก็มาซื้อไปตัดเป็นชุด ทำให้ผ้าที่นี่ได้รับความนิยมสูง

งานหัตถกรรมเป่าแก้วของผมก็ได้ผ้าทอจากคุณยายมาทำเป็นถุงผ้า เมื่อนักท่องเที่ยวอุดหนุนพญานาค เราก็นำพลาสติกกันกระแทกและใส่กล่องให้เรียบร้อย จากนั้นก็ใส่ถุงผ้าสีม่วง สีของจังหวัดเชียงรายบ้านเรา และได้ช่วยเผยแพร่งานหัตถกรรมผ้า ในอีกบทบาทของตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอีกด้วย เป็นการบูรณาการขับเคลื่อนดูแลชุมชนไปด้วยกัน”

คุณยายบุหงา จันทน่อแก้ว / คุณยายมอญ ยาวิชัย กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองสันทราย
108 หมู่ 2 บ้านสันทรายน้อย ตำบลสันทราย อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย 57000 โทร. 086 187 5179

พญานาค 2 ดีไซน์ งานเน้นบุชากับงานเน้นร่วมสมัย
ตอบโจทย์กลุ่มลูกค้าที่หลากหลาย

แหวนพญานาคสร้างความมั่นใจ ในงานประกอบอาชีพ
ส่งต่อสู่ความเชื่อและศรัทธาพญานาค กลายมาเป็นผลิตภัณฑ์
สินค้าพญานาคเป่าแก้ว โอท็อป จังหวัดเชียงราย

“กลุ่มลูกค้าที่ชอบงานเป่าแก้วส่วนมากจะเป็นชาวต่างชาติ และคนไทยก็นิยม มีทุกแนว ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ ทุกรุ่นที่ชอบงานศิลปะด้านนี้ สินค้าส่วนใหญ่จะออกมาเป็นโทนสีเขียว โดยเฉพาะสีม่วงของจังหวัดเชียงราย ทางราชการส่งเสริมให้แต่งกายชุดพื้นเมืองทุกวันศุกร์ สีของพญานาคส่วนมากจะเป็นโทนสีม่วงเชียงราย พญานาคสีม่วงอมเขียว น่าจะสร้างกลุ่มลูกค้าใหม่ ขยายตลาดเพิ่มได้ เพราะมีสีของจังหวัดเข้าไปด้วย และเพื่อให้เกิดความหลากหลายของกลุ่มลูกค้า ตอบโจทย์ทุกเพศทุกวัย เรามีพญานาคอยู่ 2 แบบ ทั้งพญานาคแนวบูชา เน้นความเสมือนจริง และพญานาคที่เป็นแนวศิลปะร่วมสมัย เทรนด์กระแสคนรุ่นใหม่ที่ชอบงานศิลปะ คุณารักตะมุตะมิ เด็กๆ วัยรุ่นชื่นชอบกัน

จังหวัดเชียงรายเป็นเมืองท่องเที่ยว และเมืองแห่งสายน้ำ พญานาคแนวบูชา และพญานาคแนวของสะสมน่ารัก เป็นที่น่าสนใจของคนรุ่นใหม่ โมเดลแบบใหม่ เด็ก ๆ น่าจะชอบ เวลาไปสอนเด็ก ๆ ก็สนใจงานแนวนี้มากกว่าแบบบูชาที่มีรายละเอียดเยอะ ผมหวังว่าเยาวชนและคนรุ่นใหม่ที่ชอบงานศิลปะแนวนี้จะเข้ามาเรียนรู้ และที่สำคัญ ความเชื่อ ความศรัทธาในพญานาคก็จะอยู่ในทุกกลุ่มวัยและช่วงอายุของผู้คนไปตราบนานแสนนาน”

FB : NK.blowglass

51 หมู่ 8 บ้านป่าข่า ตำบลสันทราย อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย 57000

โทร. 086 915 5360

(ภาพประกอบ) คุณยายมอญ ยาวิชัย (เสื้อสีม่วง) คุณยายบุหงา จันทน่อแก้ว (เสื้อสีเขียว)

คนไทยมีความเชื่อเรื่องนาคมายาวนาน เท่าที่ปรากฏได้ชัดจากวรรณคดีตั้งแต่ปลายสุโขทัย “ไตรภูมิอภินิหาร” ที่ระบุว่า นาค คือ เดรัจฉานภูมิ และแบ่งเผ่าพันธุ์การเกิดนาคเป็น 2 เผ่าพันธุ์ คือ ชลชะพญานาค (นาคที่เกิดในน้ำ) และถลชะพญานาค (นาคที่เกิดบนบก) ส่วนชะหรือชะตา แปลว่าเกิด

ต่อมาในสมัยอยุธยา มีเรื่องราวที่เขียนเกี่ยวกับนาคมาอย่างต่อเนื่อง ปรากฏในวรรณคดีสำคัญ เช่น ลิลิตโองการแช่งน้ำ, อนิรุทธคำฉันท์ หรือแม้แต่กาพย์เห่เรือ ต่างก็มีส่วนที่เขียนพรรณนาถึงนาค ทั้งสิ้น จนมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ในวรรณคดีรามเกียรติ์ก็ยังใช้นาคเข้ามามีบทบาท คือ ศรนาคบาท อาวุธประจำกายของอินทรชิต บุตรทศกัณฐ์กับนางมณโฑ อินทรชิตยิงศรนาคบาทที่กลายเป็นนาค จำนวนมาก ทั้งกัด ทั้งพันพิษ รัตใส่พระลักษมณ์ และไพร่พลทั้งกองทัพ พิเภกเห็นเหตุการณ์จึงแจ้ง พระรามให้แผลงศรพญาสุบรรณ เรียกพญาครุฑมาจิกกินนาค เหตุการณ์จึงคลี่คลาย

ความเชื่อเรื่องนาคในสังคมไทย ได้ถูกแปรเปลี่ยนเป็นรูปธรรมผ่านการสร้างวัตถุหรือสถานที่ต่าง ๆ โดยนาคและครุฑ เป็นสัตว์เพียง 2 ชนิดเท่านั้นที่คนไทยนำมาประดับในสิ่งสำคัญต่าง ๆ อาทิ เรือพระที่นั่งในขบวนเรือพระราชพิธี ก็มีเรือที่เกี่ยวกับนาค ได้แก่ เรือพระที่นั่งอนันตนาคราช ที่มีโขนเรือเป็น “พญอนันตนาคราช” หรือนาค 7 เศียร เป็นต้น

พ่อบุญพาเพชรศิรี มหามณี ศรีสุทโธนาคราช
วัดถ้ำแจ่ง อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

พญานาค ในดินแดน ภาคกลาง

นอกจากเรื่องราวพญานาคในอดีตกาลแล้ว ปัจจุบันความเชื่อของผู้คนไม่ว่าจะภูมิภาคไหน พญานาคก็ยังมีบทบาทต่อวัฒนธรรม ประเพณี การใช้ชีวิต แม้แต่การส่งต่อสู่การเป็นสินค้า ทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นงานปั้นพญานาคตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น วัดถ้ำแจ่ง จังหวัดเพชรบุรี วัดดอนขนาก จังหวัดนครปฐม วัดมณีวงศ์ จังหวัดนครนายก วัดป่าคลอง 11 จังหวัดปทุมธานี วัดนาคปรก กรุงเทพ ฯ เป็นต้น และยังมีผลิตภัณฑ์สินค้างานแกะสลักพญานาค ที่นำมาสร้าง แรงบันดาลใจได้อย่างดี คือ ทัพพีพญานาค ฝีมือการแกะสลักของผู้ต้องขังชายในเรือนจำกลาง นครปฐม ที่บอกเล่าเรื่องราวพญานาคผ่านอุปกรณ์การทำอาหาร เป็นงานฝีมือที่น่าทึ่ง นอกจากนี้ งานแกะสลักผักผลไม้เป็นรูปพญานาค เอกลักษณ์วัฒนธรรมไทย เป็นหลักสูตรการเรียนการสอน ของคณะเทคโนโลยีศกษกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ ที่รังสรรค์ผลงาน ได้สวยงามบรรยาย เป็นเมนูขนมไทยที่ทรงคุณค่ายิ่ง ซึ่งทั้ง 2 สถานที่ราชการได้สร้างผลิตภัณฑ์ สินค้าเพื่อจำหน่ายให้กับผู้ที่สนใจได้มาอุดหนุนทัพพีพญานาค และเปิดสอนงานแกะสลักผลไม้ ให้กับนักศึกษาและบุคคลทั่วไป สำหรับผู้ที่สนใจงานตกแต่งศิลปะอาหาร

(ภาพบน) วัดป่าคลอง 11 อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

วัดดอนนาท อำเภอมืองนครปฐม
จังหวัดนครปฐม

วัดนาคปรก เขตภาษีเจริญ
กรุงเทพฯ

วัดมณีวงศ์ อำเภอมืองนครนายก
จังหวัดนครนายก

SOFT POWER

“กัฟพีพยานาค” ซอฟต์แวร์พาวเวอร์จากเรือนจำ

ขวัญไชย สันติภราภาพ ผู้บัญชาการเรือนจำกลางนครปฐม กล่าวว่า “สิ่งสำคัญที่สุดของกรมราชทัณฑ์ คือ มองเห็นถึงการแก้ไขฟื้นฟูเป็นหลัก โดยเฉพาะการฝึกอาชีพซึ่งเป็นผลผลิตของการแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลายประเด็นด้วยกัน ประเด็นแรก คือ ต้องการให้ผู้ต้องขังได้เรียนรู้อาชีพและทักษะต่าง ๆ ที่สามารถนำไปใช้ภายหลังการพ้นโทษ

แต่สิ่งที่มากกว่านั้นคือ ขณะที่อยู่ในเรือนจำถ้าไม่มีงานทำ ไม่เข้ามาศึกษาเรียนรู้ ก็อาจจะมีภาวะของความเครียดเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนั้นการฝึกอาชีพจึงเป็นแรงจูงใจของการพัฒนาความคิด ทำให้มีสติยั้งคิด มีจิตใจที่มุ่งมั่นต่อการเรียนรู้หรือการทำงานชิ้นนั้น ๆ ให้ออกมาสำเร็จ ทำให้เขาไม่คิดฟุ้งซ่าน คิดไปในทางที่มีพิษภัยต่อตัวเอง หรือทำให้มีปัญหาต่อการควบคุม ซึ่งเป็นผลพวงที่ได้จากการฝึกอาชีพผู้ต้องขัง”

ทำไมจึงเป็นกัพพีพญานาค

พญานาคเข้าไปมีส่วนร่วมในการฝึกวิชาชีพของผู้ต้องขังได้อย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเข้าไปในเรือนจำกลางนครปฐม ผู้บัญชาการเรือนจำกลางนครปฐม อธิบายว่า “การฝึกวิชาชีพ เราได้นานโยบายของรัฐบาลในเรื่องของซอฟต์แวร์ เข้ามามีส่วนในการฝึกทักษะฝีมือผู้ต้องขัง โดยใช้กระบวนการคิดของวัฒนธรรม โดยเฉพาะผู้ที่มีความเชื่อเกี่ยวกับพญานาค เรือนจำได้นำแนวคิดเหล่านี้มาพัฒนาฝึกทักษะฝีมือผู้ต้องขัง เช่น เรามีโปรเจกต์ในเรื่องของ Food Studio จึงได้นำแนวคิดความเชื่อเกี่ยวกับพญานาคเข้ามาเกี่ยวข้องและมีอิทธิพลกับการปรุงอาหาร

สาเหตุที่เลือกพญานาคเข้ามา เรามองว่าคนไทยโดยเฉพาะสายมูจะนับถือความศักดิ์สิทธิ์ ความดีงามของพญานาค เราเลือกพญานาคเพราะว่าขณะที่นักโทษได้เรียนรู้กระบวนการแกะสลัก ก็จะได้ทราบถึงความต้องการที่จะพัฒนาตนเอง และความเชื่อในเรื่องของพญานาค การแกะสลักพญานาคค่อนข้างละเอียดอ่อน และตัวพญานาคเองมีพลัง มีอิทธิพล ทำให้นักโทษเหล่านี้ได้ฝึกสมาธิ เพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่สวยงามที่สุด นั่นก็คือ พญานาค

(ภาพถ่าย) วาดลายพญานาคลงบนกระดาษ ก่อนนำไปแปะติดไม้ จากนั้นจึงค่อยทำการฉลุแกะลาย

ผู้ต้องชังชายกับทักษะงานฝีมือช่างไม้ในเรือนจำ

ขณะที่เขามีสมาธิก็จะได้รับการกล่อมเกลாதงด้านจิตใจ รวมถึงพัฒนาฝีมือตนเองในเรื่องความละเอียดอ่อน ทั้งเรื่องความเชื่อและอิทธิพลความดีของพญานาค ได้ทั้งสมาธิ ฝึกจิตใจ ฝึกฝีมือ ซึมซับอิทธิพลความเชื่อในพระพุทธศาสนาและพญานาคเข้ามาใช้ในชีวิตรประจำวัน ตระหนักรู้ได้ว่าความซื่อ และความดีมีอยู่ทุกที่ ผลงานที่พพิพญานาคเป็นการส่งต่อผลงานจากมูมมิดที่มีกำแพงสูง แทบจะไม่มีโอกาสออกไปข้างนอก ด้วยทักษะ กระบวนการคิดของพญานาค สู้ชุมชนต่อไปครับ

“ขวัญไชย สันติภราภาพ” มองว่า ผู้ต้องขังถือเป็นกลุ่มเปราะบาง จึงต้องการให้พวกเขาสนใจในฝีมือ เมื่อพ้นโทษออกไปแล้วจะสามารถต่อสู้กับโลกภายนอกได้ ไม่ตกเทรนด์ จึงต้องการให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ตรง เข้ามาถ่ายทอดความรู้เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ

“เราได้รับความกรุณาจากผู้มีความสามารถ ทั้งศิลปินจิตอาสา เจ้าของรางวัลออสการ์อาหารโลก (Gourmand Awards) หลายสมัย เชฟแบรด ผู้ได้รับรางวัลที่ 2 จากการประกวด MasterChef Thailand และอาจารย์จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ ที่แข่งขันทำอาหารไทยโบราณ ได้รับรางวัลที่ 1 จากสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี รวมไปถึงโรงเรียนจิตรลดาวิชาชีพ สถาบันเทคโนโลยีจิตรลดา บุคคลเหล่านี้มีประสบการณ์ เป็นมืออาชีพ หยิบวัตถุดิบอะไรก็ปรุงออกมาเป็นงานที่มีเอกลักษณ์ถ่ายทอดไปสู่ผู้ต้องขัง ประสบการณ์เหล่านี้ เราต้องการได้จากมืออาชีพจริง ๆ”

นอกจากนั้นยังมี Kitchen Studio คริวสวยหรู โทนสีดำเทาภายในเรือนจำ ออกแบบและทำสไตล์โดยศิลปินจิตอาสา เป็นปรากฏการณ์ใหม่ เพื่อพัฒนาความสุนทรีย์ด้านศิลปะการทำอาหารระดับไฮคลาส ให้แก่คนในเรือนจำ ที่แห่งนี้ยังพร้อมที่จะเชื่อมโยงองค์กรต่าง ๆ ที่สนใจในงานด้าน CSR กิจกรรมเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสังคมส่วนรวม ทั้งงานช่าง งานฝีมือ และงานด้านอาหาร

“ขณะที่อาจารย์มาสอนที่นี่ เรายังได้ถ่ายทอดไปยังเรือนจำต่างจังหวัดอื่น ๆ ด้วย เดิมเรามีการฝึกอาชีพให้กับผู้ต้องขังอยู่แล้ว เช่น เสริมสวย ซักรีด ทำอาหาร เบเกอรี่ ชงกาแฟ จากวิทยากรทั่วไป ครั้งนี้ เราได้วิทยากรที่ประสบความสำเร็จมีชื่อเสียง ก็จะได้สร้างแรงบันดาลใจให้กับพวกเขา อาจารย์แต่ละท่าน มีเทคนิคการสอนที่ไม่เหมือนใคร”

ผู้บัญชาการเรือนจำกลางนครปฐม
พูดคุยเรื่องการออกแบบ
ทัพพีพญานาคกับผู้ต้องขัง

ด้ามจับทัพพีพญานาคทาสีดำชวนน่าเกรงขาม
เหมาะเป็นผลิตภัณฑ์ของฝากสำหรับสายมู

Kitchen Studio ความสุขในเรือนจำ

เริ่มจากศิลปินจิตอาสาจังหวัดบึงกาฬ มีโอกาสได้รู้จักกับผู้บัญชาการเรือนจำกลางนครปฐม ก่อนหน้านั้น ที่ทัศนสถานเกษตรอุตสาหกรรมเขาพระฝาง อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา เขาไปช่วย ออกแบบกล่องบรรจุภัณฑ์จากใบไม้ ผลิตภัณฑ์จากการฝักอาชีพผู้ต้องขัง ในโครงการกำลังใจ ในพระดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา

โดยเขาได้บอกเล่าความรู้สึกว่า “นั่นเป็นครั้งแรกที่ได้รู้จักกับท่านขวัญไชย จึงได้เล่าให้ฟังว่า ตัวเขาได้ทำพิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต จังหวัดบึงกาฬ และเห็นว่าเรือนจำมีผู้ต้องขังที่ฝักอาชีพอยู่ มากมาย หนึ่งในนั้นคือ เรื่องอาหาร เขาก็เลยชวนท่านไปดูงานที่พิพิธภัณฑ์ และเครือข่ายโซ่พิสัย โมเดล (Sophisai Model) ที่กำลังขับเคลื่อนหลายชุมชนในภาคประชาสังคม เพื่อว่าจะจุดประกาย ความคิดอะไรได้บ้าง ท่านไปเห็น Kitchen Studio ของโรงพยาบาลโซ่พิสัย เป็นโรงพยาบาลเล็ก ๆ แต่ก็มีความงดงาม เป็นครัวที่ดีไซน์ออกมาได้อย่างสวยงามมาก ซึ่งไม่น่าเชื่อว่าเป็นครัวสำหรับ ประุงอาหารให้กับผู้ป่วย ท่านก็บอกว่าอยากจะมีแบบนี้อยู่ในเรือนจำบ้าง จึงเชิญศิลปินจิตอาสา ไปดูที่เรือนจำกลางนครปฐม เพราะท่านย้ายมาประจำการอยู่ที่นี้ มาปฏิบัติเรือนจำที่นี้ให้สวยงาม อย่างเล่าค่า”

ศิลปินจิตอาสาเล่าต่อไปว่า จากห้องเก็บของที่ถูกปิดตายในเรือนจำกลางนครปฐม ตอนนี่กลายเป็น Kitchen Studio ศูนย์เรียนรู้แนวคิด Local สู้เลอค้าในเรือนจำด้วย ถึงแม้พวกเขาจะอยู่ภายในโลกแคบ ๆ มีด ๆ ทว่ามีความร่วมสมัย มีดีไซน์เสมือนอยู่ในโลกแห่งอิสระ การดีไซน์เน้นการให้โทนสีเข้ม โดยครั้งนี้เน้นใช้สีดำ-เทา สไตลต์าร์ก ๆ แต่ดูโก้ จากห้องสี่เหลี่ยมมีด ๆ ถูกจัดวางใหม่ให้มีเคาน์เตอร์ และอุปกรณ์ครัวสำหรับประกอบอาหารเต็มรูปแบบ สร้างปรากฏการณ์ใหม่ในเรือนจำได้แบบอะเมซิง

“เขากับท่านผู้บัญชาการเรือนจำยังได้ร่วมกันทำอาหารและถ่ายคลิปวิดีโอ โพรโมตในโลกโซเชียล ไม่ใช่เฉพาะในกระทรวงยุติธรรมอย่างเดียว ซึ่งก็เป็นสิ่งที่แปลกใหม่ ขณะเดียวกันนักโทษหญิงที่ชอบทำอาหารอยู่แล้ว ก็ได้มาเรียนรู้การตกแต่งหน้าตาอาหารที่สวยงาม เขาทำอาหารให้นักโทษทานด้วยกันอยู่แล้ว แต่ทำอย่างไรให้มีรูปลักษณ์สวย ตกแต่งจานสวย นักโทษหญิงก็ได้มาเรียนรู้จากเรา เมื่อเขาพ้นโทษออกไป สิ่งเหล่านี้ก็จะติดตัวเขาคือความงาม ความละเอียดละไมในการใช้ชีวิต”

ทัพพิพณานาคดำจับสีดำในห้องครัว Kitchen Studio สถานที่สำหรับฝึกอบรมผู้ต้องขังในการประกอบอาหาร

KITCHEN STUDIO

เรือนจำกลางนครปฐม

ขวัญไชย สันติภราภาพ
ผู้บัญชาการเรือนจำกลางนครปฐม

พอทำ Kitchen Studio เสร็จแล้ว มีคนมาขอดูงานเยอะมาก เป็นการเปิดโอกาสให้ได้ดูแลแขกจากภายนอก ดั่งนั้นอาหาร ขนม เบเกอรี่ รับรองแขกก็ต้องจัดหน้าตาให้สวยงามด้วย นอกจากนี้ ที่เรื่อนจำยังได้รับโอกาสจากโรงเรียนจิตรลดาวิชาชีพ สถาบันเทคโนโลยีจิตรลดา ส่งทีมอาจารย์มาช่วยสอนหลักสูตรการทำคุกกี้ให้กับผู้ต้องขังหญิง

นักโทษแดนผู้ชายจะมีงานฝีมือ งานช่าง เกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์ ฯลฯ ศิลปินจิตรอาสา จึงต่อยอดแนวคิดเรื่องของงานดีไซน์เกี่ยวกับ “พญานาค” เพราะสายมูมีอยู่ทั่วทุกที่ ซึ่งเขาเพิ่งได้เห็นแดนนักโทษชาย ที่นี้มีงานหัตถกรรมผ้า ฝีมือสุดยอดเลย การที่จะนำผ้ามาทำชุด ตัดเสื้อ มันต้องเริ่มตั้งแต่ทำเส้นด้าย ปั่นด้าย ไปจนถึงการออกแบบลายผ้า ทอผ้าเอง เป็นผลงานที่น่าทึ่งมาก ฉะนั้นบอกได้เลยว่าเป็นงานฝีมือชั้นเยี่ยม นอกจากนี้ได้ไปดูงานไม้ของช่างฝีมือ โดยเฉพาะอุปกรณ์สำหรับใช้ประกอบอาหารในสตูดิโอห้องครัวสวย ๆ อย่างตะหลิว ทัพพีพญานาคดำมจับสีดำ เห็นแล้วน่าทึ่งมาก ฝีมือของผู้ต้องขังสวยเกินคาดจริง ๆ และกลายเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าที่ยอดฮิตในบรรดานักช้อปปิ้งที่มักซื้อไปใช้ หรือเป็นของฝาก

Kitchen Studio ในเรือนจำกลางนครปฐม มีความยินดีและเปิดโอกาสให้ผู้มีทักษะด้านการประกอบอาหาร เชิญมาร่วมเป็นวิทยากรจิตรอาสาให้กับผู้ต้องขัง

“ต่อไปสินค้านี้เราจะเอาไปเปิดทองให้หลวงพ่อบุญเสก ให้คนสายมุซื้อไปประกอบอาชีพ แล้วเงินทองไหลมาเทมา ถือว่าเป็นซอฟต์แวร์แวร์ได้ เพราะปีนี้เป็นปีมะโรง หมายถึง มังกร หรือพญานาค หากมีทัฬหีหรือตะหลิวพญานาค เข้าไปอยู่ในครัว จะส่งผลให้จิตใจดีมีความเชื่อมั่น ประจุอาหารออกมาอร่อย ขยายดีเจริญรุ่งเรือง”

ผู้บัญชาการขวัญชัย ทิ้งท้ายว่า “เรือนจำกลางนครปฐมได้รับพระมหากรุณาธิคุณจาก สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จมาเยี่ยม เมื่อวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2567” และผู้บัญชาการเรือนจำอยากให้ทุกคนมองว่า คนนอกเรือนจำ มีชีวิตที่อิสระเสรี เหนื่อยท้อก็ต้องมีกำลังใจสู้ชีวิต เพราะคนที่อยู่ในเรือนจำเขายังสู้ เพราะมีคน ให้โอกาส ให้กำลังใจ ช่วยฟื้นฟูจิตใจ สร้างอาชีพ สร้างงานให้เขา ส่วนคนนอกเรือนจำที่มีความพร้อมกว่า ก็สามารถทำงานเพื่อช่วยเหลือคนอื่น ช่วยส่งเสริมหยิบยื่นโอกาส ทำงานจิตอาสา ช่วยคนด้อยโอกาสเท่าที่มีกำลัง ก็จะช่วยสร้างสรรค์สังคมนี้ให้ดีขึ้นได้

FB : เรือนจำกลางนครปฐม

147 หมู่ 6 ตำบลวังตะกั่ว อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม 73000 โทร. 080 581 1434

เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน
ในเรือนจำกลางนครปฐม
กับผลิตภัณฑ์สินค้าที่พิพญานาค
ฝีมือของผู้ต้องขังชาย

ทัพพีพญานาคสีตานำมาใช้ในการประกอบอาหารในห้องครัว
Kitchen Studio โทนสีดำ เข้ากันได้เป็นอย่างดี

SOFT POWER

งานแกะสลัก “พญานาคพีกทอง”

ผศ.ธนวิทย์ ลายี้ม คณบดีคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล
กรุงเทพ กล่าวว่า เนื่องจากมีความสนใจในด้านการทำอาหาร ส่วนงานแกะสลักนั้นเป็นผลพลอยได้
ที่เสริมเข้ามา เพื่อให้อาหารมีความโดดเด่นขึ้น เริ่มจากงานง่าย ๆ ในวัยเด็ก อย่างเช่นแกะสลัก
มะละกอเป็นรูปใบไม้

“ความจริงผู้ใหญ่มักจะห้ามเด็ก ๆ ไม่ให้จับมีดหรือของมีคมใด ๆ พอเรามาเรียนแกะสลัก
ได้จับ ได้หั่น ทำให้เรามีความมั่นใจขึ้น คนที่เห็นผลงานในด้านการแกะสลักของเราก็ชื่นชม ทำให้
เรามีกำลังใจที่จะพัฒนาฝีมือของตัวเองให้มากขึ้น ครูพักลักจำ เรียนรู้จากหนังสือ จากสื่อต่าง ๆ บ้าง
ที่สำคัญเราต้องฝึกฝนอยู่ตลอด พอเราเห็นผลงานคนอื่นสวยงาม ก็พยายามพัฒนาตัวเอง แกะออก
มาให้ใกล้เคียงของจริงหรือธรรมชาติที่เราเลียนแบบให้มากที่สุด เช่น ทำดอกไม้ ทำตัวสัตว์ ปัจจุบัน
ไม่จำเป็นต้องแกะเป็นแค่ดอกไม้ ใบไม้ แกะเป็นหน้าคน เป็นชื่อ เป็นข้อความ ทำให้คนที่เห็น
ชิ้นงานเราเกิดความประทับใจว่าทำได้อย่างไร ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้เราพัฒนาฝีมือได้เรื่อย ๆ ซึ่งเกิด
จากความตั้งใจของเรา”

ฝีมือการแกะสลักพญานาคพีกทอง
ความประณีตและบรรจงสวยงาม อย่างเลอค่า

พญานาคพื้กทองแกงบวด
ศิลปะงานแกะสลักบนจานอาหาร

ผักผลไม้ชนิดใดแกะสลักได้บ้าง

อาจารย์ธนวิทย์ เล่าว่าก่อนอื่นต้องเลือกสี ความแข็ง หรือความอ่อนของผลไม้ นั่น ๆ เพราะมีผลต่อการแกะ การใช้มีด หากผักหรือผลไม้แข็งเกินไปก็จะมีผลทำให้แกะยาก ทว่าก็ยังทำได้ โดยแกะสลักไม่ลึกเกินไปนัก ผลไม้ในประเทศไทยมีหลากหลายสายพันธุ์ ในทุกฤดูกาลจะมีผลไม้ที่แปลก ๆ ให้ลองนำมาประยุกต์ ยกตัวอย่างเวลาเดินทางไปต่างประเทศ เช่น ยุโรป ได้เห็นผักผลไม้แปลก ๆ อาจารย์ก็ลองนำมาแกะสลักดู

“เราสร้างผลงานด้วยการดูสีและรูปร่างของผักผลไม้ด้วย เพราะมีความสวยงามของสีสันทันอยู่แล้ว ถ้าเราใส่รูปร่าง รูปร่างทำให้ผักผลไม้ที่มีความสวยงามมากขึ้น เป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่สะท้อนถึงความละเอียดอ่อนของเราด้วย รูปแบบความเป็นไทยก็มีความชัดเจน เห็นแล้วรู้เลยว่านี่คืองานไทย คิดว่าผักผลไม้ทุกชนิดแกะสลักได้หมด แล้วแต่เราจะนำเสนออะไร มีโจทย์อะไรให้เราสร้างสรรค์ เราไม่ควรปฏิเสธ ควรจะลองทำดูก่อน แล้วก็ต่อยอดเพิ่มเติมไป ผลงานเราอาจจะเป็นชิ้นเดียวในโลกก็ได้ ถ้าเรามีกรอบว่าจะแกะเฉพาะผลไม้แบบนี้เท่านั้น ก็จะทำให้เราปิดกันตัวเอง ไม่สามารถเปิดกว้าง ให้โอกาสตัวเองได้แสดงออกดีกว่า ชิ้นงานก็จะมีความหมาย มีความน่าสนใจ แลดูมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น”

ยกตัวอย่างผลงานที่ผ่านมา เคยแกะสลักผักผลไม้เป็นรูปสัตว์และดอกไม้ ซึ่งดอกไม้แบ่งเป็น 2 แบบ คือ เลียนแบบธรรมชาติ เช่น กุหลาบ ลีลาวดี และอีกแบบเป็นดอกไม้ในวรรณคดี เช่น พุดตาน ตราประจำยาน ลายกนก เถาวัลย์

“เราจะเห็นงานพวกนี้อยู่ในโบสถ์ ตามฝาผนัง ประติมากรรม เราก็สามารถแกะลายพวกนี้ได้ เพราะจริง ๆ คนที่สามารถแกะสลักได้ก็จะมีพื้นฐานเรื่องลายไทยกับอีกกลุ่มหนึ่งเป็นประเภทสัตว์ ผมว่าเป็นงานที่มีความยากนิดหนึ่ง เพราะเราต้องศึกษาเรื่องสัตว์ของสัตว์นั้น ๆ รูปทรงที่เราจะแกะสลักเป็นแบบเหมือนจริงเหมือนตุ๊กตา หรือแกะสลักเป็นรูปแบบสนุกสนานก็แล้วแต่ว่าจะเลือกแกะสลักแบบไหน

อย่างวันนี้เราแกะสลักลายพญานาค ผมว่าเป็นลายชั้นสูง มีความละเอียด ต้องวางจังหวะสัดส่วนให้เหมาะสม ถ้าไม่วางให้ดีก็จะออกมาเป็นรูปธรรมดารายละเอียดต่าง ๆ ที่เราใส่เข้าไป เช่น เกล็ด ตารวมไปจนถึงหาง มีรายละเอียดค่อนข้างละเอียดอ่อน คนที่จะแกะต้องฝึกฝน ต้องมีจินตนาการว่าพญานาครูปร่างจะเป็นยังไง เราจะนำมาแกะสลักกับวัตถุดิบที่เป็นผักหรือผลไม้ ก็ต้องดูสัดส่วนของผลไม้ด้วยว่าสามารถสร้างสรรค์เป็นรูปทรงพญานาคแบบไหนได้บ้าง พญานาคก็มีหลายรูปทรง รูปแบบนะครับต้องศึกษาดูว่ามีแบบไหนบ้างแบบ 1 เศียร 2 เศียร 3 เศียร อะไรแบบนี้ แล้วก็ดูลีลาท่าทางของเขาในการว่ายน้ำหรือเลื้อย หรือเขาขดเป็นก้อนหอยขึ้นมา ต้องศึกษารายละเอียดตรงนั้น ที่สำคัญคือ องค์ประกอบของนาคมีอะไรบ้าง เราต้องรู้ มีเขี้ยว มีฟันไหม ถ้าคนแกะสลักมีทักษะการสังเกตที่ดี เขาจะสามารถถอดแบบออกมาได้สมบูรณ์สวยงาม และสมส่วนเหมือนภาพวาดศิลปะ”

(ภาพบน) เมนูพญานาคฟักทองแกงบวดในชามอาหารที่ร้อยล้อมด้วยงานแกะสลักฟักทองเป็นดอกไม้หน้าตาสวยงาม

งานฝีมือช่างฟักทองนำมาแกะสลัก
ได้หลากหลายรูปทรง อาทิ
พญานาค ดอกไม้ ใบไม้

พญานาคฟักทองแกลงบวด

เมื่อเราเข้าใจในเรื่องของงานแกะสลัก ซึ่งเป็นงานศิลปวัฒนธรรมแบบไทยเรีบบร้อยแล้ว มาถึงเมนูอร่อยที่มีการนำเอาศิลปะการแกะสลักเป็นรูปพญานาค อาจารย์อธิบายว่า ต้องขึ้นรูปแล้ว แกะฟักทองออกมาเป็นโครงร่างรูปพญานาคก่อน จากนั้นจึงแกะสลักลงรายละเอียดในส่วนหัว ลำตัว ตลอดจนถึงส่วนหาง

“เราใส่รายละเอียดแม้กระทั่งลูกตา จากนั้นจึงนำชิ้นงานนี้ไปนึ่งจนสุก ถ้าเราใช้การต้ม ชิ้นงานอาจจะหลุดหรือละลายได้ เมื่อสุกแล้วก็จะเคี้ยวกะทิ น้ำตาล เติมเกลือเล็กน้อย ใส่ใบเตยต้ม รวมกันพอเดือด เราต้องพยายามคนเรื่อย ๆ เพื่อไม่ให้กะทิเกิดการแตกมัน แล้วเอาฟักทองแกะสลัก พญานาคลงไปต้มด้วยนิดหน่อย เพื่อให้กะทิซึมเข้าไปด้านใน เสร็จแล้วก็จะจัดวางให้สวยงาม เราอาจจะมียอดค์ประกอบเสริมเข้าไปให้สวยงาม เช่น ดอกไม้ เป็นต้น”

ส่วนเมนู “ตะกั่วเผือก” นำเนื้อเผือกหนึ่งลงไปพร้อมกับตัวแป้ง เพื่อให้เวลารับประทานจะได้ กลิ่นหอมของเผือก ส่วนของหน้ากะทิ เติมน้ำของดอกอัญชันลงไป เพื่อให้ได้หน้ากะทิสีฟ้าสวยงาม ในส่วนของ “เผือกรูปพญานาค” นำไปนึ่งให้สุกเช่นเดียวกับฟักทอง เพื่อให้ความสวยงามของ ลวดลายนั้นยังคงความสมบูรณ์

(ภาพบน) อาจารย์คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
ที่มีฝีมือในด้านงานแกะสลักผักและผลไม้

หม้อแกงเผือกพญานาค

พญานาคฟักทองแกงบวด

ตะโก้เผือกพญานาค

หม้อแกงเผือกพญานาค จัดเสิร์ฟในงาน ร่ายล้อมด้วยดอกไม้ และหม้อแกงแปะแผ่นทองให้ขนมดูสง่า เลอค่า

“จากนั้นเราจึงนำมาจัดวาง เพื่อให้พญานาค มีความเด่นขึ้น สีไม่กลืนไปกับหน้ากะทิ ส่วนรสชาติ ก็จะมีกลิ่นหอมของเผือก มีความหวานของน้ำตาล เล็กน้อย แล้วตกแต่งให้สวยงาม ตะโก้ก็เป็นขนมที่ ทานง่าย คนไทยคุ้นเคยดี เราจึงนำเสนอเมนูนี้ขึ้นมา ส่วนขนมหม้อแกงเราใช้การอบ ขนมหม้อแกงเองก็มี ส่วนผสมของเผือกอยู่แล้ว สังเกตว่าเราจะแกะสลัก แบบศิลปะปูนต๋า ตัวไม้ใหญ่มาก เพราะเราจะวางไว้ ด้านบนเพื่อโชว์สีระของพญานาคให้เด่นชัดขึ้น ตัวของขนมเมื่อนำไปอบจะมีกลิ่นหอมพิเศษ น้ำตาลที่ ถูกความร้อน ไข่ที่อยู่ภายใน ทำให้เผือกกับหม้อแกง มีรสชาติที่เข้ากันได้ดี พอเรานำมาจัดวางสีน้ำตาลของ ขนมหม้อแกงจะทำให้พญานาคมีความโดดเด่นขึ้น ผสมผสานกันได้ดี”

ทำอย่างไรให้คนรุ่นใหม่ หันมาสนใจงาน “แกะสลัก”

เนื่องจากงานฝีมือ “แกะสลัก” ผักผลไม้ ในวิชาชีพคหกรรมศาสตร์นั้น เป็นงานที่ค่อนข้าง ละเอียด ต้องอาศัยการฝึกฝน และมีใจรักจริง ๆ จึงจะ ทำได้ ในฐานะอาจารย์ด้านคหกรรมศาสตร์ ผู้รักงาน อาหารและศิลปะการแกะสลัก มีมุมมองความเห็น ว่า เด็กที่มาเรียนคหกรรมมีความสนใจและความสามารถ ที่ไม่เหมือนกัน อันดับแรกต้องให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ ได้ทำในสิ่งที่เขาสนใจก่อน

(ภาพขวาบน) ผศ.ธนวิทย์ ลายี้ม คณบดีคณะเทคโนโลยี คหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ และอาจารย์มืองานแกะสลักชั้นบรมครู

“ให้เขาได้เห็นคุณค่าของชิ้นงาน เห็นคุณค่าของสิ่งที่เขาสามารถแสดงได้ บางทีงานเล็ก ๆ ก็น่าสนใจ ไม่จำเป็นต้องแกะสลักรายละเอียดอะไรมาก แค่การตัดแต่งผลไม้ให้สวยงามพร้อมรับประทานเบื้องต้นแล้วค่อยให้เขาขยับขึ้นมาสู่ชิ้นงานที่มีความละเอียดมากขึ้น ควรจะ让他ได้แสดงออก งานชิ้นเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ลองดู มีคนมาชม มีคนมาแนะนำ เขาก็จะเกิดความอยากสร้างความประทับใจให้คนอื่น ต้องกลับไปเรียนรู้เพิ่มเติม ไปสร้างอะไรบางอย่างขึ้น อย่างผมเองก็มีโอกาสสอนนักศึกษาที่เรียนโสตศึกษา เขาหูหนวก เด็กพิเศษ เขาก็ยังสามารถทำได้

ซึ่งเราจะเอากรณีเหล่านี้มาเล่าให้เด็กปกติฟัง ขนาดน้องเขาหูไม่ตี บางคนอาจจะมือสั่น บางคนอาจจะมีปัญหาเรื่องสมองนิดหน่อย เขาก็สามารถแกะสลักแบบง่าย ๆ ได้ บางทีเราเข้าไปสอนในเรือนจำ ก็พานักศึกษาของเราไปด้วย เพื่อให้เขาเห็นว่าทุกคนสามารถทำงานแกะสลักได้ แต่อาจจะทำได้ต่างกัน อย่างครั้งนี้ทีมเรา 2 - 3 คนมาช่วยกัน เราถนัดอาหาร น้องถนัดแกะสลัก ก็จัดมาผสมผสานรวมกัน มาบูรณาการร่วมกัน หากชิ้นงานนี้ถ้าเราแกะสลักแล้ว ไม่ได้เอาไปโชว์ที่ไหนคุณค่าก็ไม่เกิด ถ้าเมื่อไหร่ทำให้คนเห็นแล้วก็ทำให้เราอยากสร้างชิ้นงานใหม่ ๆ ขึ้นมาอีก ในประเทศไทยก็มีคนที่แกะสลักงานพญานาคจากผักผลไม้หลายคน”

(ภาพบนซ้าย) ผศ.ธนวิทย์ ลายิ้ม คณบดีคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

รูปแบบการแกะสลักพญานาค
ที่มีหลากหลายรูปทรง
แลดูอ่อนช้อย สวยงาม

วัตถุดิบในการทำเมนูขนมไทยตะโก้เผือกพญานาค
จัดวางในภาชนะเพื่อเตรียมการประกอบอาหาร

พญานาคเผือก

พญานาคฟักทอง

พญานาคกินได้
พญานาคฟักทอง
พญานาคเผือก

มิติใหม่ “พญานาค” กลายเป็นอาหาร

ในด้านความเชื่อเรื่องพญานาคของคนไทย เป็นที่ทราบไว้ สักการะบูชา พอถูกดัดแปลงให้กลายเป็นอาหาร อย่างพญานาคฟักทองแกงบวด ตะโก้เผือกพญานาค และหม้อแกงเผือกพญานาค คนทำเองแรก ๆ ก็หวั่นใจว่าทำแบบนี้จะดีไหม พอได้ลองทำแล้วนำมาจัดวางให้ลงตัว เกิดความสวยงาม ถือว่าเป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับงานนี้เห็นได้ชัด

“อยากจะบอกว่าพญานาคไม่ได้เป็นแค่รูปเคารพเพียงอย่างเดียว ต้องการนำเสนอในรูปแบบใหม่ ๆ หลายคนที่แกะสลักพญานาคได้ ก็อาจจะเกิดไอเดียว่า ลองมาทำในรูปแบบอาหารบ้าง รับประทานได้อยู่แล้ว ไม่ได้เป็นข้อห้ามอะไร แต่แรก ๆ อาจจะเกิดความรู้สึกว่า เรานำมาทำแบบนี้ได้ไหม วันนี้เราก็ทำให้เห็นว่าสามารถทำได้ และเป็นชิ้นงานที่สวยงามอีกแบบหนึ่ง นำซิมด้วยแทนที่เราจะเคารพอย่างเดียว ได้สัมผัสในรูปแบบการรับประทาน พญานาคอยู่ในทุกที่ และอาจจะเข้ามาใกล้ตัวเราได้อีก คนที่เห็นแล้วอาจจะทำตามได้อีกเยอะแยะเลย”

ในส่วนของการสร้างชุมชน มีหลากหลายมิติ รวมไปถึงอาหารการกิน หากชาวต่างชาติมาเห็นวิถีชีวิต ความเชื่อ จนถึงอาหารการกินก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจ ถือเป็นงานกึ่งศิลปะ แสดงให้เห็นว่าจริง ๆ แล้ว พญานาคอยู่ได้ในทุกที่ ในส่วนของวงการคหกรรมศาสตร์พญานาคอาจจะพาไปได้ อีกหลายจุด อาทิ เบเกอรี่ รวมทั้งงานฝีมือ งานประดิษฐ์ งานบายศรี ฯลฯ

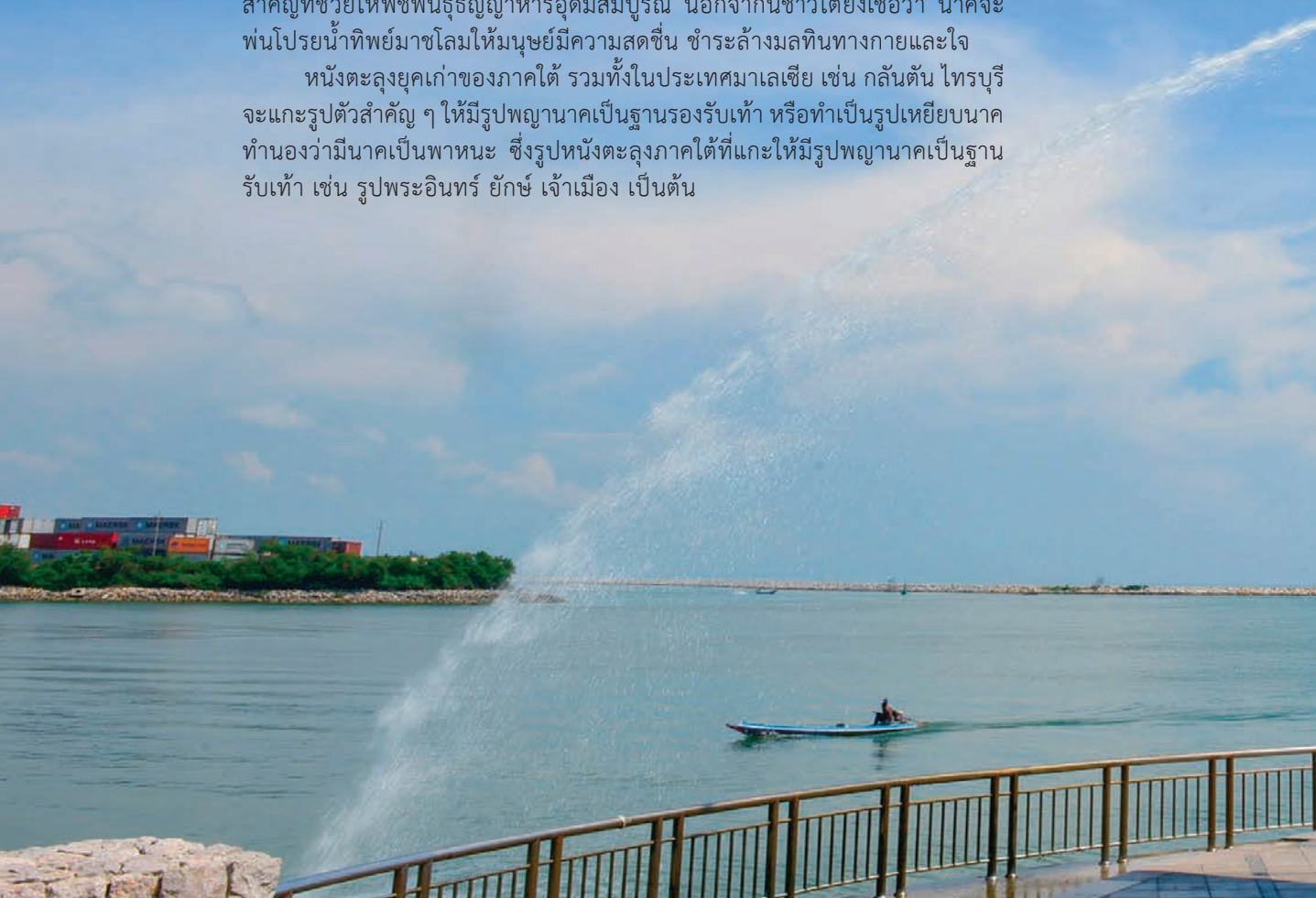
FB : คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ : UTK ราชมนังคกรุงเทพ

149 ถนนเจริญกรุง แขวงยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพฯ 10210 โทร. 085 814 9913

พญานาค ในดินแดน ภาคใต้

นาค หรือ พญานาค ที่ปรากฏในวัฒนธรรมของภาคใต้ มีทั้งที่เป็นความเชื่อและประเพณีต่าง ๆ มากมาย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับน้ำ ปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้ชาวใต้ยังเชื่อว่า นาคจะพ่นโปรยน้ำทิพย์มาขโลมให้มนุษย์มีความสุข ชำระล้างมลทินทางกายและใจ

หนังตะลุงยุคเก่าของภาคใต้ รวมทั้งในประเทศมาเลเซีย เช่น กลันตัน ไทรบุรี จะแกะรูปตัวสำคัญ ๆ ให้มีรูปพญานาคเป็นฐานรองรับเท้า หรือทำเป็นรูปเหยียบนาค ทำนองว่ามีนาคเป็นพาหนะ ซึ่งรูปหนังตะลุงภาคใต้ที่แกะให้มีรูปพญานาคเป็นฐานรองรับเท้า เช่น รูปพระอินทร์ ยักษ์ เจ้าเมือง เป็นต้น

ประติมากรรมพญานาคพ่นน้ำ
อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

นอกจากนี้การแกะตัวหนังตะลุง ยังพบที่นำมาใช้เป็นยานพาหนะในลักษณะของเครื่องประดับตกแต่ง เช่น การตกแต่งขบวนแห่เทียนพรรษา การทำเรือพระในประเพณีลากพระ ด้วยการแกะหนังตะลุงเป็นรูปพญานาค ซึ่งเป็นประเพณีที่มีความเชื่อว่าการลากพระจะทำให้พญานาคบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล

ที่ภาคใต้มีรูปปั้นพญานาคอยู่ตามสถานที่ และวัดวาอารามต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับน้ำ เช่น ประติมากรรมพญานาคพ่นน้ำ จังหวัดสงขลา พญานาค้ำพระเจ้าชัยเสน อำเภอลำดวน จังหวัดพัทลุง พญานาควัดป่าขอม อำเภอมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง เป็นต้น

กรณีงานแกะสลักหนังตะลุง อำเภอลำดวน จังหวัดพัทลุง ที่มีชื่อเสียงด้านนี้ คุณลุงสมพงษ์กับลูกชายได้เปิดบ้านเป็นแหล่งเรียนรู้ให้นักท่องเที่ยวมาเยือน ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับลำน้ำลำดวน แหล่งท่องเที่ยวชุมชนและมีรูปปั้นพญานาคภายในลำน้ำ ผลงานการแกะสลักหนังตะลุงมีทั้งแบบดั้งเดิม และเป็นที่นิยมในหน้าร้อนก็คือ พัดทำจากหนังตะลุงแกะเป็นรูปพญานาค สามารถพกพาใส่กระเป๋าไปได้ทุกหนแห่ง กลายเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าร่วมสมัยของฝากจากอำเภอลำดวน จังหวัดพัทลุง อาชีพงานแกะหนังตะลุงที่พ่อตั้งใจถ่ายทอดให้ลูกชาย ได้ช่วยอนุรักษ์ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป

(ภาพบน) วัดป่าขอม อำเภอมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง

พญานาค้ำพระเขายัยสน
อำเภอเขายัยสน จังหวัดพัทลุง

บันไดขึ้นถ้ำพระเขายัยสน
อำเภอเขายัยสน
จังหวัดพัทลุง

วัดป่าขอม
อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง

SOFT POWER

“หนังตะลุงพญานาค” สร้างชีวิต สร้างอาชีพ

“หนังตะลุง” มีต้นกำเนิดมาจากประเทศอินเดีย เดิมทีเรียกว่า “ฉายานาฏกะ” แพร่หลายเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งประเทศไทย โดยผ่านมาจากประเทศมาเลเซีย เป็นการละเล่นพื้นเมืองที่สำคัญ จนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมภาคใต้ ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน มีการเล่าเรื่องราวที่ผู้กร้อยเป็นนิยาย ดำเนินเรื่องขับร้องเป็นสำเนียงท้องถิ่น

ชาวมลายูเรียกว่า “วายังกูลิต” คำว่า “วายัง” มีความหมายว่า รูป หรือ หุ่น ส่วนคำว่า “กูลิต” แปลว่า เปลือก หรือ หนังสัตว์ แปรรวม ๆ แล้วหมายถึง หุ่น รูป ที่ทำด้วยหนังสัตว์ และเชื่อกันว่าหนังตะลุงเลียนแบบมาจากหนังใหญ่ โดยย่อรูปหนังให้เล็กลง วันนี้เราจะมาพูดคุยถึงผู้ที่มีอาชีพและมีใจรักในการทำ “หนังตะลุง”

“สมพงษ์ ชูจิต” ช่างแกะลูกหนังตะลุง ตำบลเขาชัยสน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง เจ้าของบ้านหนังตะลุง ปัจจุบันอายุ 68 ปี เล่าว่า เริ่มแกะหนังตะลุงมาตั้งแต่อายุ 16 ปี จนถึงปัจจุบันนี้รวมอาชีพช่างแกะหนังตะลุงมาได้ 52 ปี แล้ว ด้วยความรักและผูกพันจนไม่กล้าทิ้ง การแกะหนังตะลุงไปทำอาชีพอื่น

ขั้นตอนการทำเริ่มจาก อันดับแรกซื้อหนังวัวสดในอำเภอบางแก้ว แล้วนำมาแล่เอาพังผืดออก ทำความสะอาดด้วยน้ำส้มสายชู จนสะอาดหมดจด แล้วนำไปซิงให้ตึง ตากแดดทิ้งไว้ประมาณ 2 วัน จากนั้นนำมาแกะเป็นตัวเชิดหนังตะลุงต่าง ๆ อาทิ พญาครุฑ พญานาค ไปจนถึงหลวงปู่ทวด ฯลฯ แล้วแต่ลูกค้าสั่ง

ลุงสมพงษ์ เล่าว่า “อุปกรณ์ที่ใช้ในการแกะหนังตะลุงก็มี เชียงตอกลาย เชียงแกะลาย และมุกตอกลาย หรือภาคกลางเรียกว่าตุ้ตู่ มีฆ้อนตีให้หนังทะเลลงไป มีดปลายแหลมที่เราทำเอง โดยเอาใบเลื่อยตัดเหล็กมาทำเป็นคม อย่างอื่นก็มีพวกสี น้ำมันเคลือบเงา คนก็จะซื้อเอาไปใส่กรอบ ตกแต่งบ้าน เป็นเครื่องประดับก็มี พอมีคนสั่งเราก็ก่อแบบให้แตกต่างกันไป ในจังหวัดพัทลุงถือว่าเป็นถิ่นกำเนิดของหนังตะลุง มีการแสดงในงานบวช งานแต่งงาน”

(ภาพขวา) ลุงสมพงษ์ ชูจิต ทุ่มสร้างแบบวิถีภาคใต้กับงานอนุรักษ์หนังตะลุง ที่เป็นทุนวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งแต่ละวันจะมีนักท่องเที่ยวแวะมาอุดหนุนผลิตภัณฑ์สินค้า

SOFT POWER

“หนังตะลุง” สร้างชีวิต สร้างอาชีพ

หนังตะลุงนอกจากจะเป็นศิลปวัฒนธรรมที่สวยงาม ยังสามารถสร้างงาน สร้างรายได้ อย่างเช่น “ลุงสมพงษ์” ที่ไม่เคยทำอาชีพอื่นนอกจากหนังตะลุง ทว่างานด้านอื่นก็สามารถทำได้ เช่น การสร้างบ้านของเขาที่อยู่ในปัจจุบันนี้ ก็ลงมือสร้างเอง ทว่ารักในอาชีพทำหนังตะลุงมากกว่า

“ทำหนังตะลุงเพียงอย่างเดียวก็สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ ผมมีลูกสามคน คนที่จะสืบทอดมีแล้ว เป็นลูกชาย (ธวัชชัย) ส่วนลูกสาวสองคนไปเป็นครู ผมเคยนั่งคุยกันกับเพื่อนว่าถ้ามีลูกชายจะถ่ายทอดวิชาการทำหนังตะลุงนี้ให้ พอมีลูกชายจริง ๆ เขาก็ไปเรียนหนังสือที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา แล้วไม่สบาย ตอนแรกก็เป็นไข้เลือดออก พอเทอมที่สอง ดูเหมือนจะเป็นอัมพาต นอนติดเตียงช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย เราก็ไปรับกลับมาบ้าน พาไปหาหมอหลายที่ ใครว่าหมอที่ไหนดีก็ไป ปัดตานี้ก็ไป จนกระทั่งหาย จึงไปเรียนมหาวิทยาลัยรามคำแหง ก็เกิดป่วยขึ้นมาอีก จึงบอกกับลูกว่าอย่าไปเรียนเลย ทำลูกหนังนี้แหละ พอไม่ได้เรียนแล้วออกมาทำลูกหนังตะลุง ปรากฏว่าร่างกายแข็งแรง ตั้งแต่นั้นมาไม่เคยป่วยเลย คงเป็นเพราะว่าเขาต้องมาเป็นผู้สืบทอดวิชา”

นอกจากมีฝีมือเป็นคนตอกกลดลายทำแผ่นหนังตะลุงแล้ว ลุงสมพงษ์ยังมีความสามารถในการขีดหนังตะลุงแบบฉายเดี่ยว คือ ขีดคนเดียวแล้วพากษ์ไปด้วย “ผมก็ว่ากลอนไปด้วย พากษ์เสียงไปตามเรื่องราว ถ้าได้ไปออกงานทอล์กโชว์ ก็ไม่ยากอะไร เล่นนิด ๆ หน่อย ๆ สักฉากหนึ่งโชว์ในงาน ผมเคยไปโชว์ที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชด้วยนะ ไปทอล์กโชว์ให้นักเรียน นักศึกษาฟัง เขาก็ฟังกัน สนุกสนานดี

(ภาพขวา) ลุงสมพงษ์ ชูจิต กับผลิตภัณฑ์สินค้าพาดหนังตะลุงรูปพรรณาคที่เหมาะสมพากษ์ไปทุกที่กับสภาพอากาศร้อนเมืองไทย

ความเชื่อเกี่ยวกับพญานาค

นักทำหนังตะลุงชาวพัทลุงท่านนี้เล่าว่า เขายังจำและประทับใจเกี่ยวกับเรื่องราวของพญานาค ตอนที่เข้ามาขอบวชในสมัยพุทธกาล มองแล้วรู้สึกดี และเคารพในพญานาค ที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

“และผมก็เชื่อว่าพญานาคช่วยส่งเสริมให้เราทำมาหากินได้ ถึงแม้จะไม่รวย แต่เราก็อยู่ได้ ตรงข้ามบ้านผมดำเนินเป็น “ถ้าเขาชัยสน” ก็มีรูปปั้นพญานาค ภาคใต้เราก็มีความเชื่อเรื่องพญานาคกับพุทธศาสนา หนึ่งตะลุงเราก็แกะพระรามเหยียบนาค หรือแกะเป็นไม้เท้าพญานาคก็มี ยิ่งป็นี่เป็นปีมะโรง ปีงูใหญ่ ผมคิดว่าการแกะหนังตะลุงเป็นรูปพญานาคแล้วเอามาทำเป็นพัดน่าจะไปได้ดี เพราะประเทศไทยเรากาตาค่อนข้างร้อน หากมีพัดหนังตะลุงรูปพญานาคพกพาใส่กระเป๋าไปได้ทุกที่ และมีเอกลักษณ์เฉพาะ ถ้าสินค้านี้มีหน่วยงานราชการมาช่วยโปรโมต ให้คนได้รับรู้ทั่วประเทศนะ”

(ภาพบน) วิถีชีวิตของคนภาคใต้นิยมการเลี้ยงนก และมักจะพบกรงนกอยู่บ่อยครั้ง เพราะเชื่อว่าการเลี้ยงนกที่มีลักษณะดีไว้ประดับบ้านเรือน ถือเป็นสิ่งมงคลสำหรับผู้อยู่อาศัย

ขั้นตอนการลงสีตัวหนังตะลุง สีที่ใช้ต้องมีความสด
เน้นให้สะอาดตา หรือใช้สีที่ตัดกัน

ปัจจุบันลุงสมพงษ์จัดสรรพื้นที่บ้านชั้นล่างให้ดูสวยงาม เป็นระเบียบ เพื่อเปิดเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนไปด้วย จึงมีนักท่องเที่ยวแวะเวียนเข้ามาชมความสวยงามเสมอ เช่น มีคณะทัวร์มาเยือน มาทำเวิร์กช็อปทำหนังตะลุง ทำให้บรรยากาศคึกคักกว่าเดิม สินค้าที่นั่นนอกจากจะมีหนังตะลุงแกะสลักลายต่าง ๆ ยังมีต่างหูปญานาค เข็มกลัดพญานาค พัดด้ามจับไม้ต้นตาลรูปพญานาค พัดทรงกลม ทรงสี่เหลี่ยม สีดำ สีน้ำตาล สีม่วง สีเขียว อีกด้วย

“ผมว่ารัฐบาลที่เขาจะทำซอฟต์แวร์ ถ้ามีหน่วยงานมาสำรวจแล้วขึ้นทะเบียนสินค้าให้ และรัฐบาลช่วยประชาสัมพันธ์ให้ ผมคิดว่าน่าจะเวิร์กนะ ถ้าเราประชาสัมพันธ์เองไม่มีทุนก็ยากแล้ว จะทำได้ยังไง ส่วนทำพญานาคในปีมะโรงนี้ ผมก็ว่าเวิร์ก ปีที่แล้วทำกระดาษก็พอไปได้ อีกอย่างผมคิดว่าคนไทยต้องเลิกดูถูกตัวเอง อย่างตอนผมเริ่มทำหนังตะลุง พ่อผมบอกว่าอย่าทำเลยมันไม่พอกินหรอก แบบนี้คือดูถูกตัวเอง ผมมีอาชีพนี้เลี้ยงตัวเอง ส่งลูกเรียนครู จนจบมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลาทั้งสองคน ก็เพราะทำหนังตะลุงนี้แหละ”

(ภาพถ่าย) เขาชัยสน เป็นภูเขาทินปูนลูกกระโดด อยู่ตรงข้ามกับบ้านหนังตะลุง และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวชุมชนที่มีชื่อเสียงของจังหวัดพัทลุง

ผู้สืบทอดอาชีพหนังตะลุง

ธวัชชัย ชูจิต เล่าว่า ภูมิใจที่ได้สืบทอด เรียนรู้ภูมิปัญญาการแกะหนังตะลุงจากพ่อ นำมาประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเอง และได้อนุรักษ์วิถีชีวิตภูมิปัญญาดั้งเดิมไม่ให้อายุหายไป เป็นการสืบทอดรุ่นต่อรุ่น เป็นอะไรที่ลึกซึ้งที่น่าภูมิใจ ทำให้มีความสุข สนุกสนานกับงานที่ทำ และคิดว่าจะพัฒนางานหนังตะลุงนี้ไปเรื่อย ๆ เพื่อความต้องการของลูกค้าที่หลากหลาย

“งานแบบเก่าก็ต้องอนุรักษ์เอาไว้ ส่วนงานในรูปแบบใหม่ ค่อย ๆ ต่อยอดออกไปเราก็ต้องทำเพื่อขยายกลุ่มลูกค้า ให้กลุ่มลูกค้าวัยรุ่นเข้ามาสนใจงานหนังตะลุง เราผลิตสินค้าใหม่ ๆ อย่างเช่นต่างหู ของที่ระลึก สินค้าที่เหมาะสมกับทั้งผู้หญิง และผู้ชาย ทุกคนสามารถซื้อได้ เพราะราคาไม่สูงเกินไป คนที่มีกำลังซื้อน้อยก็สามารถซื้อได้ ถ้ามีกำลังซื้อเยอะก็อุดหนุนสินค้าชิ้นใหญ่ ๆ ไป อยู่ที่ความชอบ ผมก็อาจจะฝากบ้านหนังตะลุงให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยว ในชุมชนของเราก็มีกิจกรรมเวิร์กช็อป DIY ให้นักท่องเที่ยว มาทำผลงานมาสเตอร์พีชกลับไป เราเปิดให้เข้ามาชมเข้ามาเรียนรู้ทุกวัน ติดต่อเข้ามาได้เลย ช่วยสนับสนุนชุมชนชาวบ้านให้มีรายได้ต่อไปครับ”

FB : บ้านหนังตะลุง

นายธวัชชัย ชูจิต บ้านหนังตะลุง อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง โทร. 085 897 2605

สมพงษ์ ชูจิต (พ่อ)
ธวัชชัย ชูจิต (ลูก)

พัดหนังตะลุงพญานาคในหลากหลายรูปแบบร่วมสมัย
ผลิตภัณฑ์สินค้าที่สามารถพกพาไปได้ทุกที่ เหมาะกับ
หน้าร้อน ที่พร้อมหยิบมาใช้ได้ทันที จากภาพคันทา
พญานาคพันไฟก็กลายเป็นพญานาคพันลม

ลุงสมพงษ์ ชูจิต กับหนังสือวัวตากแห้ง
เพื่อนำมาตัดเป็นหนังสือตะลุงในลวดลายต่าง ๆ

พัดหนังตะลุงพญานาคเลือกสีได้ตามต้องการ

Handwritten signature in Urdu script, likely the artist's name, located in the bottom right corner.

(ภาพถ่าย) นาคาธิบดีศรีสุทโธ (ภาพขวาว) คู่บารมีนาคราช ผลงานสร้างสรรค์โดย พศิน เรืองวุฒิ

พศิน เรื่องวุฒิ ดารา นักแสดง พีธีกร

ผู้คนพากันหลังไหลไปที่ถ้ำนาคา ถ้ำนาคี ทำให้เกิดเรื่อง
ของอาชีพสร้างรายได้แก่คนในชุมชน เราเห็นคนทำบายศรี
โกศทองเที่ยว ครูบาอาจารย์ที่สื่อญาณถึงพญานาค คนใน
พื้นที่ได้มีอาชีพ แม้แต่สื่อมวลชนสื่อสารออกไป ทำให้ภูถ้ำนาคา
เป็นที่รู้จัก ตรงนี้เหมือนเป็นจุดเปลี่ยนที่ว่า “พญานาค
เปลี่ยนชีวิตจริง ๆ”

“บุคคลผู้มีความเชื่อเรื่องพญานาค”

ผู้มีความเชื่อ ความศรัทธาเกี่ยวกับองค์พญานาค และศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของพญานาค จึงคิดว่าเราเองเป็นมนุษย์ ก็คือสัตว์โลกชนิดหนึ่ง เช่นเดียวกับ มด แมลง ยุง ฯลฯ เราคือสิ่งมีชีวิตสิ่งหนึ่งที่อาศัยอยู่บนโลกใบนี้ เราจึงไม่ใช่ผู้ที่ครองโลก ทว่าเป็นผู้ที่อาศัยโลกใบนี้ร่วมกัน เราต้องอยู่ร่วมกันให้ได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม แม้แต่เรื่องของความศรัทธา

“ผมเห็นคำว่าพญานาคสร้างชุมชน เกิดขึ้นในหลาย ๆ ชุมชน และมีความศรัทธาที่เหนียวแน่น เห็นปู่ย่าตายายสอนลูกหลาน ทำให้คนรุ่นใหม่เข้ามาเรียนรู้ และมีความศรัทธาผมเชื่อในเรื่องของแนวคิดการคุ้มครอง ปกป้องรักษาของพญานาค ซึ่งท่านไม่ได้คุ้มครองแค่ศาสนา แต่คุ้มครองชุมชน และจิตใจของผู้คนด้วย พญานาคฝ่ายธรรมะรักษาศีล 5 ข้อ เทพก็รักษาศีล 5 ข้อเหมือนกัน และผมทิ้งในเรื่องเล่าที่ว่า พญานาคนับถือพระพุทธเจ้า เราก็นับถือพระพุทธเจ้าเหมือนกัน”

จังหวัดบึงกาฬ ก่อนนี้ผมเคยไปถ่ายรายการตามรอยนาคราชหลายครั้ง มีสถานที่หลายแห่งที่เกี่ยวข้องกับพญานาค เมืองที่ถูกปิดไว้มานาน เมื่อใดก็ตามเมืองนั้นเปิดออก ถูกหีบยกขึ้นมา ตำนานก็จะถูกปลดปล่อย อย่างปู่ฮ้อลือที่ถูกพญานาคราชสาปให้เฝ้าภูลังกา ซึ่งการปลดปล่อยนั้นก็มาจากการที่เมืองกลายเป็นที่รู้จัก ผู้คนพากันหลงไหลไปที่ถ้ำนาค ถ้ำนาคี ทำให้เกิดเรื่องของอาชีพสร้างรายได้แก่คนในชุมชน เราเห็นคนทำบายศรี ไกด์ท่องเที่ยว ครูบาอาจารย์ที่สื่อญาณถึงพญานาค คนในพื้นที่ได้มีอาชีพ แม้แต่สื่อมวลชนสื่อสารออกไป ทำให้ภูลังกาเป็นที่รู้จัก ตรงนี้เหมือนเป็นจุดเปลี่ยนที่ว่า “พญานาคเปลี่ยนชีวิตจริง ๆ”

อาจารย์คทา ชินปัญชร นักโหราศาสตร์

พญานาค ถือว่าเป็นซอฟต์พาวเวอร์ (Soft Power) เป็นเอกลักษณ์ของไทยทางด้านจินตนาการ เป็นตัวแทนของความชุ่มชื้น ความอุดมสมบูรณ์ ความมั่งคั่ง มั่งมี ผมจึงอยากจะเชิญชวนทุกท่านมาร่วมใจกันในการสร้างพญานาคให้เป็นซอฟต์พาวเวอร์ของไทยให้โลกได้รู้จัก เพื่อความมั่นคงยั่งยืนของชุมชน และแผ่นดินไทยของเราครับ

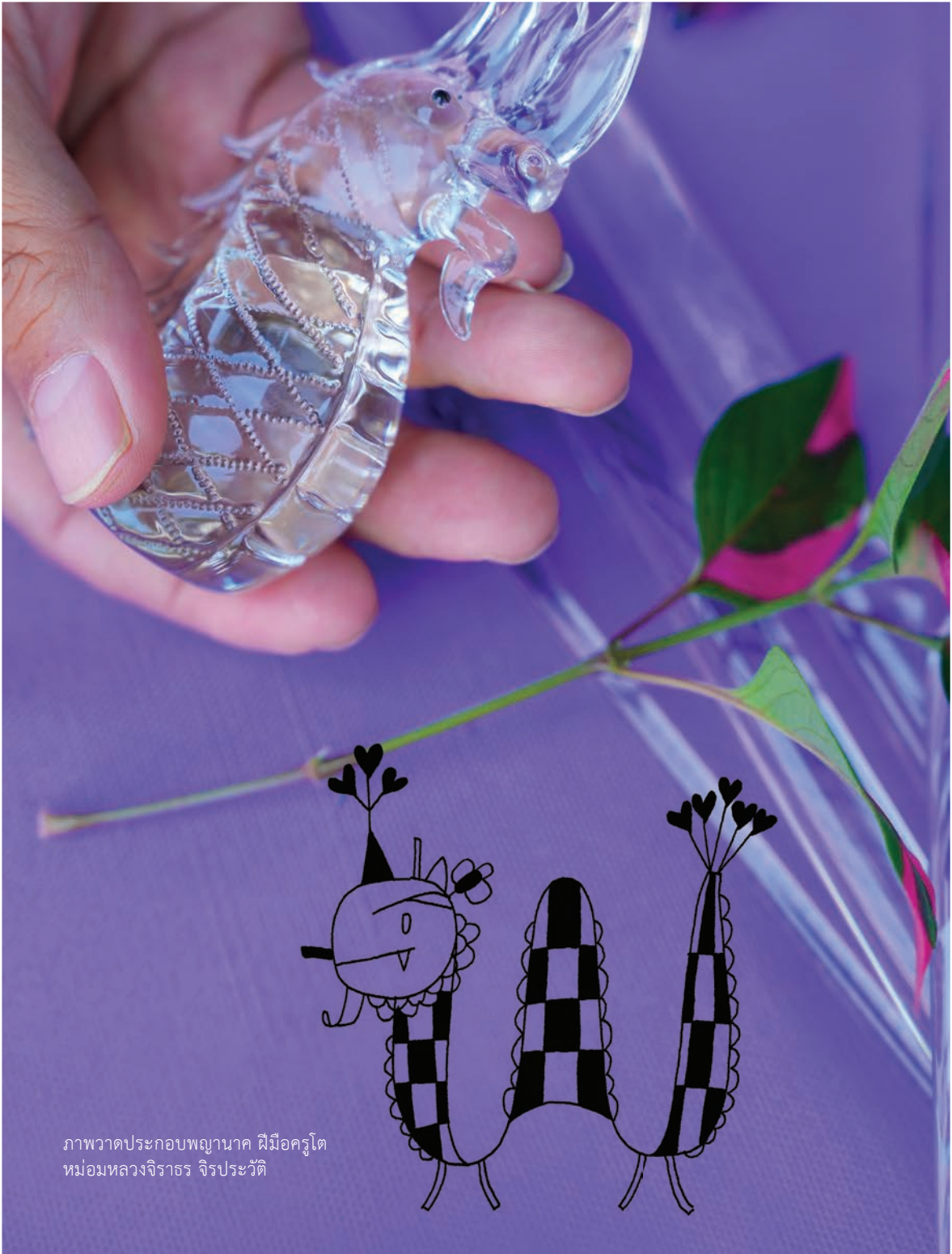
ได้ให้ความเห็นว่า “นาค ไม่ใช่สัญลักษณ์ แต่เป็นจิตวิญญาณของไทย เป็นจิตวิญญาณของอาเซียน เป็นแหล่งหลอมรวมทั้งวัฒนธรรม ประเพณี และส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนมาอย่างยาวนานนับพันปี จากความเชื่อของสายน้ำ นำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ ความชุ่มชื้น การเจริญเติบโต การก่อกำเนิด จึงส่งผลให้ทั่วประเทศไทยมีความเชื่อว่า พญานาคมีอิทธิพลในผลผลิตทางการเกษตรอีกด้วย พญานาคไม่ได้เป็นแค่วัฒนธรรมความเชื่อ แต่อยู่ในจิตวิญญาณทำให้ผมมองภาพของพญานาคเป็นภาพของพลังบวก”

การท่องเที่ยวตามรอยพญานาคนั้น ถือว่าเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพราะเป็นการท่องเที่ยวได้ทุกฤดู ไม่ว่าจะเป็นฤดูร้อน ฤดูหนาว ฤดูฝน หรือ Green Season เนื่องจากพญานาคจะเกี่ยวข้องกับฮีต 12 คอง 14 (หมายถึงประเพณี 12 เดือน ที่เกี่ยวข้องกับหลักทางพุทธศาสนา ความเชื่อ และการดำรงชีวิตทางเกษตรกรรม ซึ่งชาวอีสานยึดถือปฏิบัติกันมาแต่โบราณ) มีวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของชุมชนชาวไทยภาคอีสาน เรามีเทศกาลเข้าพรรษา ช่วงฤดูฝน และออกพรรษาในช่วงปลายฝนต้นหนาว มีประเพณีลอยกระทง ประเพณีไหลเรือไฟ ประเพณีบุญข้าวสาก ล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับสายน้ำ ชีวิต และพญานาคทั้งสิ้น

การท่องเที่ยวเชิงศรัทธาในปัจจุบันนี้ จึงเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ใช่เพียงแต่การท่องเที่ยวเท่านั้น ผู้เที่ยวนั้นยังกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชน ในจังหวัด และภาคส่วนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นที่พัก อาหาร สินค้า ผลิตภัณฑ์ชุมชน

สิ่งที่น่าภูมิใจก็คือ มีการนำความคิดจินตนาการมาหลอมรวมเป็นชิ้นงาน เป็นผลิตภัณฑ์ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อรับพลังบวกดี ๆ อย่างเช่น พิพิธภัณฑ์ชุมชนมีชีวิต จังหวัดบึงกาฬ ผมก็เคยไปเยี่ยมชม มีความร่วมสมัย เป็นโมเดิร์น ตรงนี้ถือได้ว่าพญานาคไม่ได้เป็นแค่ความเชื่อ แต่สามารถสร้างบ้านแปงเมืองให้กับชุมชนมีความเจริญรุ่งเรือง ทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ถือว่าเป็นการยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนที่ดีมากที่สุด

ปัจจุบันนี้ พญานาค ถือว่าเป็นซอฟต์พาวเวอร์ (Soft Power) เป็นเอกลักษณ์ของไทย ทางด้านจินตนาการ เป็นตัวแทนของความชุ่มชื้น ความอุดมสมบูรณ์ ความมั่งคั่ง มั่งมี ผมจึงอยากจะเชิญชวนทุกท่านมาร่วมใจกันในการสร้างพญานาคให้เป็นซอฟต์พาวเวอร์ของไทย ให้โลกได้รู้จัก เพื่อความมั่นคงยั่งยืนของชุมชน และแผ่นดินไทยของเราครับ

ภาพวาดประกอบพญานาค ฝีมือครูโต
หม่อมหลวงจิราธร จิระประวัติ

คณะทำงานออกแบบหนังสือ

- บรรณาธิการสร้างสรรค์ (กราฟิกดีไซน์ / สไตล์)
นายสุทธิพงษ์ สุริยะ (ขาบ) LOCAL คู่เลอค่า FB : KARB STUDIO
โทร. 081 612 8853 Line ID : Karb Studio
- บรรณาธิการภาพ (ถ่ายภาพ / วิดีโอ)
นายอิศเรศน์ ช่อไสว FB : Ploenta Studio
- นายศรัทธา ลาภวัฒนาเจริญ
- เรียบเรียงเนื้อหา : นางสาวพิมพ์พัชชา กาคำ

ขอขอบคุณ : หม่อมหลวงจิราธร จิรประวัติ

แถมรับเชิญทุกท่านที่ให้สัมภาษณ์และรูปภาพในการจัดทำหนังสือเล่มนี้ รวมไปถึงสื่อรายการต่าง ๆ ที่ได้นำภาพมาประกอบ เพื่อให้บทความสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น และช่วยเผยแพร่ชุมชนต่าง ๆ ให้เป็นที่รู้จักทั่วไทย ขอขอบคุณครับ

ที่ปรึกษา

นายธีระพงษ์ วงศ์ศิวิลาส
นางรุ่งรัดนา บุญ-หลง
นางรัชณี ศรีสุข

ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
รองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

ผู้จัดพิมพ์

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
ทำเนียบรัฐบาล ถนนพิษณุโลก
เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300

เจ้าของลิขสิทธิ์

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

ก่อนจะปิดหน้านี้ไป
ท่านลองค่อย ๆ หลับตา
แล้วจินตนาการ
ว่าได้แรงบันดาลใจอะไร
จากหนังสือเล่มนี้
“นาคสร้างชุมชน”

ติดตามชมเรื่องราว
และแรงบันดาลใจ
“นาคสร้างชุมชน”
จาก QR Code นี้

นาคสร้างชุมชน

นาค
เอกลักษณ์ประจำชาติ
หนุน Soft Power
พลังทางวัฒนธรรม
ต่อยอดเศรษฐกิจไทย

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี